

เยาวชนพลเมืองดี

ศรีสะเกษ

SISAKET YOUNG ACTIVE CITIZENS

คณะทำงาน

เยาวชนพลเมืองดี ศรีสะเกษ

Sisaket Young Active Citizen

ดำเนินการโดย ISBN พิมพ์ครั้งแรก จำนวนพิมพ์ สงวนลิขสิทธิ์	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ISBN 978-616-8000-06-9 มกราคม 2559 1,000 เล่ม มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 0 - 2937 - 9901 - 7 โทรสาร 0 - 293 - 9900
ที่ปรึกษา	ปิยาภรณ์ มั่นทะจิตร รุ่งวิชัย คำงาม รศ.ดร.วิลาสินี พิพิธกุล
บรรณาธิการ	กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร อุบลวรรณ เสือเดช ปุณิกา พุณพาณิชย์
จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต	บริษัท คิดค้นควา จำกัด 57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110 โทรศัพท์ 0 - 2270 - 1350 e-mail : kidkonkwa@gmail.com
พิมพ์ที่	บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แอนด์โปรดักส์ จำกัด

คำนำ

รศ.ดร.วิลาสินี พิพิธกุล
สำนักสร้างเสริมวิถีชีวิตสุขภาวะ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ริเริ่มโครงการ Active Citizen ขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกในการสื่อสารเปลี่ยนจิตสำนึกประชาชนให้เป็นจิตสำนึกใหม่ สร้างคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกต่อส่วนรวม

ที่ผ่านมามีการกล่าวถึงคนในยุคปัจจุบัน ว่าเป็น Generation ME ที่คิดแต่เรื่องตัวเอง สนใจแต่เรื่องตัวเอง โลกหมุนแฉกล้อมรอบตัวเขาทั้งหมด และตั้งคำถามว่า คนใน Generation ME นี้เองที่จะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงโลกทั้งหมดหรือไม่ ทำอย่างไรจะนำความเป็นตัวตนของเขาเข้ามาใช้ในทางที่สร้างสรรค์ จึงเป็นที่มาของโครงการนี้ โดยที่ สสส. คิดว่า ทำอย่างไรจะเปลี่ยนคนใน Generation ME มาเป็นคนใน Generation A หรือ Generation Active หรือ Active Citizen จึงตั้งชื่อโครงการนี้ว่า Gen A: Generation Active เพื่อปลูกกระแสจิตสำนึก ค่านิยมใหม่ให้แก่สังคม หัวใจสำคัญ คือต้องการเปิดโอกาสเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้เรียนรู้จากการทำโครงการของเขาเองให้มีความยั่งยืน ทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งทักษะ และสำนึกใหม่ฝังอยู่ในเนื้อในตัวจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบได้

Generation Active นั้น ประกอบด้วย 4 คุณลักษณะ คือ ต้องกระโดดลงไปทำงานด้วยตัวเอง (Active) มีจิตสาธารณะ (Public mind) มีความคิดสร้างสรรค์ มีนวัตกรรม (Creative) และคิดบวก เชื่อมั่นในพลังบวกของตัวเอง (Positive) และเพื่อให้เกิด Generation Active วิธีการทำงานหนึ่งของ สสส. คือ การชวนภาคีเครือข่ายมาร่วมทำงาน จึงได้ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจล มาพัฒนางานร่วมกัน ร่วมกันสร้างพลเมืองเยาวชนใน 4 พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดสงขลา ศรีสะเกษ น่าน และภูมิภาคตะวันตก (จังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม) โดยเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้ทำโครงการที่มาจากโจทย์ในชุมชน ใช้โครงการเป็นเครื่องมือในการสร้าง Generation Active เพื่อให้ทักษะและสำนึกใหม่ที่เป็นสำนึกต่อส่วนรวมเกิดขึ้นและอยู่ในเนื้อในตัวเยาวชน ซึ่งเป็นการก่อกระบวนการทำงานเชิงลึกกับองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ที่มีบทบาทสร้างการเรียนรู้ และสนับสนุนให้เกิด Generation Active ในจังหวัด

จากการทำงานในระยะเวลา 1 ปี สสส. และมูลนิธิฯ จึงต้องการถ่ายทอดแนวคิด วิธีการสร้าง Generation Active เพื่อสื่อสารสร้างการเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันเป็นกำลังและร่วมสร้าง Generation Active ให้กับประเทศไทยต่อไป

...

คำนำ

รุ่งวิจิต คำงาม

ผู้ประสานงาน

ศูนย์ประสานงานการวิจัย

เพื่อท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษ

เด็กและเยาวชนมีศักยภาพเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่น เพียงผู้ใหญ่เปิดโอกาส เปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพของตนเองที่สร้างสรรค์ในการคิดวิเคราะห์ ศึกษาความรู้ วางแผน ลงมือทำจริง บนฐานความรู้ และสรุปบทเรียนจากการลงมือทำจริง ผ่านการทำโครงการเพื่อชุมชน (Community Based Project) โดยมีพี่เลี้ยงหรือโค้ช (Coach) ทำหน้าที่ในการหนุนเสริมจัดกระบวนการเรียนรู้ ตั้งคำถาม ชวนคิด ชวนคุย ชวนวิเคราะห์ ชวนสรุปบทเรียน เพื่อให้เยาวชนสามารถดึงศักยภาพของตัวเองมาใช้เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นศรีสะเกษร่วมกัน และเป็นพลังพลเมืองเยาวชนคนรุ่นใหม่ (Active Citizen) ที่มีคุณภาพ เป็นพลังพลเมืองแห่งการตื่นรู้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น บนฐานความรู้ภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ เพราะเราเชื่อว่า **“การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือ การคิดและลงมือทำจริงบนฐานความรู้”**

กระบวนการดำเนินโครงการพัฒนาเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเพื่อสร้างพลังเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ 1 ปีที่ผ่านมา เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมระหว่างเด็กเยาวชน พี่เลี้ยงหรือโค้ช ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการปฏิบัติการ 6 ขั้นตอน คือ 1) การพัฒนาข้อเสนอโครงการของกลุ่มแกนนำเด็กเยาวชน ชุมชน พี่เลี้ยงในพื้นที่ 2) การศึกษาข้อมูลความรู้ชุมชน 3) การเสริมทักษะชีวิตและแรงบันดาลใจในการทำงาน 4) การลงมือทำ/ปฏิบัติการจริงบนฐานความรู้ 5) การถอดบทเรียน และ 6) การสื่อสารสังคม/เวทีเทศบาลแห่งการเรียนรู้ กระบวนการขั้นตอนดังกล่าวเป็นเส้นทางในการสร้างพลังพลเมืองเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ เสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองที่ดีศรีสะเกษ คือ สำนึกรักท้องถิ่น สำนึกความเป็นพลเมือง คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ ใช้ข้อมูลความรู้ในการทำงาน รู้จักตนเอง มีทักษะการจัดการโครงการ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น กล้าแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ รู้เท่าทันสื่อและเป็นแกนนำพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแผ่นดินเกิดของตนเอง

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับบทเรียนประสบการณ์การดำเนินโครงการพัฒนาเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษปีที่ 1 ของโค้ชหรือพี่เลี้ยงที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนระดับจังหวัด และผลสรุปผลการดำเนินโครงการของกลุ่มแกนนำเด็กเยาวชนในพื้นที่ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 10 โครงการ ก่อเกิดองค์ความรู้ บทเรียน ประสบการณ์ และสรุปธรรม การดำเนินโครงการของกลุ่มแกนนำเด็กเยาวชน ผ่านกระบวนการคิดเอง ทำเองในพื้นที่จริง และชีวิตจริงที่มีพลังและคุณค่าอย่างยิ่งต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างพลังพลเมืองเยาวชนแห่งการตื่นรู้ ให้เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ และนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวม

...

ขณะนี้หลายคนพูดว่าอยากเห็นเด็กรุ่นใหม่มีความเป็น Active Citizen ในมุมมองของมูลนิธิสยามกัมมาจลนั้น Active Citizen หมายถึง คนที่ใส่ใจเรื่องราวต่างๆ ในสังคมไทย และเข้ามามีส่วนร่วม อยากที่จะเห็นสังคมไทยดีขึ้น ความสำคัญก็คือ เขาเหล่านั้นต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมรู้สึกเป็นเดือดเป็นร้อน อยากมีส่วนร่วมทำให้สังคมดีขึ้น และเข้ามาช่วยกันคนละไม้คนละมือ พูดอีกนัยหนึ่งก็คือ มูลนิธิสยามกัมมาจลอยากเห็นคนรุ่นใหม่มีสำนึกและรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งตรงกับคำว่า Active Citizen นั่นเอง

เส้นทางสร้าง Young Active Citizen

ปิยากรณ์ มัทตะจิตต
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
(มหาชน)

ถามว่า Active Citizen จะเกิดขึ้นได้อย่างไร?

การบ่มเพาะให้เกิด Active Citizen เราต้องเปิดพื้นที่และสนับสนุน “เปิดพื้นที่” ในที่นี้หมายถึงการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้ามาทำงานร่วมกับคนรุ่นปัจจุบัน มีส่วนรับรู้และเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ในสังคมไทย หรือในชุมชนของเขา จังหวัดของเขา ถ้าคนรุ่นใหม่ไม่รู้ ไม่เข้าใจ เรื่องราวความเป็นมาเป็นไปของชุมชน ก็จะไม่เข้าใจชุมชนของตนเอง สำนึกความเป็นพลเมืองก็ไม่เกิด

ประเด็นสำคัญคือ เราต้องสนับสนุนให้เขาได้เข้าเรียนรู้เรื่องราวชุมชนของเขา จังหวัดของเขา และบ้านเมืองของเขา การเปิดโอกาสและการสนับสนุนเช่นนี้ จะทำให้คนรุ่นใหม่เหล่านี้ค่อยๆ เห็นภาพ จนเกิดความเข้าใจสังคมโดยรวม แล้วเกิดการเชื่อมโยงตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน ของเมือง ของชุมชนตัวเองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ ปลูกสำนึกและความรู้สึกอยากเข้ามามีส่วนร่วม อยากเข้ามามีส่วนช่วย อยากเข้ามารับผิดชอบสังคมชุมชนที่เขาอาศัยอยู่ เราอยากเห็นเด็กไทยมีโอกาสและมีคนทำหน้าที่ให้โอกาสเหล่านี้ในทุกจังหวัด

โครงการ Active Citizen ของมูลนิธิสยามกัมมาจล ปัจจุบันทำงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นโครงการที่เราเข้าไปสนับสนุนองค์กรในจังหวัดที่สนใจทำงานแบบเดียวกับเรามีความคิดใกล้เคียงกับเรา นั่นคือการลงไปช่วยเยาวชน เปิดโอกาสให้

การทำงานในลักษณะนี้
จะช่วยผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับพื้นที่
ผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชน
ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
และสำนักรักชุมชนก็จะเกิดขึ้น
ตามไปด้วย โครงการเหล่านี้
ในปีหนึ่งๆ จะสามารถสร้าง
หรือพัฒนา Active Citizen
ขึ้นมาได้หลายร้อยคน

เยาวชนได้เรียนรู้โจทย์ชุมชนของตัวเอง แล้วพัฒนาเป็น Community Project หรือโครงการที่เป็นโจทย์ของชุมชน นักเรียน นักศึกษาเขาจะรู้ว่าเขามีความชอบอะไร มีความถนัดอะไร หรือมีความรู้อะไรที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น ด้วยการเข้าไปพัฒนาโครงการและทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้จะช่วยผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับพื้นที่ ผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และสำนักรักชุมชนก็จะเกิดขึ้นตามไปด้วย โครงการเหล่านี้ในปีหนึ่งๆ จะสามารถสร้างหรือพัฒนา Active Citizen ขึ้นมาได้หลายร้อยคน

การสนับสนุนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนรู้จากในพื้นที่นั้น มูลนิธิสยามกัมมาจลมีแนวคิดที่ว่า ถ้านักเรียนนักศึกษาได้เข้าไปเรียนรู้เรื่องของชุมชนในพื้นที่ตัวเอง สำนึกความเป็นพลเมืองจะเกิดขึ้นได้ง่าย

“เหมือนเราอยู่บ้าน เราจะรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน อยากจะเข้ามาดูแลน้ำไม่ให้ไหลทิ้ง ปิดไฟที่ไม่จำเป็น พฤติกรรมแบบนี้บอกอะไร มันบอกว่าเรามีสำนึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน ทีนี้ในชุมชนเอง นื่อง ๆ จะต้องพัฒนาสำนึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของบ้านที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งก็คือชุมชน หรือจังหวัดของเขา นั่นคือความสำคัญของการที่เราเข้าไปสนับสนุนเชิงพื้นที่”

เราเชื่อว่า หากต้องการเห็นพลเมืองเยาวชนรุ่นใหม่ มีทักษะอะไร พี่เลี้ยงก็ต้องมีทักษะและคุณสมบัตินั้น ด้วยเช่นกัน แล้วก็ต้องสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะ ตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีเหล่านั้น ให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ได้ด้วย

หลายคนบอกว่าอยากเห็นเด็กไทยสำนึกรักบ้านเกิด เขาจะสำนึกรักบ้านเกิดได้ก็ต่อเมื่อเขารู้สึกว่าเขาเป็น “ส่วนหนึ่ง” ของบ้านเกิด แล้วก็เข้าใจความเป็นมาเป็นไป ของบ้านเกิด โครงการนี้เราเข้าไปสนับสนุนองค์กรในจังหวัด ที่สนใจทำงานพัฒนาเยาวชนให้มีสำนึกพลเมือง ด้วยการ เปิดโอกาสและสนับสนุนเยาวชนทำโครงการชุมชน มูลนิธิฯ มีแนวคิดว่าการสนับสนุนองค์กรใด ๆ ก็ตามที่จะมาช่วย ขับเคลื่อนงาน Active citizen ต้องเป็นองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ และที่สำคัญคือตัวองค์กรและเจ้าหน้าที่ต้องเป็น Active Citizen ที่ห่วงใยความเป็นมาเป็นไปของจังหวัด เขาจึง ลุกขึ้นมาพยายามที่จะสร้างหรือพัฒนาคนให้มีจิตสำนึก ความเป็นพลเมือง

แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะรู้จักบ้านของตัวเอง รู้จักจังหวัด ของตัวเองเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่เขาขาดคือ ความแข็งแรงทั้ง ด้านการเงินที่จะทำงานอย่างต่อเนื่อง และขาดกลไกการทำงาน เรามองว่าองค์กรที่จะทำงานด้านนี้ได้ คนในพื้นที่ หรือคนในองค์กรนั้นจะต้องอยู่กับองค์กรยาวนานพอที่จะ พัฒนาทักษะความรู้ความสามารถที่จะเป็นประโยชน์กับ องค์กรของเขา โดยมูลนิธิฯ จะเข้าไปหนุนเสริมทักษะ ความสามารถในการเป็นโค้ช เป็นคนที่ชี้แนะ และให้ กำลังใจเยาวชนในการทำงาน และเผชิญกับปัญหา

เราเชื่อว่า หากต้องการเห็นพลเมืองเยาวชนรุ่นใหม่มี ทักษะอะไร เช่น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การจัดการ โครงการและการเงินด้วยความซื่อสัตย์ มีความเข้าใจชุมชน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คน พี่เลี้ยงก็ต้องมีทักษะและคุณสมบัตินั้น ด้วยเช่นกัน แล้วก็ต้องสามารถสนับสนุนการเรียนรู้และ พัฒนาทักษะตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีเหล่านั้นให้เกิดขึ้นกับ

คนรุ่นใหม่ได้ด้วย บทบาทที่สำคัญของพี่เลี้ยงคือ การสร้าง การเรียนรู้และเข้าใจชุมชน กระตุ้นให้เยาวชนมองเห็น ความเชื่อมโยงว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่างไร และ จะใช้ศักยภาพที่ตนเองมีเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ อย่างไร เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้เยาวชนเกิดสำนึกของ ความเป็นพลเมือง

และที่สำคัญคือการทำงานในลักษณะนี้คนทำงานต้อง เกาะติดและติดตามผลอยู่ตลอดเวลา เราพัฒนาคนรุ่นใหม่ ขึ้นมาให้เขามีสำนึกความเป็นพลเมืองแล้ว เมื่อเขาอยากจะทำอะไรต่อ เราต้องรับรู้ ต้องติดตาม งาน “ฐานข้อมูล” ซึ่งเป็นงานหลังบ้านก็ต้องพัฒนาไปด้วยเช่นกัน ส่วนเรื่อง “การ สื่อสาร” ก็เป็นเรื่องสำคัญที่องค์กรในพื้นที่ต้องเปิดพื้นที่ให้ เยาวชนได้นำเสนอผลงานให้คนในพื้นที่รับรู้ ซึ่งมูลนิธิฯ และ องค์กรในพื้นที่ต้องหารือกันเพื่อให้การสร้าง Active citizen บรรลุเป้าหมาย แต่เนื่องจากองค์กรแต่ละพื้นที่จะมีความเก่ง และความถนัดแตกต่างกัน องค์กรใดขาดทักษะด้านใดก็ ปรึกษาหารือกัน เพื่อที่มูลนิธิฯ จะได้เข้าไปหนุนเสริมให้ องค์กรนั้น ๆ เข้มแข็งยิ่งขึ้น

การขับเคลื่อนงาน Active citizen มีจุดเริ่มต้นที่จังหวัดสงขลา โดยมูลนิธิฯ ทำงานร่วมกับสงขลาฟอรั่ม เป็นเวลา 3 ปี พบว่าโครงการนี้ได้พัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกรักบ้านเกิด มีสำนึกความเป็นพลเมืองขึ้นมาหลายร้อยคน ขณะที่สงขลาฟอรั่มเองก็มีความเข้มแข็ง เจ้าหน้าที่ของสงขลาฟอรั่มมีทักษะการทำงานเพิ่มขึ้น เมื่อเห็นความสำเร็จเช่นนี้มูลนิธิฯ จึงหารือกับ สสส. นำจะขยายผลไปในจังหวัดอื่นๆ ด้วย แต่มีข้อแม้คือองค์กรในพื้นที่ต้องสนใจกระบวนการพัฒนาเยาวชน อยากพัฒนาทั้งตัวองค์กรและคนทำงานไปพร้อมกัน ซึ่งการขยายผลไปที่จังหวัดน่าน จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดสมุทรสงคราม (เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี) นั้นมูลนิธิฯ พิจารณาแล้วว่าพื้นที่เหล่านั้นมีองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนในจังหวัดอย่างเข้มข้น โดยทางมูลนิธิฯ จะทำหน้าที่ “เติมเต็ม” ให้องค์กรเหล่านั้นแข็งแกร่งมากขึ้น เพื่อร่วมกันสร้าง Young Active Citizen ที่มีสำนึกความเป็นพลเมือง

CONTENTS

สืบต่อกอเส้นไหม
โชดละเว
13

สืบสานสำเนียง
“เสียง” ชาวกูย
31

เรียนรู้เล่น
กอนกวยที่รอยอีก
43

ต่อลมหายใจ...
พื้นไหมลายลูกแก้ว
55

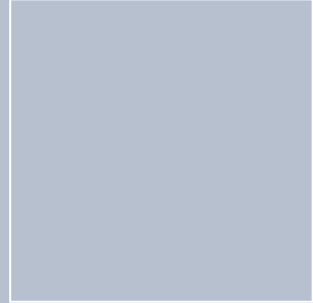

Eng Easy พี่ช่วยน้อง
“กระตุกต่อมเรียนรู้”
67

สารบัญ

สายใยรักต่างวัย
83

สานสายใย
บ้านหนองคู
105

สวนผักปลอดภัย
สร้างคนรุ่นใหม่ไม่ไร้สาระ
95

หมาน้อย
115

เหตุเกิดจาก...เห็ด
127

เส้นทางสร้าง
Young Active Citizen
06

เส้นทางสร้าง
“เยาวชนพลเมืองดี
ศรีสะเกษ”
137

สืบต่อทอเส้นไหม โซดละเว

โครงการดักแด้แตกไหม
ทอรัทอไหม สายใย (โซดละเว)

โจทย์ปัญหา

ทำไมคนในชุมชนนุ่งผ้าโจดละเว่น้อยลง
เยาวชนคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่หันไป
แต่งตัวตามสมัยนิยม ไม่สนใจเรียนรู้
สืบทอดการเลี้ยงไหม ทอผ้า
ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวทวาย

กระบวนการเรียนรู้

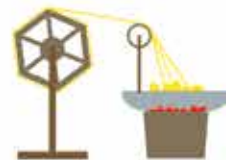
สัมภาษณ์คนเฒ่า คนแก่ในชุมชน เรื่องประวัติความเป็นมา
วิธีการใช้ผ้าไหมทางกระรอกในโอกาสต่างๆ
วิธีการทอผ้าที่ย้อมจากสีธรรมชาติ และลงมือทำ

1. เลี้ยงไหม

2. สาวไหม

ต่อไปจงลองจ้ชดละเว สานสัมพันธ์บนพื้นผ้า

จัดงานสื่อสารสร้างการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมผ้า
ในวิถีชุมชนชาวกวย และกระบวนการทอผ้าชดละเว
ให้ผู้นำท้องถิ่น คนในชุมชน และผู้สนใจรับรู้

ผ้าชดละเวจะอยู่คู่กับ
ชุมชนบ้านแต่พัฒนา
ตลอดไป

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- ภูมิปัญญาการทอผ้าทางกระรอกของชุมชนได้ถูกรื้อฟื้นขึ้น โดยเยาวชนในชุมชน มีการสืบค้นและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าและการย้อมผ้าไหมด้วย สีสธรรมชาติ ให้คนในชุมชนได้ใช้งาน
- เกิดการสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ สืบค้นข้อมูล และร่วมจัดงาน “ตามรอยชดละเว” คุณค่าวัฒนธรรมชาติพันธุ์กวย ผ่านการแต่งกายและพิธีกรรมชุมชน เช่น การรำไหว้ครู การรำแม่่มต เป็นต้น

3. พอกสีไหม

4. ย้อมไหมจากสีธรรมชาติ

5. ทอผ้า

นับแต่บัดนี้ต่อไปมั่นใจว่า...ผ้าโชดละเว จะอยู่คู่กับชุมชนบ้านแต่พัฒนาตลอดไป และตัวเขาเองเมื่อโตขึ้นก็จะทอผ้าเป็น อาชีพเสริม หากมีโครงการต่อก็อยาก ต่อยอดการทำงานโดยทำเป็น พิพิธภัณฑสถานให้คนมาเรียนรู้เรื่องผ้า การย้อมสีธรรมชาติ ผ้าทอลายต่างๆ วิธีการใช้ผ้าในโอกาสต่างๆ ตลอดจน ความรู้อื่นๆ เกี่ยวกับผ้าโชดละเว ที่ได้จากการรวบรวมไว้ ทั้งเนื้อหา รูปภาพ วิดีโอ ที่พร้อมจะสร้าง การเรียนรู้ให้แก่ผู้สนใจต่อไป

บ้านแต่พัฒนา หมู่ 11 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชุมชนชาวกวย (ส่วย) ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่เพียง 50 หลังคาเรือน ชาวบ้านที่นี่ มีอาชีพหลักคือ ทำนาและเลี้ยงไหม ทอผ้าเป็นอาชีพเสริม มีวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าไหมลายทางกระรอก (จิโชดละเว) และมีการใช้ผ้าไหมในพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่ง งานศพ หรือใช้ในพิธีกรรมทำขวัญข้าว ท่อพระคัมภีร์ในเทศกาลเทศน์มหาชาติ หญิงสาวชาวกวย ทุกคนต้องทอผ้าเป็น และจะทอผ้าไหมโชดละเวเก็บสะสมไว้เป็นเครื่องนบ (ผ้าไหว้) ญาติผู้ใหญ่เมื่อแต่งงาน ยามเมื่อ มีงานบุญประเพณีคนในชุมชนมักสวมใส่ผ้าไหมออกงาน แม้แต่โรงเรียนโพธิ์กระสังข์ซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชนยังมี สถานการเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงไหมได้ด้วย แต่วันนี้วัฒนธรรม การแต่งกายแบบโชดละเวเริ่มจางหายไป เยาวชนคน รุ่นใหม่ส่วนใหญ่หันไปแต่งตัวตามสมัยนิยม ไม่สนใจ เรียนรู้สืบทอดอาชีพเลี้ยงไหม ทอผ้า ที่เป็นภูมิปัญญา ดั้งเดิมของชาวกวยอีกต่อไป

กุมเดิบที่แข็งแรง

กลุ่มเยาวชนกอนกวยไซดลเวรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชนมานานแล้ว ในนาม**กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น** แต่ที่ผ่านมามักเป็นการรวมตัวกันช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมในชุมชน เช่น งานศพ งานแต่งงาน ชำบ้านใหม่ งานบุญประเพณีต่างๆ รวมทั้งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม โดยทุกเย็นเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านกว่า 30 คน จะไปรวมตัวกันที่บ้าน**พี่แอ๊ด-สิบเอกวินัย โพธิสาร** เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งเล่นและทำการบ้าน แล้วแต่ว่าวันนั้นจะมีอะไรให้ทำ

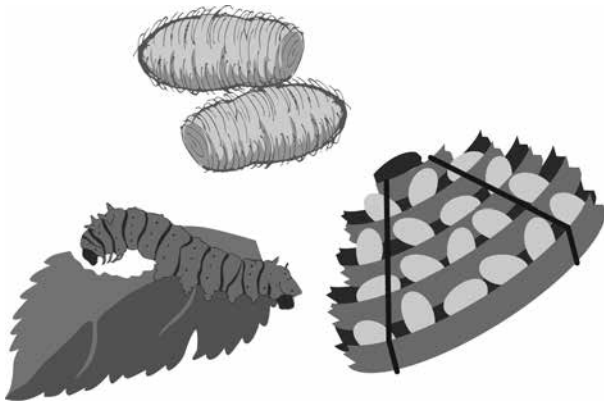
“ทำทุกอย่างที่แข็งแรงใหม่ ทอผ้า ทำบายศรี ผักจิ้มผ้าประดับ เรียนรำ ช่วยกันทำการบ้าน เล่นเกม” **เตา-อภิชาติ วันอุบล** เล่าถึงกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนก่อนที่จะทำโครงการดักแด่แตกใหม่ทอรักทอไหมสายใย(ไซดลเว)

ส่วนพี่แอ๊ดผู้มีบทบาทหลักในการรวบรวมเด็ก ๆ มาทำกิจกรรมเล่าถึงเบื้องหลังความคิดว่า **“ต้องรวมเด็กให้มาทำกิจกรรม เพราะถ้าเด็กได้ใช้เวลาว่างทำกิจกรรม จะสร้างประสบการณ์ให้เขาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แม้จะทำวันละนิดวันละหน่อยก็ตาม”**

ขณะที่ผู้ใหญ่บ้านดล-นภดล โพธิ์กระสังข์ ช่วยยืนยันในเรื่องนี้ว่า **“ส่วนมากเด็ก ๆ จะชอบเวลาที่พี่แอ๊ดมีกิจกรรม ถ้าแจ้งมาว่าวันนั้นวันนี้ให้ไปช่วยงานที่นั่นที่นี่แล้วให้มาฝึกซ้อมที่บ้านพี่แอ๊ด พ่อแม่ก็จะรู้ ถ้ามาอยู่บ้านพี่แอ๊ดไม่มีใครว่า เพราะพี่แอ๊ดพาทำในสิ่งที่ดี ๆ ไม่มีอะไรเสียหาย”**

แต่ในปีนี้การรวมกลุ่มเยาวชนกอนกวยไซดลเวเริ่มมีความหมายมากขึ้น เมื่อโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เปิดโอกาสให้ทำโครงการเพื่อชุมชน พวกเขาเห็นว่าเป็น **“โอกาสดี”** ที่จะได้อธิบายและสืบสานการทอผ้าไซดลเวให้กลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีการใช้ผ้าไหมของชุมชน จึงคิดทำ

“การประชุมทีมเป็นกิจกรรมสำคัญ
อันดับแรกเพื่อสร้างความเข้าใจ
และแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างกัน
หลังจากนั้นจึงชี้แจงโครงการต่อชุมชนว่า
เยาวชนจะทำอะไร อย่างไร
เพื่อบอกกล่าวและขอความร่วมมือ”

โครงการดักแด้แตกไหมทอรักรทอไหมสายใย
(โซดละเว) โดยสมาชิกในทีมประกอบด้วย เต่า
ลม-วิภา โปธิสาร อุ-สายสุดา วันอุบล กิ่ง-
ฐิตานันท์ หงษ์นภวิทย์ และคิด-สุกฤตยา
ทองมนต์ มีพีแอ็ดเป็นพี่เลี้ยงชุมชน

เรียนรู้ในชุมชน

ด้วยเป้าหมายที่ทีมตั้งไว้ว่าจะสืบสาน
กระบวนการทอผ้าไหมโซดละเว เพื่อพัฒนาเป็น
ทักษะที่สร้างอาชีพติดตัวได้ และเพื่อให้การ
ทำงานเดินไปในทิศทางเดียวกัน ก่อนลงมือทำ
โครงการทุกคนจึงต้องทำความเข้าใจเนื้องานที่
ต้องทำก่อน การประชุมจึงเป็นกิจกรรมสำคัญ
อันดับแรกที่ทีมให้ความสำคัญ เพื่อสร้างความ
เข้าใจและแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างกัน รวมทั้ง
กำหนดกรอบประเด็นในการศึกษาข้อมูล ซึ่ง
ทีมมองว่า การจะสืบทอดต่อไปได้นั้น พวกเขา
ต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และ

ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ตั้งแต่ลายผ้า การย้อมไหม การทอ และการใช้ผ้าไหม หลังจากนั้นจึงจัดประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชนว่า ชาวชนทำอะไร อย่างไร เพื่อบอกกล่าวและขอความร่วมมือจากผู้รู้ในชุมชน

ในการรวบรวมข้อมูลความรู้ ทีมพากันไปสัมภาษณ์ผู้รู้ซึ่งก็คือคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน เรื่องลายผ้า วิธีการใช้ผ้าไหมทางกระรอกในโอกาสต่างๆ และการทอผ้า

“ก่อนไปเราจะช่วยกันตั้งคำถามก่อนว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ระดมสมองกันว่า จะถามเรื่องอะไรบ้าง ตัวอย่างเช่น วันนี้จะไปเก็บข้อมูลเรื่องการใช้ผ้า ก็ให้แต่ละคนคิดคำถาม เช่น ผมยกผ้าผืนหนึ่งขึ้นมาแล้วถามว่า ผ้านี้ใช้ในงานอะไร มีวิธีการทำอย่างไร เป็นการช่วยสร้างกรอบคำถามก่อน

ลงมือปฏิบัติจริง” ที่แอ็ดเล่าถึงการเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มเยาวชน

เมื่อถึงวันสัมภาษณ์เชื่อว่าทีมงานจะตะลึงถามเอาความรู้จากผู้รู้คนเดียว เต้าบอกว่าเขาและเพื่อนจะเริ่มต้นสัมภาษณ์ด้วยการทักทายสอบถามสารทุกข์สุกดิบก่อน แล้วค่อยๆ สอบถามไปที่ละข้อ โดยมีเพื่อนคอยจดบันทึก ถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอไว้เป็นหลักฐาน

“ผู้รู้แต่ละท่านจะให้ข้อมูลเหมือน ๆ กัน แม้จะมีการกำหนดประเด็นสำหรับแต่ละคนไว้แล้ว แต่ส่วนใหญ่ทุกคนจะรู้เหมือนกัน การเก็บข้อมูลจึงทำได้ไม่ยาก” ลมเล่าถึงความร่วมมือที่ได้รับจากผู้รู้

เต้าเล่าเสริมว่า การไปสัมภาษณ์แต่ละครั้งไม่ได้มีแค่ทีมงานเท่านั้น แต่จะชวนเด็ก ๆ ในชุมชนไปเรียนรู้พร้อมกัน บรรยายภาคีในการสัมภาษณ์จึงเหมือนเด็กไปเยี่ยมผู้เฒ่าผู้แก่ที่บ้าน สร้างความเข้มแข็งครั้งใคร่แก่ผู้สูงอายุเป็นอย่างดี

เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ทีมงานจัดการแยกประเภทข้อมูล เป็นหมวดหมู่ เช่น ประวัติของผ้า ลายผ้า การทอผ้า การใช้ประโยชน์จากผ้าแต่ละประเภท รวมทั้งค่านิยม ความเชื่อของคนในชุมชนชาวทวายในอดีตที่บอกว่า ผู้หญิง จะแต่งงานได้ต้องทอผ้าเป็นก่อน เพราะต้องทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนบ (ผ้าไหว้) ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ซึ่งค่านิยมนี้ส่งผลให้บ้านทุกหลังที่มีลูกสาวต้องมีที่ตั้งอยู่ ผู้หญิงในหมู่บ้านทุกคนทอผ้าเป็นและสืบต่อมาจากกลายเป็นอาชีพเสริม ยามว่างนอกฤดูทำนาในปัจจุบัน

ปฏิบัติการของทุกช่วงวัย

การได้รู้ข้อมูลทำให้เยาวชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของผ้าไซดลเว และการได้รับรู้เรื่องราวของผืนผ้าทำให้การลงมือในขั้นตอนปฏิบัติยิ่งน่าสนใจมากขึ้น เพราะทีมเริ่มปฏิบัติการตั้งแต่การเลี้ยงไหมพันธุ์ สีเหลือง (พันธุ์นางน้อย) กับสีชมพู (พันธุ์นวลจันทร์) ดูแลหาใบหม่อนให้ตัวไหมกิน เมื่อพบว่าต้นหม่อนในบริเวณชุมชนไม่ค่อยมี ต้องขี่มอเตอร์ไซด์ไปหาไกล 3-4 กิโลเมตร ช่วงแรกของการทำโครงการนี้ทีมได้ไปขอพันธุ์ต้นหม่อนจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติศรีสะเกษกว่า 1,000 ต้น นำมาปลูกในพื้นที่สาธารณะของชุมชน เช่น โรงเรียน วัด แต่ด้วยความแห้งแล้งทำให้ปัจจุบันมีต้นหม่อนเหลือเพียง 100 ต้น

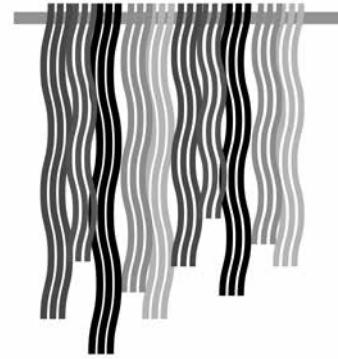
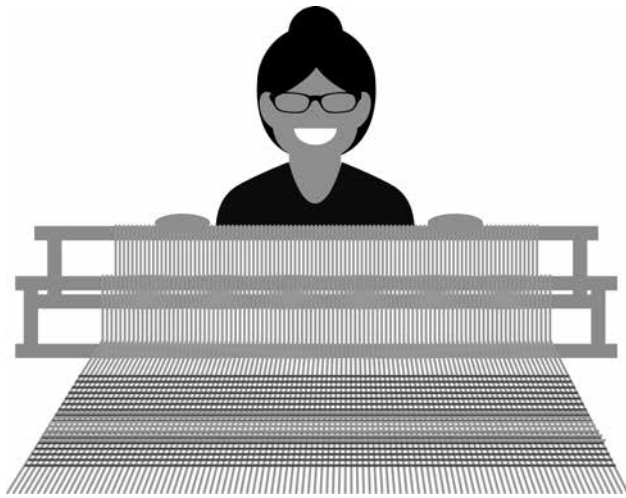
ส่วนการเลี้ยงไหมก็ไม่ใช่ง่ายๆ งานนี้ทีมต้องเฝ้าดูแลกันอย่างใกล้ชิด คอยลุ่นกันทุก 10 วันที่ไหมจะลอกคราบ เป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์จนไหมสร้างรังดักด้ว จึงจะเก็บมาใส่กระดิ่ง ลอกเอาเปลือกไปสาวจนได้เส้นไหม ไหมที่ได้จะถูกเก็บเป็นพวง (ใจ) แล้วนำไปฟอกให้ขาว นำไปแกว่งเพื่อทำความสะอาด แล้วนำไปย้อม ก่อนจะนำไปทอเป็นผืนผ้า โดยกระบวนการทุกขั้นตอนจะมีชาวบ้านแวะเวียนกัน มาดูการทำงานของเยาวชน บางครั้งที่เยาวชนทำไม่ถูก ชาวบ้านก็จะเข้ามาสอน บรรยายภาคการเรียนรู้จึงเป็นไปอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย

“ทุกกิจกรรมในโครงการออกแบบให้เยาวชนทุกช่วงวัยได้มีส่วนร่วมด้วย เช่น หากเป็นเด็กเล็กจะให้ทำสิ่งง่ายๆ ที่เป็นพื้นฐานก่อน แล้วค่อยๆ เพิ่มความยากเข้าไปเรื่อยๆ... บางครั้งก็ต้องกระตุ้นเรื่องวิธีคิด จะมีวิธีฝึกโดยการยกตัวอย่าง เช่น บอกว่าไม่มีใครเป็นตั้งแต่เกิด เขาก็ต้องคิดว่า ฉันต้องทำให้ได้ ต้องลงมือทำ จึงจะเป็น ต้องลองทำก่อนจึงจะรู้”

“ความรู้เรื่องการเลี้ยงไหมเรารู้มาจากคนแก่คนแก่ถามไปที่ละชั้น ใช้บ้านที่แออัดเป็นศูนย์รวมในการรวมตัวทำกิจกรรม แบ่งหน้าที่กันทำงาน บางคนไปเก็บหม่อน บางคนก็ให้อาหาร บางคนก็เก็บขี้ไหม เพราะถ้าไม่ทำความสะอาด มันจะตาย ต้องดูแลทุกวัน หากมีแมลงวันมาตอม มาเจาะตัวไหม หรือถ้ามีกลิ่นสารเคมีมันก็จะตาย เราต้องดูแลไม่ให้แมลงวันมาเจาะโดยเอาผ้ามาคลุม หรือกางมุ้งให้มัน” อุบอกล่าถึงขั้นตอนการทำงาน

ช่วงปิดเทอมเล็ก น้อง ๆ ช่วยกันเลี้ยงไหม 10 กระดิ่ง ได้ไหมมาทั้งหมด 4 ใจ ซึ่งการทอผ้าถุง 1 ผืนต้องใช้ไหม 2 ใจ

ที่แออัดเล่าว่า ทุกกิจกรรมในโครงการเขาออกแบบให้เยาวชนทุกช่วงวัยได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย เช่น หากเป็นเด็กเล็กเขาจะให้ทำสิ่งง่ายๆ ที่เป็นพื้นฐานก่อนแล้วค่อยๆ เพิ่มความยากเข้าไปเรื่อยๆ เช่น ถ้าเป็นน้องชั้นอนุบาลเริ่มจากการแกว่งไหม ถ้าเป็นพี่โตขึ้นมาหน่อยก็ทอผ้า ใครทอลายไหนเป็นก็แบ่งกันทำ แต่บางครั้งก็ต้องกระตุ้นเรื่องวิธีคิด จะมีวิธีฝึกโดยใช้การยกตัวอย่าง เช่น บอกว่าไม่มีใครทำเป็นตั้งแต่เกิด เขาก็ต้องคิดว่า ฉันต้องทำให้ได้ ต้องลงมือทำจึงจะเป็น ต้องลองทำก่อนจึงจะรู้

อย่างไรก็ตาม แม้บางคนจะทอผ้าเป็นอยู่แล้ว แต่จะทอได้บ้างลายเท่านั้น เช่น ลมทอโชดละเวและมัดหมี่เป็น อู กั้ง คิด ทอผ้าโชดละเว ส่วนเต้าทอลาย ไส่ร้องกับลายลูกแก้วได้ แต่ลายผ้าดั้งเดิมของชุมชนยังมีอีกมาก เช่น ผ้าไหมมัดหมี่, ไส่ร้อง, ลายลูกแก้ว, ฉีจ้ละเว, ฉีจ้สะนอบ (ผ้ายาวโจงกระเบน), ฉีจ้ปัดทักคือการทำ ทอระหว่างมัดหมี่ผสมโชดละเวคั่นเป็นช่องเป็นช่องไป, ฉีจ้สไปคือ ผ้าขาวม้า, สไบเก็บ คือ ผ้าสไบลายลูกแก้ว แต่จากการสืบค้นของทีมพบว่า มีลายที่ต้องการ ธิบอนุรักษ์อย่างเร่งด่วนคือ ลายมัดหมี่ ที่เรียกว่า ลายงูเหลือม เพราะเริ่ม หาดคนทอเป็นยากแล้ว

เมื่อถึงช่วงระยะท้ายๆ ของโครงการ ทีมสามารถทอผ้าได้ถึง 11 ผืน มีทั้ง ลายโชดละเว ลายลูกแก้ว และไส่ร้อง เพราะการทอผ้าแต่ละผืนต้องใช้เวลารทั้งวัน กว่าจะได้ผ้าโชดละเวยาว 2 เมตร กว้าง 70 เซนติเมตร ยิ่งถ้าทอลายลูกแก้ว ต้องใช้เวลาถึง 3 วัน วันนี้ผ้าทั้ง 11 ผืนที่พวกเขาช่วยกันทอยังคงถูกรวบรวมไว้ ด้วยกัน โดยทีมยังไม่คิดจะขายในตอนนี เพราะตั้งใจไว้ว่าจะทอสะสมให้ได้ จำนวนมากก่อน จึงจะขายนำเงินที่ได้มาเป็นทุนหมุนเวียนลงทุนเลี้ยงไหมต่อไป

ຍ້ອມສີຣຣມຊາຕີ...ເພີ່ມຄຸນຄ່າຜ້າໂຊດລະເວ

เมื่อเรียนรู้ผ้าไหมโชดละเวอย่างลึกซึ้งแล้ว ทีมจึงคิดเพิ่ม “คุณค่า” ให้กับ ผ้าไหมโชดละเวด้วยการ “ຍ້ອມສີຣຣມຊາຕີ” แทนการใช้ “ສີເມີ” แม้ว่า บ้านแต่พัฒนาจะมีชื่อเสียงเรื่องผ้าไหมຍ້ອມສີເມີมาก่อนก็ตาม แต่พวกเขา พยายามสร้างทางเลือกใหม่ โดยแสวงหาความรู้เรื่องการຍ້ອມສີຣຣມຊາຕີจาก เปลือกไม้ แก่นไม้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ด้วยตระหนักว่าສີຣຣມຊາຕີເປັນມິຕຣ ຕໍ່ສິ່ງແວດລ້ອມ ປະສິດທິຢູ່ຕໍ່ຜູ້ສວມໃສ່ ແລະສາມາດສ້າງມູນຄ່າເພີ່ມໃຫ້ແກ່ ຜ້າໄຫມໄດ້ ເພາະທີ່ຜ່ານໆ ມາ ມັກມີຜູ້ຄົນສອບຖາມຕໍ່ຜ້າໄຫມຍ້ອມສີຣຣມຊາຕີ ຢູ່ເນື່ອງໆ

“เราอยากย้อมสีธรรมชาติ เพราะรู้สึกว่า สีเคมีมันสวย แต่ไม่ค่อยมีคุณค่า เรารู้ว่าคนในหมู่บ้านเขาย้อมเป็น เราไปถามคนแก่เขาก็บอกว่า ย้อมยังไง ต้องใส่อะไร เราก็มาลองทำดู ทำผิดทำถูกอยู่หลายครั้งกว่าจะได้สีที่ต้องการ”
เต้าเล่าที่มาของแนวคิดการย้อมสีธรรมชาติ

เพราะความรู้เรื่องสีธรรมชาติถูกกลืนเลือนไปบ้างแล้วจากความทรงจำของคนในชุมชน เมื่อทีมค้นคว้าผ่านการลองผิดลองถูกจนได้ความรู้พร้อมกับจดบันทึกไว้เป็นองค์ความรู้ให้คนในชุมชนได้ใช้งานต่อไป เช่น ต้นจันทน์ ให้สีเหลือง ใบหูกวาง ให้สีเขียว ครั่ง ให้สีแดง มะเกลือ ให้สีดำ เป็นต้น

วันนี้การรื้อฟื้นการย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มเยาวชนที่เคยถูกชาวบ้านตั้งคำถามว่า ทำไปทำไมหลายขั้นตอน ยุ่งยาก แต่เมื่อได้เห็นผลงานของเด็ก ๆ กลายเป็นว่าได้ปลุกกระแสความต้องการย้อมสีธรรมชาติขึ้นในชุมชน เพราะย่า ยาย ป้า น้า บางคนเริ่มถามถึงใบไม้ แก่นไม้ที่ใช้ในการย้อมสีธรรมชาติมากขึ้น

สืบสานผ้าไหม สืบกอดภูมิปัญญา

ขณะนี้แม้รายได้จากการขายผ้าทอจะยังไม่เกิดขึ้น แต่พี่แอดหัวเรือใหญ่ของกลุ่มบอกว่า รู้สึกพอใจกับการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชน ที่มีเด็ก ๆ เข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก และสิ่งที่กลุ่มเยาวชนพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือ ความรับผิดชอบที่มีมากขึ้น เพราะการเลี้ยงไหมต้องใส่ใจดูแลอย่างละเอียด หรือการย้อมสีธรรมชาติก็มีหลายขั้นตอนที่ต้องทำให้เสร็จในแต่ละวัน แต่ทุกคนก็ตั้งใจรับผิดชอบทำงานเสร็จ เพราะหากทิ้งไปกลางคัน ผ้าที่ย้อมก็จะไม่เสร็จ สีไม่สม่ำเสมอ หรือสีไม่ติด อาจส่งผลให้คุณภาพของผ้าไหมลดลง

ขณะที่เต้าเองก็บอกว่า นับแต่นี้ต่อไปเขามั่นใจว่า ผ้าโฮดละเวจะอยู่คู่กับชุมชนบ้านแต่พัฒนาตลอดไป และตัวเขาเองเมื่อโตขึ้นก็จะทอผ้าเป็นอาชีพเสริม หากมีโครงการต่อก็อยากต่อยอดการทำงานโดยทำเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่เป็นแหล่งให้ความรู้เรื่องผ้า การย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้าลายต่าง ๆ

“สิ่งที่พัฒนาอย่างเห็นได้ชัดคือความรับผิดชอบที่มีมากขึ้น เพราะการเลี้ยงไหมต้องใส่ใจดูแลอย่างละเอียด การย้อมสีธรรมชาติก็มีหลายขั้นตอน ที่ต้องทำให้เสร็จในแต่ละวัน แต่ทุกคนก็ตั้งใจรับผิดชอบทำงานเสร็จสิ้น เพราะหากทิ้งไปกลางคัน ผ้าที่ย้อมก็จะไม่เสร็จ สีไม่สม่ำเสมอ หรือสีไม่ติด อาจส่งผลให้คุณภาพของผ้าไหมลดลง”

วิธีการใช้ผ้าในโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนความรู้
อื่น ๆ เกี่ยวกับผ้าโชดละเวที่ได้จากการ
รวบรวมไว้ทั้งเนื้อหา รูปภาพ วิดีโอ ที่พร้อม
จะสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้สนใจต่อไป

การทำโครงการแม้จะเป็นภาระงานที่
เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากภารกิจชีวิต ทั้งเรียน
ทั้งทำงานบ้าน แต่ทุกคนบอกว่า รู้สึกสนุก
และภูมิใจกับการทำงานนี้

“ที่โรงเรียนก็ต้องเรียน ไหนจะต้องทำ
โครงการนี้ งานบ้านอีก เหนื่อยก็เหนื่อยแต่
ต้องทำ เพราะมันสนุกด้วย มีความภูมิใจว่า
เราสามารถทำได้ จริง ๆ เราไม่ทำก็ได้ แต่ทำ
แล้วมีคนชมก็ภูมิใจ อยากทำต่อไปเรื่อย ๆ
เช่น เวลาเราไปเดินห้างใส่ผ้าไสร่งไป คนก็
มองว่า เรามาจากไหน เราก็ไม่อายนะ ไสร่ง
มีคุณค่ามากกว่าใส่กางเกงยีนส์ เคยนั่งผ้าไสร่ง
ไปเที่ยววิหารหลวงพ่อดโต เขาพนมรุ้ง มีคนมา
ขอยืมใส่ถ่ายรูป เขาถามด้วยว่า มาจากไหน”
เต้าสะท้อนความภาคภูมิใจในผลงาน

ความภาคภูมิใจของทีมยิ่งปรากฏชัด
เมื่อเห็นผลงานของตนเองที่เคยโชว์ไว้ใน
เฟสบุ๊กของกลุ่มถูกแชร์รูปภาพไปใช้ใน
เว็บไซต์ “ผ้าพื้นเมืองของศรีสะเกษ” สร้าง
ชื่อเสียงให้กับกลุ่ม จนมีออเดอร์สั่งผ้า
โชดละเวย้อมสีธรรมชาติ แต่กลุ่มเยาวชน
ยังไม่มั่นใจว่าจะสามารถผลิตสินค้าได้ทัน
จึงต้องปฏิเสธไปก่อน

วันที่จัดงาน “ตะโปนฉลองจีโชดละเว
สานสัมพันธ์บนผืนผ้า” ซึ่งเป็นกิจกรรม
สื่อสารเพื่อสร้างการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม
ในวิถีชุมชนชาวทวย และกระบวนการทอผ้า
โชดละเวให้กับผู้นำท้องถิ่น คนในชุมชน และ
ผู้สนใจรับรู้ เป็นอีกวันหนึ่งที่พิสูจน์ศักยภาพ
ของเยาวชนให้คนในชุมชนได้เห็น เพราะ
การออกแบบงาน การจัดการทรัพยากรความรู้
เชิญผู้รู้ในชุมชนร่วมสาธิตการทอผ้า จัดทำ
สื่อแผ่นพับ การนำเสนอกระบวนการทำงาน
การประสานงานกับหน่วยงานราชการ และ

การแสดง ล้วนเป็นผลงานของเยาวชน จากงานที่คิดกันว่าเป็นงานเล็ก ๆ กลายเป็นงานใหญ่ที่ดังตาม มีตัวแทนนายอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น เข้าร่วมงานอย่าง อุ่นหนาฝ้าคัง จนได้รับเสียงชื่นชมและเปลี่ยนมุมมองของผู้ใหญ่ในชุมชนได้

“ตอนเขามาบอกว่าจะทำโครงการ กรรมการบอกว่าถ้าจะต้องทำจริงจึงทำให้เป็น ไม่ทำทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ จะเสียชื่อหมู่บ้านไปด้วย ทีแรกก็ไม่เชื่อว่าจะทำสำเร็จ เพราะตั้งแต่โตมา ไม่เคยเห็นเด็กกลุ่มไหนทำได้เลย แต่เด็กกลุ่มนี้ทำได้สำเร็จ แรก ๆ เด็กเขาไปรวมตัวทำกันจนดึกดื่นก็แอบไปดูเหมือนกัน กลัวว่าเขาจะทำอะไรไม่ดีหรือเปล่า เพราะชุมชนมีเรื่องยาเสพติดระบาด พอเด็ก ๆ มาทำผ้าไหม ยาเสพติดก็หายไป แต่ก่อนเด็กมีแว่ลม ขั้บรถออกนอกหมู่บ้าน ตอนนี้อยู่เลิกเรียน กินข้าวเสร็จ ก็ไปเรียนรู้อาการทอผ้า ตอนนี้อาจจะเริ่มมองเขาใหม่แล้ว” วรวิมล ศรีทองธนเดช กรรมการหมู่บ้าน บอกเล่าความรู้สึกต่อเยาวชนที่เปลี่ยนไป

ผู้ใหญ่ดลก็ช่วยยืนยันถึงความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนในสายตาของผู้ใหญ่บ้านอย่างปลื้มใจว่า “ได้รับคำชื่นชมตลอดว่า เยาวชนมีความเป็นทีม และเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่งกายดี ชุมชนอื่น ๆ เขาจะชมเด็กบ้านนี้ เพราะส่วนมากงานบุญ งานศพ เด็กก็จะไปช่วยตลอด ไปเสิร์ฟน้ำ ไปเป็นเจ้าภาพงานสวดอภิธรรม เขาแต่งชุดพื้นบ้านที่ทำกันเองไป”

ส่วนเยาวชนเองก็มองว่า การทำโครงการเป็นประโยชน์ต่อพวกเขามาก อุบอกว่า “ทำตรงนี้ได้เรื่องกระบวนการคิดวิเคราะห์ เหมือนกับว่า เราทำงานเราต้องมีการวางแผนการทำงานก่อน”

“ไม่เคยเห็นเด็กกลุ่มไหนทำได้เลย แต่เด็กกลุ่มนี้ทำได้สำเร็จ แรกๆ เด็กเขาไปรวมตัวทำกันจนดึกดื่นก็แอบไปดูเหมือนกัน กลัวว่าเขาจะทำอะไรไม่ดีหรือเปล่า เพราะชุมชนมียาเสพติดระบาด พอเด็กๆ มาทำผ้าไหม ยาเสพติดก็หายไป”

ส่วนลุ่มมองว่า การทำงานทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งความสามัคคีที่เกิดขึ้นกลายเป็นจุดแข็งในการทำงานของทีม แม้ว่าจะมีปัญหาบ้างเรื่องเวลาว่างที่ไม่ตรงกัน แต่ทุกคนก็ผ่านมาได้

“เรื่องไหนที่ไม่รู้ก็ปรึกษาพี่แอดได้ สิ่งพี่แอดสอนไม่ว่าจะเป็นการรำ ทำบายศรี จับผ้า วิธีคิด การวางตัว ตอนนี้นำเราทำเป็นทุกอย่าง สามารถรับงานทำบายศรี ประดับผ้า เป็นรายได้เสริมได้สบาย”

ขณะที่พี่แอดบอกว่า ต่อไปแม้ว่าจะไม่มีโครงการนี้ แต่หากเขายังอยู่ในชุมชนก็จะทำต่อไป ยอมรับว่าโครงการนี้ทำให้เด็กรุ่นใหม่หันกลับมาเรียนรู้สืบทอดการทำผ้าไหมเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือโครงการนี้ทำให้กลุ่มเยาวชนมีแรงบันดาลใจมากขึ้นในการสืบทอดทำให้เยาวชนชินกับการทำงานและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไม่ได้ไปเลาะเล่น (เที่ยวเล่น) เถลไถลที่ไหน แต่ก็ยังมีข้อที่แอบห่วงกังวลเล็กๆ เรื่องโซเชียลมีเดียมากที่สุด จนต้องเตือน

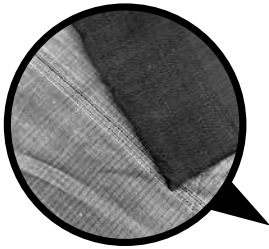
และสอนว่ามันมีคุณมีโทษอย่างไร

วันนี้ เสียงก็ทอผ้ายังคงดังก้องอยู่ในมูนไ้นน์ มูนนี้ของชุมชนบ้านแต่พัฒนา กลุ่มเยาวชนได้พิสูจน์ตนเองผ่านความอดทนหาฝักฝืนจนทอผ้าไหมได้เป็นผืน รังสรรค์สิ่งใหม่จากการร้อยพันกระบวนการย่อมสืบทอดชาติกลายเป็นการปลูกกระแสให้คนในชุมชนหันกลับมาสนใจการยอมสืบทอดมากขึ้น ที่สำคัญคือ โครงการนี้ได้สานสัมพันธ์คนในชุมชนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ สืบค้นข้อมูล และร่วมจัดงาน “ตามรอยโซดละเว” ซึ่งเป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ คุณค่า วัฒนธรรมชาติพันธุ์ผ่านการแต่งกายและพิธีกรรมชุมชน เช่น การรำไหว้ครู การรำแม่มด

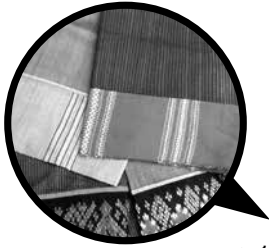
ผลลัพธ์จากการทำงานของเยาวชนได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยที่ร้อยรัดดั่งเส้นไหมที่ถูกทอถักเป็นผืนผ้า จนสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใหญ่ว่า พวกเขาเป็นกลุ่มคนคุณภาพที่สามารถฝากอนาคตของชุมชนไว้ในกำมือได้อย่างวางใจ

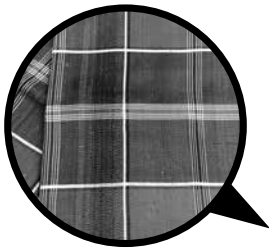
การใช้ผ้าไหมลายหางกระรอก ในพิธีต่างๆ

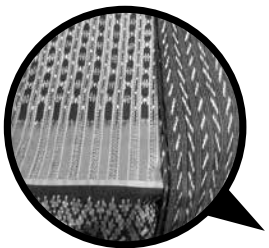
ฉีจ้สะนอบจ้

ฉีจ้ละเว

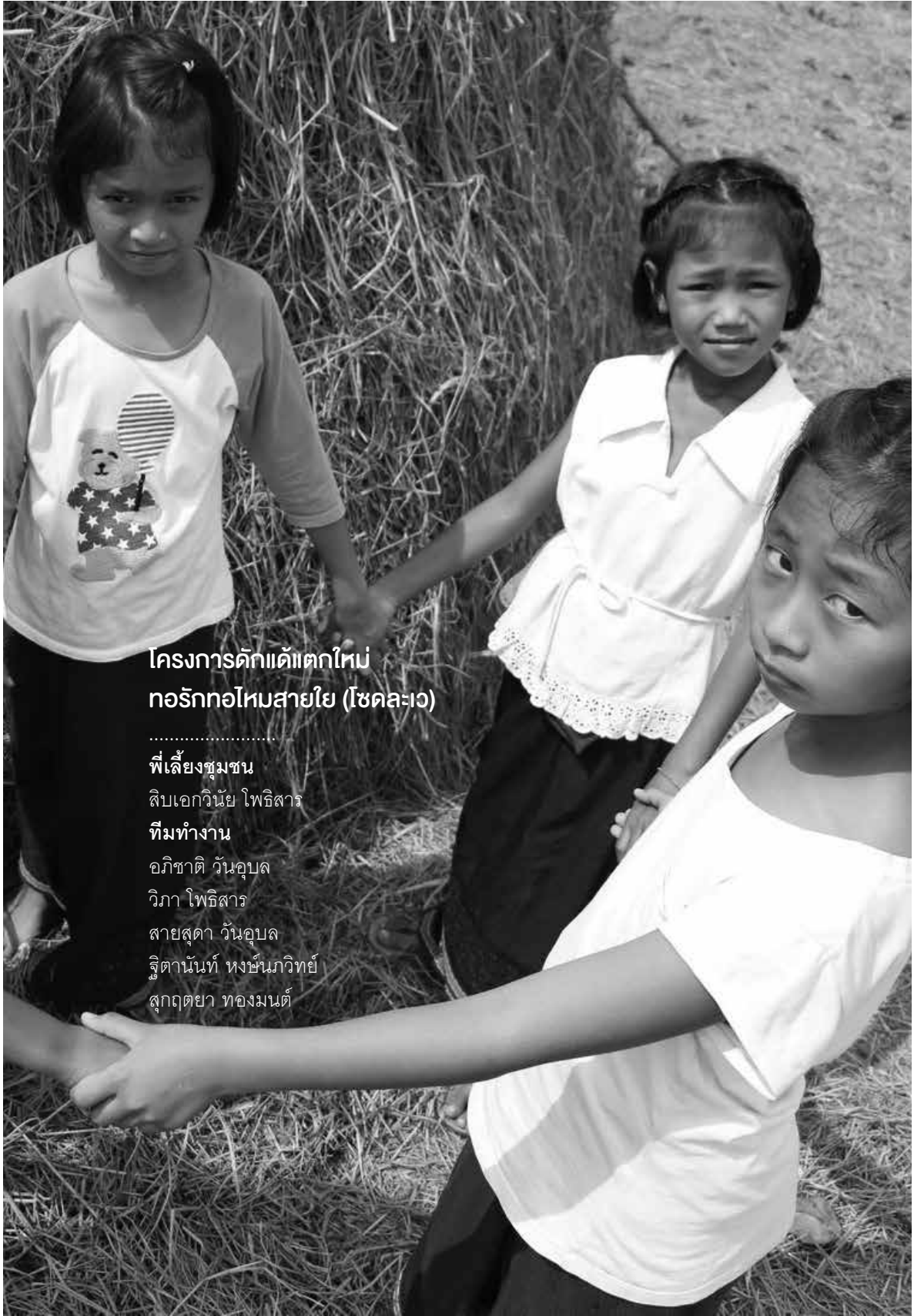

ฉีจ้โทรงจ้

ฉีจ้ปัดท้

- **งานบวช** นาคจะนุ่งฉีจ้สะนอบจ้ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) เข้าพิธีอุปสมบท
- **พิธีแต่งงาน** เจ้าสาวนุ่งฉีจ้ละเว (ชิ้นไหมเข็นควบ) เจ้าบ่าวนุ่งฉีจ้สะนอบ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) และใช้ผ้าทอเป็นเครื่องไหว้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ไม่ว่าจะเป็น ฉีจ้ละเว (ชิ้นไหมเข็นควบ) ฉีจ้สะนอบจ้ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉีจ้โทรงจ้ (ผ้าโสร่งไหม) ฉีจ้ปัดท้ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโชดละเว) ชาวทวายถือเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะฉีจ้ละเว (ชิ้นไหมเข็นควบ) จะต้องต่อเชิงทั้งสองด้านบนและล่าง เชิงด้านล่างเรียกว่า บูลจ้บูลจ้ (เชิงไหมมัดหมี่) มีความกว้าง 12 เซนติเมตร เสติก (ไหมยกมุกลายข้าวหลามตัด) มีความกว้าง 3 เซนติเมตร ปลายฉีจ้ หัวเชิงด้านบน ทอด้วยการยกชิดลายก้างปลา ลายดอกหมาก ลายโคมห้า ซึ่งในอดีตผ้าฉีจ้ละเวไม่กว้างมากนัก จึงต่อเชิงด้านบนและล่างให้มีความกว้างมากพอสำหรับการนุ่ง
- **พิธีกรรมเกลนางขอ (รำแม่มด)** เป็นเครื่องสมมา (ไหว้) แถน (เทวดาประจำตัวหรือประจำตระกูล) ผู้ว่าจะสวมฉีจ้ละเว (ชิ้นไหมเข็นควบ) ฉีจ้สะนอบจ้ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉีจ้โทรงจ้ (ผ้าโสร่งไหม) ฉีจ้ปัดท้ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโชดละเว)
- **งานอวมงคล (งานศพ)** ใช้ฉีจ้สะนอบจ้ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ในการคลุมโรงศพ เชื่อกันว่าเพื่อให้ผู้ที่ล่วงลับไปสู่สุรวงสวรรค์และมีผ้าผ่อนที่ดีใช้ในโลกันหน้า
- **บุญเทศน์มหาชาติ (บุญผะเหวด)** ใช้ผ้าโชดละเวทุกประเภทในการห่อพระคัมภีร์
- **ประเพณีต่างๆ เช่น สารทเดือนสิบ** ใช้ฉีจ้ละเว (ชิ้นไหมเข็นควบ) ฉีจ้สะนอบจ้ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉีจ้โทรงจ้ (ผ้าโสร่งไหม) ฉีจ้ปัดท้ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโชดละเว) เช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้ได้ใส่ผ้าใหม่ ๆ
- **พิธีเรียกขวัญ (กะเขือละลาย)** ใช้ฉีจ้ละเว (ชิ้นไหมเข็นควบ) ฉีจ้สะนอบจ้ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉีจ้โทรงจ้ (ผ้าโสร่งไหม) ฉีจ้ปัดท้ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโชดละเว) เช่นเทวดารักษาประจำตัวผู้ป่วย เพื่อให้มาอยู่เหมือนดั้งเดิม
- **พิธีสู่ขวัญข้าว (โชดทอจ้)** ใช้ฉีจ้ละเว (ชิ้นไหมเข็นควบ) ฉีจ้สะนอบจ้ (ผ้าไหมหางกระรอกยาวโจงกระเบน) ฉีจ้โทรงจ้ (ผ้าโสร่งไหม) ฉีจ้ปัดท้ (ผ้าไหมมัดหมี่คั่นโชดละเว) เช่นไหว้พระแม่โพสพ เพื่อปกป้องรักษาและให้ข้าวน้ำบริบูรณ์

**โครงการเด็กแต่ตกใหม่
ทอริกทอใหม่สายใย (โซคละเว)**

-
- พี่เลี้ยงชุมชน
 - สิบเอกวินัย โพธิสาร
 - ทีมทำงาน
 - อภิชาติ วันอุบล
 - วิภา โพธิสาร
 - สายสุดา วันอุบล
 - ฐิตานันท์ หงษ์นภวิทย์
 - สุกฤตยา ทองมนต์

สืบสานสำเนียง “เสียง” ชาวกูย

โครงการสืบสานภูมิปัญญาการเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูย

โจทย์ปัญหา

บ้านรณะ มีดนตรีพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาล้ำค่าของชุมชน แต่ของล้ำค่านี้ มีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้นที่เล่นเป็น ซึ่งกำลังทยอยจากไปทีละคนสองคน พวกเราจึงคิดที่จะเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญา การละเล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวกุยไว้ ก่อนจะเลือนหายไป

กระบวนการเรียนรู้

1. ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้ที่มาที่ไปของโครงการ และวิธีการดำเนินโครงการ เพื่อขอความร่วมมือ

2. เก็บข้อมูลประวัติครุภูมิปัญญาในชุมชนและรวบรวมความรู้ เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน

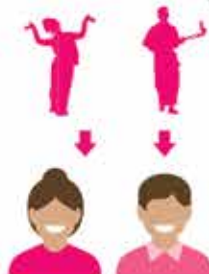

3. ทีมงานและเยาวชนในชุมชนเรียนรู้และฝึกเล่นดนตรีพื้นบ้าน กับครุภูมิปัญญา

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- กลุ่มเยาวชนบ้านร่งระได้เรียนรู้ความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านในงานวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน
- การจัดเก็บความรู้ด้านวิธีการทำเครื่องดนตรีโบราณของชาติพันธุ์กวย เช่น ซอ ตัวโน้ตดนตรี วิธีการเล่นทำนองเฉพาะของชาติพันธุ์กวย
- กลุ่มเยาวชนเกิดพลังและมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาของชุมชน กลุ่มเยาวชนบ้านร่งระเติบโตทางความคิด และเกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
- ช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
- เปลี่ยนทัศนคติของพี่เลี้ยงนักพัฒนาว่า “เยาวชนเติบโตและพัฒนาได้ ถ้าผู้ใหญ่เปิดพื้นที่ สร้างโอกาสอย่างเข้าใจ”

การสืบค้นความรู้ชุมชนเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน

- วิธีการเล่นเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ
- วิธีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี
- อุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์เครื่องดนตรี
- การเล่นดนตรีในงานมงคลหรืองานอวมงคล ฯลฯ

เวลาผู้สูงอายุเล่นดนตรีต้อนรับ
ผู้เข้าร่วมอบรม พวกเราก็แค่มอง
หรือรำตามเฉยๆ พอมาเริ่มทำ
โครงการนี้ เราต้องรู้ที่มา ต้องรู้ว่า
ทำอย่างไรจึงจะเล่นได้ เราก็ต้อง
แกะตัวโน้ต สำหรับพวกเรามัน
ยากมาก ต้องใช้ความพยายาม
...ทุกคนต่างตั้งใจที่จะทำให้สำเร็จ
เพราะถือเป็นครั้งแรกของชุมชนที่
มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับ
ดนตรีพื้นบ้านให้เป็นระบบ และ
ง่ายต่อการส่งต่อสู่คนรุ่นต่อไป

บ้านโรงระ หมู่บ้านชาติพันธุ์กวย ตำบลตุม อำเภ
ปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่มี
ประชากรอาศัยอยู่เพียง 48 หลังคาเรือน มีดนตรีพื้นบ้าน
เป็นภูมิปัญญาล้ำค่าของชุมชน แต่ของล้ำค่านี้อยู่ในมือ
ของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ที่ทยอยจากไปทีละคนสองคน
คนรุ่นใหม่จึงมีอาจอยู่เฉย พวกเขาคิดที่จะเรียนรู้และ
สืบสานภูมิปัญญาการเล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวกูยไว้
ก่อนจะเลือนหายไป...

สืบค้นก่อนสืบสาน

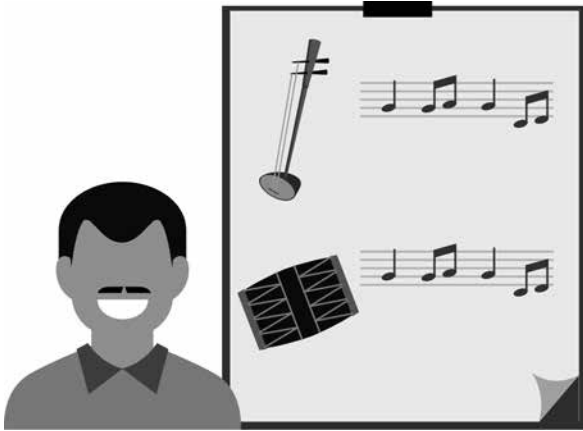
ต่าย-สุกัญญา แสงมาศ เล่าว่า ดนตรีพื้นบ้าน
ชาวกูย เป็นสำเนียงเฉพาะถิ่นที่สะท้อนทั้งความสุข
ความรื่นเริง ปัจจุบันชาวบ้านโรงระยังคงมีการเล่นดนตรี
พื้นบ้านอยู่บ้างในงานมงคล งานบุญ หรือในโอกาสที่มี
แขกบ้านแขกเมืองมาเยี่ยมเยือน แต่ปัจจุบันเหลือคนเล่น
เป็นอยู่ไม่มากนักแล้ว เธอและเพื่อนๆ ซึ่งประกอบด้วย

อวย-เจนจิรา แสงมาศ นุ่น-สุภาพร พันโนฤทธิ กิ๊ฟ-ศิริพร สงพิมพ์ ขวัญ-มาลินี มวีชาติ และเพชร-วงศ์เพชร ชัยวิเศษ จึงรวมตัวกันทำโครงการสืบสานภูมิปัญญา การละเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูยขึ้น ด้วยการจัดกิจกรรม ส่งเสริมให้เยาวชนในหมู่บ้านได้มีโอกาสเรียนรู้และสืบสาน ภูมิปัญญาการละเล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวกูย ถือเป็นการ “เปิดพื้นที่” การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ให้เยาวชนได้ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

เป้าหมายของโครงการนี้มี 2 ส่วนคือ การสืบค้น ประวัติชีวิตครุภูมิปัญญา และการสืบค้นความรู้เกี่ยวกับ ดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งที่มวางแผนการทำงานไว้คือ เริ่มต้น ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้ถึงที่มาที่ไปของ โครงการและวิธีการดำเนินโครงการ เพื่อขอความร่วมมือ คนในชุมชนให้ช่วยสนับสนุน ทำพิธีไหว้ครุภูมิปัญญา ดนตรีพื้นบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองในฐานะ ที่จะขอเป็นศิษย์ ก่อนที่เยาวชนจะช่วยกันสืบประวัติชีวิต ครุภูมิปัญญาว่ามีใครอยู่ที่ไหน และเล่นเครื่องดนตรีอะไร เป็นบ้าง

“การสืบค้นประวัติครุภูมิปัญญาจะรวบรวมตั้งแต่ เป็นใคร เกิดที่ไหน ประวัติครอบครัว แต่ที่เน้นคือ เริ่มเล่น ดนตรีเมื่อไร ใครเป็นผู้สอน ถนัดเครื่องดนตรีประเภทใด ประดิษฐ์เครื่องดนตรีเองได้ไหม ถนัดเล่นเพลงอะไรบ้าง” อวยเล่าถึงกรอบคำถามในการรวบรวมประวัติครุภูมิปัญญา

สำหรับวิธีการสืบค้นนั้นต่ายบอกว่า ทีมจะไปพร้อมกัน ทั้งกลุ่ม แต่จะแบ่งกันสัมภาษณ์ เช่น หากเธอสัมภาษณ์ ก็จะมีนู่นหรือก็พี่ช่วย หากอวยสัมภาษณ์ก็มีขวัญหรือเพื่อนอีกคนช่วย บรรยากาศระหว่างการสัมภาษณ์ก็เป็นไปด้วยความสนุกสนาน จะมีปัญหาบ้างเรื่องการสื่อสาร เพราะแต่ละท่านค่อนข้างสูงวัย หูไม่ค่อยได้ยินแล้ว ต้องพูดใกล้ ๆ และบางทีท่านก็ตอบไม่ตรงคำถาม หากเป็นเช่นนั้น ทีมต้องยกตัวอย่างประกอบ แล้วถามใหม่อีกครั้ง

ส่วนความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน ทีมงานกำหนดกรอบประเด็นในการรวบรวมไว้ เช่น วิธีการเล่นเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ วิธีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี อุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์เครื่องดนตรี การเล่นดนตรีในงานมงคลหรืองานอวมงคล ฯลฯ

ทั้งนี้จากการสืบค้นข้อมูลข้างต้น ทำให้พวกเขาได้ทราบถึงประวัติชีวิตของครูภูมิปัญญา เช่น นายตัน ทวีชาติ นายคุณ นาคนวล นายน้อม กระสังข์ ทั้ง 3 ท่านเป็นครูภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้าน เครื่องดนตรีประเภทซอ ซึ่งทุกท่านเป็นศิษย์ร่วมครูคนเดียวกัน การศึกษาประวัติชีวิตของครูภูมิปัญญา ทำให้พวกเขาทราบถึงวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาแต่ละท่านที่กว่าจะเชี่ยวชาญชำนาญในการเล่นดนตรีอย่างทุกวันนี้ต้องมีการฝึกฝนอย่างอุทิศสาหัส ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ยาวชนควรใส่ใจทำตาม และที่สำคัญการเข้าไปพูดคุยสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา

“การศึกษาประวัติชีวิตของครูภูมิปัญญา ทำให้พวกเขาทราบถึงวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญา แต่ละท่านที่กว่าจะเชี่ยวชาญชำนาญในการเล่นดนตรีอย่างทุกวันนี้ ต้องมีการฝึกฝนอย่างอุทิศสาหัส ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ยาวชนควรใส่ใจทำตาม”

ยังเป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ให้รู้จักคุ้นเคยกันก่อนที่จะเรียนจะสอนกันต่อไป

เรียนให้รู้...รู้ให้ลึกซึ้ง...จึงสืบทอดได้

เมื่อรู้จักและมีความรู้พื้นฐานด้านประวัติความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านแล้ว ทีมงานได้จัดให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านจากครูภูมิปัญญาสู่กลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจ ซึ่งแต่ละคนสามารถเลือกฝึกฝนกับเครื่องดนตรีที่ชื่นชอบได้ โดยกำหนดนัดหมายเรียนในตอนค่ำ ตั้งแต่หกโมงเย็นของทุกวัน ที่ศาลากลางบ้าน

“กิจกรรมที่พำนอง ๆ ทำในโครงการคือ การรวมกลุ่มน้อง ๆ ฝึกเล่นดนตรีพื้นบ้าน มีทั้งการเล่นดนตรีและการพ้อนรำ สำหรับน้องผู้หญิงจะฝึกพ้อนรำ ส่วนน้องผู้ชายจะจับกลุ่มเล่นดนตรีกับผู้สูงอายุ แต่แกนนำต้องเล่นทั้งดนตรีและรำไปพร้อมกัน” อวยเล่าถึงกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ

ต่ายบอกว่า การชักชวนน้อง ๆ มาร่วมกิจกรรมใช้วิธีการประกาศเสียงตามสาย ขอความร่วมมือให้มารวมกัน ซึ่งโดยพื้นฐานของเยาวชนที่นี้มีความสามัคคีกันอยู่แล้วแค่ประชาสัมพันธ์ก็สามารถรวมกลุ่มน้องได้ประมาณ 20 คน พวกเขาแบ่งกันดูแลตามกิจกรรมที่น้องอยากทำ โดยก่อนเริ่มกิจกรรมทีมจะจัดประชุมทำความเข้าใจกับน้อง ๆ ว่า มีการรำ เล่นซอ ฉิ่ง ฉาบ ให้เลือกเรียนตาม

ความสนใจ โดยมีครูภูมิปัญญาสอนเป็นกลุ่ม ๆ บางครั้งก็จะมีกิจกรรมเล่นเป็นวงใหญ่บ้าง

“สาเหตุที่เราชวนน้อง ๆ มาทำด้วย ถ้าทำแค่ 7-8 คน จะรวมเป็นกลุ่มเยาวชนได้อย่างไร เราเป็นรุ่นพี่ ถ้าไม่สอนน้องก็จะไม่รู้ว่าจะต้องทำแบบไหน มันก็ต้องมีคนสืบสานต่อ ซึ่งกิจกรรมที่เราสอนน้องจะใช้เวลาในช่วงเสาร์อาทิตย์ และหลังเลิกเรียนเวลา 6 โมงเย็นถึง 2 ทุ่ม อย่างมาก 3 ทุ่ม ไม่เกินนี้” นุ่นอธิบาย

เมื่อได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ทั้งการสอบถาม ผู้รู้ และการสอนน้อง ๆ เยาวชนทุกคนต่างรู้ซึ่งว่า การดูแลกับการลงมือทำมีความต่าง จากที่เคยเห็นผู้สูงอายุเล่นดนตรีต้อนรับผู้เข้าร่วมอบรม ดูเหมือนจะง่าย แต่เมื่อได้มาสัมผัสกับการเล่นดนตรีพื้นบ้านในครั้งนี่จึงซาบซึ้งว่ายากมาก เพราะระบบการสอนของผู้สูงวัยกับคนรุ่นใหม่แตกต่างกัน ผู้สูงวัยสอนโดยการทำให้ดู พาทำ แต่เด็กรุ่นใหม่จะเรียนดนตรีจากตัวโน้ต จึงเป็นหน้าที่ของแกนนำที่ต้องช่วยกันหาวิธีถ่ายทอดความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ซึ่งทีมก็ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์จากการเรียนดนตรีในวงดุริยางค์ของโรงเรียนและการเล่นกีตาร์มาปรับใช้ในการเทียบเสียงแคะตัวโน้ตจากเสียงดนตรีของครูภูมิปัญญา

“เวลาผู้สูงอายุมาเล่นดนตรีต้อนรับผู้เข้าร่วมอบรม พวกเราก็แคะมอง หรือรำตามเฉย ๆ พอมาเริ่มทำโครงการนี้ เราต้องรู้ที่มา ต้องรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะเล่นได้ เราก็ต้องมาแคะตัวโน้ต สำหรับพวกเรานั้นยากมาก เราต้องใช้ความพยายามมาก ตอนนี่แคะได้ 2 เพลง คือ กิ๊กก๊อก กิ๊กแก และเพลงกันตรึม ความยากอยู่ที่เราต้องเทียบโน้ตโดยดูว่าครูภูมิปัญญาสืดยาใด ระหว่างสายในกับสายนอก ถ้าเราดูแต่การสลับนิ้ว เราก็จะไม่รู้ว่าสืดยาในหรือว่าสายนอก นิ้วใดเป็น โด หรือเร ซอลเสียงสูง หรือซอลเสียงต่ำ” ต่ายบอกเล่าความรู้สึก

เมื่อตัวโน้ตเปลี่ยนคน

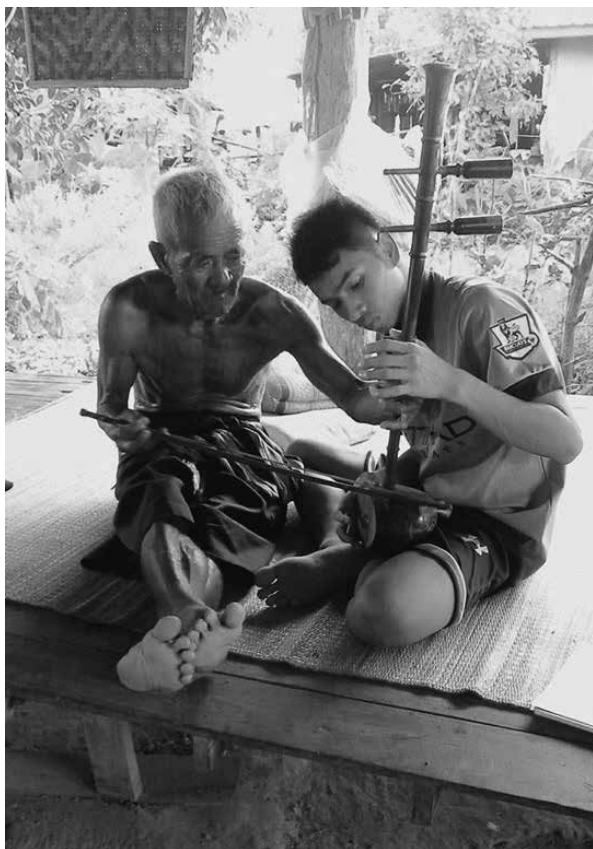
แม้ขั้นตอนของการแคะตัวโน้ตจะยุ่งยากซับซ้อน แต่ก็ได้สร้างการเรียนรู้ให้กับทีมงานไม่น้อย

ต่ายบอกว่า ช่วงของการแคะตัวโน้ต บางครั้งก็ทำให้ทีมงานมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ส่วนใหญ่จะถกเถียงกันว่าเป็นเสียงใด สีสายนอก หรือสายใน จับนิ้วไหน ซึ่งทีมก็พยายามหาทางออกร่วมกันด้วยการช่วยกันดู คนหนึ่งดูนิ้ว คนหนึ่งดูการสี ซึ่งทุกคนต่างตั้งใจจะทำให้สำเร็จ เพราะถือเป็นครั้งแรกของชุมชนที่มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านให้เป็นระบบ และง่ายต่อการส่งต่อสู่คนรุ่นต่อไป

ขณะที่อวยเสริมว่า พวกเธอและน้อง ๆ ไม่ได้เรียนสีซอเพียงอย่างเดียว แต่ต้องวนเรียนทั้งรำ ฉิ่ง ฉาบไปด้วยพร้อมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เล่นเครื่องดนตรีได้หลายชิ้น แต่ที่เลือกแคะโน้ต 2 เพลงนี้ เพราะเพลงกิ๊กก๊อก กิ๊กแก เป็นเพลงพื้นเมืองที่นิยมเล่นในงานแห่ งานบุญ งานกลอง งานมงคล เป็นเพลงพื้นบ้านของพื้นที่อื่นจะไม่มี ส่วนเพลงกันตรึมเป็นเพลงที่ผสมผสานเขมรกับส่วย ที่มีความสนุกสนาน สามารถเล่นในงานรื่นเริงทั่วไป

ปัญหาเรื่องการไม่ตรงต่อเวลา เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของแกนนำได้มากที่สุด วิษณุ ขวัญ สารภาพว่า พวกเธอเคยมีพฤติกรรมสายเสมอ แต่เมื่อต้องมาเป็นแกนนำจัดกิจกรรม จึงต้องปรับตัว ทำให้กลายเป็นคนตรงต่อเวลามากขึ้น ด้วยสำนึกว่าแกนนำต้องมาเตรียมงาน เตรียมสถานที่ก่อนที่สมาชิกคนอื่น ๆ จะมาถึง เมื่อตั้งใจปรับปรุงตัวเอง จึงกลายเป็นว่าทำให้เกิดความรับผิดชอบมากขึ้นโดยไม่รู้ตัว การฝึกเล่นดนตรีที่ต้องมีสมาธิจดจ่อกับตัวโน้ต พัฒนาให้จิตมีสมาธิจึงเป็นสิ่งติดตัวไปถึงการเรียนในโรงเรียน

“เวลาน้องมาไม่ตรงเวลา ก็จะนำปัญหามาคุยกับน้อง ๆ ว่าให้มาให้ตรงเวลา เพราะแต่ละคนก็มีภารกิจของตนเอง ถ้ามาตรงเวลา ก็จะเริ่มประชุมได้เร็ว แล้วจะได้กลับไปทำภารกิจของตนเอง ส่วนใหญ่น้อง ๆ จะมาช้าอย่างมากที่สุดประมาณครึ่งชั่วโมง เมื่อได้คุยกันแล้วน้องก็มาเร็วขึ้น บางคนมาก่อนเวลาด้วย มาช่วยจัดสถานที่รอ” อวยเล่า

“ในฐานะผู้นำก็ต้องหนุนเสริมการทำงานของเยาวชน เขาจึงปล่อยให้เยาวชนคิดและตัดสินใจเอง ทั้งเรื่องการบริหาร และการอยู่ร่วมกับ ผิดบ้างถูกบ้างก็ไม่ว่ากัน เพราะมันเป็นเรื่องของ การเรียนรู้”

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ตายแล้วว่า กิจกรรมที่ทำช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเยาวชนกับชุมชน เพราะเวลาที่น้อง ๆ ซ้อมดนตรีก็จะมีผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านคนอื่น ๆ แวะเวียนมาดู พร้อมทั้งให้คำแนะนำและให้กำลังใจ ในขณะที่ความสัมพันธ์ของทีมแกนนำเองก็แน่นแฟ้นมากขึ้น เพราะได้เรียนรู้ลักษณะนิสัยใจคอของกันและกันได้เรียนรู้ถึงความแตกต่างทางความคิด วิธีการทำงานของเพื่อน ซึ่งทำให้เกิดการปรับตัว รู้จักการให้อภัยเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้

ณ วันนี้เด็กและเยาวชนในบ้านร่องระอย่างน้อย 1 คน เล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านได้ 1 ชิ้น แม้เพลงที่เล่นจะยังไม่หลากหลาย แต่ก็อยู่ในเส้นทางของการสั่งสมประสบการณ์ ทุกคนสนุกกับการเรียนรู้ และรู้สึกชิดใกล้กับครูภูมิปัญญา ความเสี่ยงจากการหลงผิด ดิดยา ทำชิ่ง ชู้สาว ที่เป็นสถานการณ์ปัญหาของเด็กเยาวชนในสังคมปัจจุบัน ถูกขจัดให้บรรเทาเบาบางไป ด้วยเพราะที่นี้เด็ก ๆ มีพื้นที่เรียนรู้ที่ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ ที่ตั้งดูดยและยึดโยงเยาวชนไว้ โดยไม่ต้องแสวงหาความเพลิดเพลินใจจากสิ่งอื่น

เด็กเรียนรู้ ผู้ใหญ่หนุนเสริม

จำริญ นาคนวน ผู้ใหญ่บ้านบ้านร่องระบอกว่า ในฐานะผู้นำที่ต้องหนุนเสริมการทำงานของเยาวชน เขาจึงปล่อยให้เยาวชนคิดและตัดสินใจเอง ทั้งเรื่องการบริหาร และการอยู่ร่วมกัน ผิดบ้างถูกบ้างไม่ว่ากัน เพราะมันเป็นเรื่องของ การเรียนรู้

“สิ่งที่เยาวชนเข้ามาปรึกษาก็มี เช่น เวลาจะจัดกิจกรรมเขาก็จะมาถามว่า ผู้ใหญ่ว่างไหม หรือขอให้ช่วยประชาสัมพันธ์ เราก็สนับสนุนเปิดเครื่องเสียงให้ แต่ให้เขาประกาศเอง เรียกกันเอง ถ้าเราเปิดเวทีให้เขา เขาก็จะมีความกล้า จะพูดผิดพูดถูกก็ไม่เป็นไร ให้เขาได้ฝึกความกล้าแสดงออก กล้าจับไม้ค้คูกก็พอแล้ว”

ผู้ใหญ่จำริญเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่า การที่เยาวชนได้ทำโครงการเอง ทำให้พวกเขาพัฒนาทักษะในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งการช่วยเหลือชุมชน นำแนวคิดจากการทำโครงการมาช่วยเหลือชุมชนเวลา มีงาน การได้ลงมือทำโครงการสามารถเปลี่ยนแปลงเยาวชนให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี

นอกจากจะพัฒนาเรื่องทักษะในการทำงานและความรับผิดชอบแล้ว ปรากฏการณ์สำคัญที่พบเห็นได้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและผู้สูงอายุที่ก่อเกิดขึ้น

“ผู้สูงอายุที่มีชีวิตชีวามากขึ้นเวลา มาสอนเยาวชน ผู้สูงอายุจะดีใจ จะรีบมา รู้สึกอยากเล่น อยากสอน เพราะรู้สึกว่ามีคนให้ความสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเด็กและผู้สูงอายุเข้าหากัน ตอนนี้อย่างไรเขาจะรีบไปหาผู้สูงอายุ ถามหากันปรึกษากัน ผูกพันกันมากขึ้น”

ในฐานะผู้นำชุมชน เมื่อเห็นการเกือหนุนระหว่างวัย ทำให้รู้สึกถึงบรรยากาศที่อบอุ่นในชุมชน ขณะเดียวกัน ความหลากหลายของเยาวชนที่ก้าวเข้ามา มีบทบาท ช่วยเหลืองานต่าง ๆ ในชุมชนอย่างเอาใจจริงเอาใจ ทำให้รู้สึกคลายใจที่จะมอบหมายงานต่าง ๆ ให้เยาวชนรับผิดชอบ มากยิ่งขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ใหญ่จําจำรูปหมดห่วง และเชื่อมั่นว่า คนตรีพื้นบ้านของชาวกูยจะยังคงอยู่คู่ชุมชน บ้านนงระต่อไป

ขณะที่สรณัญญา กระสังข์ พี่เลี้ยงชุมชนบอกว่า วิธีดูแลงานของน้อง ๆ เขาจะดูจากเฟสบุ้คว่าช่วงนี้น้อง ทำอะไรไปบ้างแล้ว ตอนแรกคิดว่าน้อง ๆ ไม่น่าจะทำได้ แต่พอมาดูก็เห็นว่าพวกเขาสามารถบริหารจัดการโครงการ และวางแผนงานตามกิจกรรมที่คิดได้ ตอนแรกคิดว่า โครงการนี้อาจต้องคืนเงินในส่วนของบ้านนงระ เพราะอีกบ้านเขาขึ้นงานกันฟรีฟรี แต่ช่วงหลังเมื่อได้เข้ามา สังเกตการทำงาน และกระบวนการเก็บข้อมูล ก็เห็นความ ตั้งใจ คิดว่าทักษะที่สำคัญที่เขาทำคือ เรื่องการบริหาร จัดการโครงการที่แต่ก่อนไม่เชื่อว่าน้องจะทำได้

นอกจากนี้สรณัญญา ยังสะท้อนว่า เขาได้เห็นถึง การเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่มีการพัฒนาทักษะการทำงานมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการจัดโครงสร้างการทำงานในทีม การทำงานข้อมูล การจัดระบบข้อมูล จัดระบบงาน การบันทึก ซึ่งทุกคนสามารถทำให้เห็น โครงสร้างของเนื้อหาว่า กิจกรรมที่ทำ ได้ทำอะไรบ้าง บันทึกเนื้อหา และบันทึกภาพถ่าย ซึ่งยืนยันว่า การจัด ระบบเนื้อหาเขาก็สามารถทำได้

สรณัญญาบอกอีกว่า การทำงานของเยาวชนบ้านนงระ เป็นการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม กับ กิจกรรมของชุมชนมากขึ้น โดยมีผู้ใหญ่จําจำรูปเป็นผู้ให้

โจทย์ มอบหมายให้เยาวชนรับงานวัฒนธรรมภาคกลางคืน หรือสรุปเนื้อหาวิชาการ ซึ่งพวกเขาสามารถทำได้เป็นอย่างดี

“ผมสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การทำงานของเยาวชน “หัวใจสำคัญ” คือ ต้องผ่านการทำงานจริง เพราะเด็ก สามารถทำได้ทุกอย่างถ้าเราเปิดโอกาส และการทำงาน ของเยาวชนตรงนี้ก็เปลี่ยนมุมมองผมไปเยอะ”

เสียงเพลงอันไพเราะที่แผ่ไปด้วยความสนุกสนาน ยังคงดังกังวานทุกย่ำค่ำที่บ้านนงระ เพราะเยาวชนคน รุ่นใหม่ตระหนักถึงคุณค่า จึงตั้งใจที่จะสืบทอดสานต่อ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้วยการเรียนรู้ความสำคัญของ คนตรีพื้นบ้านในงานวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งการจัดเก็บความรู้ด้านวิธีการทำเครื่องดนตรี โบราณของชาติพันธุ์กูย เช่น ซอ โน้ตดนตรี วิธีเล่น ทำนองเฉพาะของชาติพันธุ์กูย อาทิ กีกกอก กีกแก ทำใหกลุ่มเยาวชนเกิดพลัง มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนางานชุมชน เช่น การจัดกระบวนการ เรียนรู้ชุมชนจัดการตนเองเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง บนฐานวิถีชีวิตชาวกูยบ้านนงระ โดยเรียนรู้ไปพร้อมกับ การเติบโตทางความคิด ความรับผิดชอบ และการ ผังรากของเชื้อชน ที่หยั่งลึกลงไปในหัวใจของลูกหลาน ชาวกูยบ้านนงระ แวดตาเปี่ยมสุขของผู้สูงอายุสะท้อน ความรู้สึกที่ไม่ต้องบรรยายความถึงความสุขและความ อบอุ่นที่ได้อยู่ท่ามกลางลูกหลาน แต่ที่สำคัญที่สุดคือ การทำงานของคนวัยเยาว์ยังสร้างผลสะท้อนไปถึง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของพี่เลี้ยงที่คร่ำหวอดใน กระแสงานพัฒนาว่า *“เยาวชนเติบโตและพัฒนาได้ ถ้าผู้ใหญ่เปิดพื้นที่ สร้างโอกาส อย่างเข้าใจ”*

**โครงการสืบสานภูมิปัญญา
การเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูย**

พี่เลี้ยงชุมชน

จำรูญ นาคนวน

สรรณัญญา กระสังข์

ทีมทำงาน

เจนจิรา แสงมาศ

สุกัญญา แสงมาศ

สุภาพร พันโนฤทธิ

ศิริพร สงพิมพ์

มาลินี มวีชาติ

วงศ์เพชร ชัยวิเศษ

กิตติยา ตุ่มใส

เรียนรู้ เล่น

ก่อนทอที่สวยอีก

โครงการสานสัมพันธ์ก่อนทอที่สวยอีก

โครงการ.ศรีสะเกษ

โจทย์ปัญหา

- ท่รวยอีกคืออะไร?
- แล้วท่รวยอีกหายไปไหน?
- พวกเขาต้องการรื้อฟื้นการเล่นท่รวยอีก ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ทำหน้าที่สานสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้ฟื้นคืนกลับมา

กระบวนการเรียนรู้

1. จัดประชุมชี้แจงการทำโครงการกับคนในชุมชน เพื่อขอความร่วมมือและช่วยชี้เป้าผู้รู้
2. เก็บข้อมูลประวัติและวิธีการเล่นท่รวยอีก จากคนในชุมชน
3. เรียนรู้การเล่นท่รวยอีกด้วยตนเอง
4. นำข้อมูลที่ได้มาจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ ในรูปแบบหนังสือเล่มยักษ์
5. นำการเล่นท่รวยอีกไปขยายผลต่อ ในโรงเรียนบ้านชำ

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่มก่อนวัยที่รวยอีกมองเห็นคุณค่าของชุมชน รู้รักเหง้าของตนเอง เกิดสำนึกรักชุมชนถิ่นเกิด และเข้ามามีบทบาทในการทำงานเพื่อชุมชนมากขึ้น
- มีการจัดเก็บองค์ความรู้ วิธีการเล่นในรูปแบบหนังสือเล่มยักษ์เป็นภาษากวяд เพื่อสืบสานส่งต่อรุ่นต่อรุ่น
- พันธบรรยากาศความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

เสียงสะท้อนจากชุมชน

รู้สึกดีที่ลูกหลานสนใจศึกษาและสืบต่อภูมิปัญญา รู้สึกยินดีที่ได้ช่วยสอน ให้เด็กๆ เล่นที่รวยอีก เพราะการละเล่นนี้หายไปจากหมู่บ้านมาระยะหนึ่งแล้ว

การทำโครงการแบบนี้ดีกับน้องๆ มาก จากคนที่ไม่กล้าพูด เขินอาย ก็กล้าแสดงออกมากขึ้น ความคิดความอ่านก็ดีขึ้น และที่ดียิ่งกว่าคือเยาวชน เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น จากเดิมที่มีแต่คนแก่มาช่วยงาน ตอนนี้อะไรมีงานอะไรในชุมชน เยาวชนจะอาสาเข้ามาช่วยงานเต็มที่

ถ้าไม่มีเด็กๆ พวกนี้เชื่อว่าการละเล่นนี้จะต้องหายไปอย่างแน่นอน ซึ่งนอกจากการละเล่นที่รวยอีกแล้ว ป้ากุมริยังได้ถ่ายทอดเรื่อง การทอข้าวต้ม การทอผ้าไหม เก็บหม่อนเลี้ยงไหม การย้อมไหม ให้แก่เด็กๆ ที่สนใจ

ชุมชนของเรา ถ้าเราไม่ทำ แล้วใครจะทำการได้ลงมือทำในสิ่งที่ตั้งใจและเห็นผลลัพธ์ความสำเร็จ ได้เปลี่ยนผ่านให้น้องๆ พัฒนาตนเองในเรื่องการทำงานเป็นทีม และมีความกล้ามากขึ้น เพราะมีจุดเปลี่ยนจากการที่ได้ฝึกฝนอยู่เสมอ... บรรยากาศการเรียนรู้ผ่านการละเล่นจึงเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะของเด็กๆ ในชุมชนที่กลับมารวมตัวกันอีกครั้ง รวมถึงเสียงหัวเราะของพี่ ป้า น้า อา พ่อแม่ แม่เต่าที่รุมกันสอนลูกหลาน เด็กๆ ในกลุ่มเองก็สนิทสนมกันมากขึ้น จากแต่ก่อนที่แค่รู้จักหน้า ตอนนี้รู้จักกันมากขึ้น

“เชิญทนายดูสิ ว่าไก่อตัวนี้เลขที่อะไร
จงขันให้ฉันทิ้งก่อน แล้วจะตอบสุนทรพจน์ได้
ไก่อ่อยไก่อแก้วจงขันเจ็ยแจ้วออกมาไว ๆ
ฉันทายไว้ไก่อเลขสาม หน้าตรงดงาม ฉันทายจะได้”

อยากรู้...จุดรวมตัวของทีมงาน

เสียงเอื้อนเอ่ยคำร้องทำนองไพเราะเพราะพริ้ง ชวนให้ใครรู้ว่า คืออะไร...

และนี่คือเสียงเพลงจากการเล่น “**ท่รวยอิก**” ซึ่งเป็นการเล่นพื้นบ้านของชาวควยบ้านชำ ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ที่ในอดีตนิยมเล่นกันในชว่งเย็น ๆ หลังจากคนในชุมชนว่างเว้นจากภาระหน้าที่การงานแล้วก็จะมารวมตัวกันเล่นท่รวยอิก เพื่อสร้างความสนุกสนาน และสร้างสัมพันธ์ของคนทุกช่วงวัยในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

วันนี้การละเล่นที่รวยอีกที่สูญหายไป จากชุมชนได้ถูกรื้อฟื้นกลับมาอีกครั้ง จากความสนใจของกลุ่มเยาวชนที่ประกอบด้วย นัท-อารีรัตน์ โพธิสาร กุหลาบ-พิมพ์วิไล ไสภี ต่อม-เกษมณี โพธิสาร หลิง-เดือนเพ็ญ โพธิ์กระสังข์ หมู-ศิริพร โพธิสาร เป็ล-กิตติยา โพธิ์กระสังข์ และโยโย-ชลดา ระวังภัย

“เห็นการละเล่นแบบนี้ครั้งแรกตอนที่ ทีมวิจัยชุมชนมาถ่ายทำหนังสือเรื่องกอนกวย รู้สึกว่าน่าสนุกดี จึงอยากรื้อฟื้นการละเล่นนี้ กลับมาใหม่อีกครั้ง เมื่อพี่ ๆ ชวนทำโครงการ จึงเลือกทำเรื่องนี้” นัทเล่าถึงความประทับใจ แรกเริ่มต่อการละเล่นพื้นบ้าน

แม้ต้องเรียนหนังสือ ช่วยงานบ้าน และ ช่วยงานชุมชนตามวาระโอกาสต่าง ๆ แต่ทุกคน ต่างยินดีเพิ่มหน้าที่อย่างเต็มใจเพราะความอยากเรียนรู้เรื่องการละเล่นพื้นบ้านของ ชาวกวย ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง จึงนำมาสู่การรวมตัวของทีมงานที่มีทั้งรุ่นพี่รุ่นน้อง มีพื้นที่เรียนอยู่ชั้น ม.3 รับผิดชอบเป็นหัวหน้า เพราะเคยทำวิจัยที่โรงเรียนมาก่อน ส่วนเพื่อน คนอื่น ๆ ก็เข้ามาด้วยความสมัครใจ แต่โยโย เข้ามาทีหลัง เพราะเห็นพี่ทำก็อยากทำบ้าง จึงขอเข้าร่วมทีมด้วย

เมื่อทีมพร้อมจึงเริ่มแบ่งหน้าที่กันทำงาน โดยหลินทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่ม กับชุมชน ต่อมจดบันทึก กุหลาบทำการเงิน ซึ่งยอมรับว่า บางครั้งเงินหาย ใช้เงินไม่ลงตัว เธอต้องรับผิดชอบด้วยการออกเงินเองให้ครบ หรือบางครั้งก็ต้องจัดสรรงบประมาณใหม่ให้ สอดคล้องกับกิจกรรม

“การจะสืบสานการละเล่นที่รวยอีกได้ ก็ต้องมี “ได้ใจ” ชุมชน ตามมาด้วย “ข้อมูล” ก่อน”

ส่วนหมูกับโยโย่เป็นตากล้อง นัทเป็นหัวหน้าทีม ดูแลเรื่องสรุปข้อมูล ซึ่งวิธีการสรุปข้อมูลก็อาศัยเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต หรือปรับใช้จากวิธีการทำโครงการในโรงเรียน เมื่อนัทสรุปข้อมูลเสร็จจะส่งให้เพื่อน ๆ ช่วยกันดู และส่งให้พี่เลี้ยงชุมชนช่วยตรวจทาน

สำหรับการรวมตัวกันทำงานมักใช้บ้านของโยโย่เป็นศูนย์กลาง เพราะมีอินเทอร์เน็ตให้ใช้งาน จึงสะดวกต่อการค้นคว้า ประกอบกับพี่ตึก-ปราณี ระวังภัย แม่ของโยโย่เป็นเจ้าหน้าที่โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ จึงสามารถปรึกษาหารือกรณีมีข้อติดขัดได้ทันที

เรียนรู้...เพื่อสืบทอด

นัทบอกว่า การจะสืบสานการละเล่นที่รวยอีกได้ ทีมต้องมี “ได้ใจ” ชุมชน ตามมาด้วย “ข้อมูล” ก่อน ดังนั้น การทำโครงการในช่วงแรก ๆ จึงเน้นที่การจัดประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน การจัดประชุมเพื่อประชาสัมพันธ์แจ้งโครงการให้คนในชุมชนรับรู้ว่าศาลาของหมู่บ้าน พร้อมทั้งชี้เป้า “ผู้รู้” เพื่อตามไปเก็บข้อมูล

“งานประชาสัมพันธ์แจ้งโครงการที่ศาลาหมู่บ้าน เป็นงานใหญ่ที่สุดที่เราเคยจัด ทุกคนพูดได้ไม่ล้น เพราะพูดกับคนที่รู้จัก และไม่ได้ใช้ไมค์ ชาวบ้านก็ถามว่าทำแล้วได้อะไร เราก็บอกว่า ได้เรียนรู้และสืบทอดการละเล่นที่รวยอีกที่หายไป ให้กลับคืนมา ครั้งนี้พวกเราไม่ได้เตรียมงานมาก เพียงแค่นำโครงการที่เราจะทำไปนำเสนอให้คนในชุมชนรับรูเท่านั้น ทั้งนี้ก่อนจัดประชุมพวกเราจัดให้มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายด้วย ลุ้นมาก กลัวคนมาน้อย เพราะตอนนั้นเป็นฤดูเกี่ยวข้าว นิดชาวบ้าน 6 โมงเย็น แต่ 1 ทุ่มแล้วก็ยังไม่มาเลย ไฟศาลาก็ไม่ติด ต้องไปเรียกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาแก้ไข ระหว่างรอมีตาคนหนึ่งเดินมาก่อน แต่เมื่อเห็นว่ายังไม่มีใครมา ตาก็กลับไปก่อนเพราะบ้านอยู่ใกล้ ตอนเห็น

ตาเดินกลับบ้านก็ลุ้นว่าตาจะกลับมาอีกไหม แต่ในที่สุดตาและชาวบ้านก็ทยอยกันมา” ต่อมแล้วถึงประสบการณ์ครั้งแรกกับเวทีชุมชน

นัทบอกว่า การประชุมครั้งนี้พวกเขาได้รับคำแนะนำพร้อมกับชี้เป้าว่าต้องไปสอบถามข้อมูลจากใครบ้าง และเพื่อให้การเก็บข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ทีมจึงแบ่งหน้าที่ให้คนหนึ่งถาม คนหนึ่งจดบันทึก คนหนึ่งถ่ายภาพถ่ายวิดีโอ แบ่งกันตามความสมัครใจ โดยถามว่าหัวข้อนี้ใครจะทำ แต่ถ้าไม่มีใครอาสาจะมีการบังคับปลายๆ ด้วยการส่งสายตาให้ช่วย แต่หากต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้รู้บางท่านที่ไม่คุ้นเคย ก็จะขอให้พี่เลี้ยงช่วยพาทีมไปแนะนำตัวก่อน

การสืบค้นข้อมูล ทำให้ทีมรู้ว่า การละเล่นทรวายอิก คือ การเล่นทายเสียง (คำว่า “ทรวาย” ภาษากวยแปลว่า ไก่, ส่วนคำว่า “อิก” เป็นเสียงร้องของไก่) การเล่นจะแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่ายเท่า ๆ กันและให้เป่าอังกาบเพื่อเลือกว่าใครจะได้เล่นก่อน หรือทายก่อน เมื่อเลือกได้แล้วหัวหน้าทีมแต่ละฝ่ายจะนำลูกทิมไปหลบอยู่หลังเสื่อ และกำหนดหมายเลขให้ลูกทิมโดยเขียนลงบนฝ่ามือของแต่ละคน จากนั้นฝ่ายที่เป่าอังกาบก็จะนำลูกทิมที่คลุมผ้าทั้งตัวออกมาให้ฝ่ายชนะได้ทายก่อนว่าคนที่โดนคลุมผ้าเป็นใครหรือหมายเลขอะไร โดยให้ผู้อยู่ใต้ผ้าคลุมส่งเสียงร้องว่า “อิก” หากทายถูกก็จะได้ลูกทิมคนนั้นไปอยู่ฝ่ายตน ถ้าทายผิดลูกทิมคนนั้นยังคงอยู่ที่เดิม ทีมใดทายถูกหมดจะเป็นฝ่ายชนะ ซึ่งทีมที่ชนะจะลงโทษทีมที่แพ้ด้วยการเชกหัวเข่า

นัทเล่าว่า การสืบค้นข้อมูลของทีมงานทำให้รู้ว่า ทรวายอิก มีการเล่นในกลุ่มคน 3 รุ่นที่ต่างกันออกไป คือ กลุ่มคนอายุ 80 ปีขึ้นไปจะเล่นทายหมายเลข และมีการร้องเพลงประกอบ ส่วนกลุ่มคนรุ่นอายุ 32-52 ปี จะเล่นโดยการทายหมายเลขแต่ไม่มีการร้องเพลงประกอบ ขณะที่กลุ่มคนอายุต่ำกว่า 31 ปี เล่นโดยการทายชื่อ และไม่มีการร้องเพลงประกอบ แต่ปัจจุบันคนรุ่นหลังๆ ไม่มีใครเล่นเป็นกันแล้ว **ทั้งนี้การสืบค้นข้อมูลยังทำให้พวกเขา รู้ว่ายังมีการเล่นพื้นบ้านอื่นๆ อีก 14 ชนิดที่กำลังจะสูญหายไป**

และระหว่างการทำงานที่ผู้รู้บางท่านเสียชีวิตไป ทำให้ทีมงานตระหนักถึงความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และมองว่าการทำหนังสือเล่มยักษ์เพื่อบันทึกเรื่องราวการละเล่น โดยใช้ทั้งการบรรยายประวัติ และวิธีการเล่น พร้อมวาดภาพประกอบเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยบันทึกและสืบต่อความทรงจำได้เป็นอย่างดี

นัทเล่าอีกว่า หลังจากสืบค้นข้อมูลจนรู้จักและคุ้นเคยกับผู้รู้ในชุมชนแล้ว ทีมขอให้ผู้รู้ช่วยสอนการละเล่นด้วย เพราะถ้ารู้เฉย ๆ ก็แค่รู้ จึงคิดพาน้องๆ ในชุมชนเล่นจะได้เรียนรู้ และเล่นไปพร้อมกัน ซึ่งการพาน้องเล่นจะเริ่มจากการเล่าประวัติการละเล่นให้ฟัง แล้วสอนร้องเพลงทีละท่อน

“เวลาชวนน้อง ๆ เล่น น้องก็จะขี่จักรยานไปทั่วหมู่บ้าน เพื่อชวนเพื่อนคนอื่นว่า วันนี้จะมีการเล่นทรวายอิกนะ เด็ก ๆ เห็นอะไรแปลกใหม่ก็จะพากันมาเล่น พวกเราก็พากันร้องเพลงบ้าง เล่นอย่างอื่นบ้าง เพราะถ้าเล่นทรวายอิกอย่างเดียวก็เบื่อ ส่วนสถานที่ก็แล้วแต่สะดวก อาจเป็นที่โรงเรียนหรือที่บ้านเพื่อนในหมู่บ้านที่มีที่ว่าง แต่ส่วนใหญ่จะเล่นวันเสาร์อาทิตย์ช่วงเช้า ไม่ได้เล่นทุกวัน เพราะแต่ละคนต่างมีหน้าที่ต้องทำ เวลาเล่นก็มักกันเกือบ 20 คน เพราะเด็กในหมู่บ้านมีไม่มาก ส่วนคนแก่ที่ว่างก็แวะเวียนมาดู หากเราพาน้องทำผิดเขาก็จะช่วยสอน”

บรรยากาศการเรียนรู้ผ่านการละเล่น จึงเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะของเด็กๆ ในชุมชนที่กลับมารวมตัวกันอีกครั้ง หลังจากที่ต่างกระจัดกระจายอยู่ในมุมส่วนตัวของตนเอง ทั้งเสียงหัวเราะของพี่ ป้า น้า อา พ่อแม่ แม่เฒ่าที่รุมกันสอนลูกหลาน เด็กๆ ในกลุ่มเองก็สนิทสนมกันมากขึ้น จากแต่ก่อนที่แค่รู้จักหน้า ตอนนี้อยู่ใจกันมากขึ้น

เรียนรู้...เพื่อจัดการตนเอง

เห็นน้อง ๆ ในชุมชนสนุกสนานเช่นนี้ ใจว่าการทำงานจะราบรื่น ด้วยวัยที่ยังมีภาระการเรียน ภาระงานบ้านที่ต้องช่วยพ่อแม่ บางครั้งติดงาน บางครั้งติดสอบ บางคนก็ป่วย บางคนที่บ้านไม่สนับสนุนให้ทำกิจกรรมลักษณะนี้ ทำให้แต่ละคนต้องจัดสรรเวลาให้ลงตัว

“ทำงานก็มีมืองกันบ้าง นัดแล้วเพื่อนไม่มา คนที่มา 2-3 คนก็ช่วยกัน เราก็ถามเขาว่าทำไมไม่มา เขาบอกเหตุผลก็ต้องทำใจยอมรับ เพราะเขาไม่ว่างจริง ๆ ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน” หลินเล่าถึงปัญหาในกลุ่ม

นี่ในฐานะหัวหน้าดูเหมือนจะมีภาระที่หนักกว่าใคร เพราะต้องทำงานบ้านแทนแม่ทุกอย่าง ที่สำคัญคือแม่ไม่ยอมให้มาทำงานแบบนี้เพราะห่วงเรื่องการเรียน ทำให้เธอต้องวางแผนชีวิตอย่างเคร่งครัดมากขึ้น

“แต่ก่อนวางแผนชีวิตแต่ไม่เคร่งมาก เมื่อต้องมาทำโครงการนี้ชีวิตจึงต้องเบะมากขึ้น ดินเข้ามาต้องคิดก่อนว่าวันนี้ต้องทำอะไรบ้าง บางครั้งก็เขียนไว้ การวางแผนทำให้เราสามารถทำงานได้เสร็จตามเวลาที่กำหนด”

ดังนั้น เมื่อนัดหมายแล้วมีคนมาช้า มาเร็วไม่เท่ากัน ทีมจึงต้องสร้างระบบการทำงานเพื่อให้สามารถส่งต่อกันได้ เช่น การทำหนังสือเล่มยักษ์ ถ้านัดมาถึงก่อนก็จะร่างภาพวาดทิ้งไว้ เมื่อเพื่อน ๆ มาถึงก็จะช่วยกันลงสีเป็นต้น

เมื่อข้อมูลความรู้พร้อม เป้าหมายที่ทีมอยากทำต่อคือ นำการละเล่นที่รียกไปสอนน้องในโรงเรียนบ้านชำ ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการสานต่อซึ่งไม่ใช่เรื่องยากเพราะทีมงานทุกคนจบจากโรงเรียนนี้ และยังสนิทสนมกับคุณครูเป็นอย่างดี จึงไม่ยากที่จะเข้าไปพูดคุยขออนุญาต นอกจากนี้สิ่งที่ต้องรีบทำอย่างเร่งด่วนคือการสืบค้นรวบรวมความรู้เรื่องภูมิปัญญาการละเล่นพื้นถิ่นให้ครบทั้ง 14 ชนิด

“อยากรวบรวมปฏิทินประเพณีวัฒนธรรม 12 เดือนหรือการละเล่นอื่น ๆ อีก 14 ชนิดที่หายไป ทำคู่มือแบบนี้ไว้ให้ครบ 14 เล่ม เพราะถ้าผู้สูงอายุในชุมชนเสียชีวิต การละเล่นเหล่านี้ก็จะสูญหายไปด้วย” กุหลาบบอกถึงความตั้งใจของทีม

เมื่อเติบโตจากภายใน...ความมั่นใจ จึงฉายแวว

การก้าวเข้ามาเอาธุระกับเรื่องราวในชุมชน ทีมงานตระหนักได้ว่า **“ชุมชนของเรา ถ้าเราไม่ทำ แล้วใครจะทำ”** การได้ลงมือทำในสิ่งที่ตั้งใจและเห็นผลลัพธ์ความสำเร็จได้เปลี่ยนผ่านให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองในเรื่องของการทำงานเป็นทีม และมีความกล้ามากขึ้น เพราะมีจุดเปลี่ยนจากการที่ได้ฝึกฝนอยู่เรื่อย ๆ กับการอบรมที่ทีมพี่เลี้ยงโครงการจัดให้หลายครั้ง ส่งผลให้น้อง ๆ มีพัฒนาการดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

หมู่ซึ่งเพื่อน ๆ สะท้อนว่าเป็นคนจริงจัง เมื่อก่อนเวลาโมโหจะน่ากลัวมาก แต่เมื่อมาทำโครงการนี้ทำให้หมู่ต้องปรับตัว และจัดการกับอารมณ์ของตนเองมากขึ้น เมื่อรู้ว่าโมโหก็จะเดินออกจากกลุ่มไปทำให้สงบก่อนค่อยกลับมาเข้ากลุ่ม

“ส่วนใหญ่ก็โมโหเรื่องงาน ทั้งงานกลุ่มและงานส่วนตัว เรื่องที่นัดกันแล้วเพื่อนไม่มาตามนัด ก็ใช้วิธีทำใจ ใช้เวลาสัก 10 นาที แล้วค่อยกลับมาทำงานช่วยเพื่อนเนี่ย ๆ ไป แต่ช่วงหลังรู้สึกว่ ระยะเวลาในการทำใจสั้นลง 5 นาทีก็กลับมาทำงานต่อได้แล้ว และความถี่ในการโมโหก็น้อยลง เพราะทำใจได้มากขึ้น” หมู่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของตนเอง

ส่วนด้อมแม้จะเป็นรุ่นพี่ แต่มักโดนน้อง ๆ เตือนให้ละวางจากโทรศัพท์มาช่วยกันทำงานอยู่เสมอ ก็ยอมรับว่าไม่ได้โกรธที่น้องว่า ยอมรับว่าเราเล่นจริง ๆ เราต้องมีความรับผิดชอบช่วยน้องทำงานก่อน นอกจากนี้ยังกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อก่อนเป็นคนไม่กล้าจับไมโครโฟน ไม่กล้าพูด แต่ตอนนี้ด้อมอาสาเป็นประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม ใช้เสียงหวาน ๆ ประกาศเสียงตามสายเอง โดยไม่ต้องรบกวนให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศให้อีกแล้ว

สำหรับโยโย่น้องเล็กสุดในกลุ่ม บอกว่า การทำงานกับพี่ ๆ เป็นเรื่องสนุก ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น จากเดิมที่เป็นคนขี้อาย ชอบหมกตัวอยู่แต่ในบ้าน แต่ตอนนี้กล้าก้าวออกมาเรียนรู้กับเพื่อนคนอื่นมากขึ้น

สำหรับความเปลี่ยนแปลงของโยโย่ถูกสะท้อนโดยแม่ตึก ว่า “เมื่อกลับถึงบ้านเขาจะรีบทำงานบ้านก่อน หุงข้าว ภูบ้าน ดูแลน้อง แล้วค่อยมาช่วยพี่ๆ ทำงาน”

ส่วนหลินบอกว่า เธอรู้สึกว่ามีควมรับผิดชอบมากขึ้น แบ่งเวลาเป็นว่าเวลาไหนต้องทำงานกลุ่ม เวลาไหนต้องทำงานโรงเรียน หรืองานบ้าน แต่ก็ยอมรับว่า แอบให้ความสำคัญกับงานนี้มากกว่า ชอบงานแบบนี้ เพราะสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ ทำให้กล้าคิด กล้าพูดมากขึ้น ได้รู้ใน สิ่งที่ไม่เคยรู้

ขณะที่กุหลาบบอกว่า เธอมีความรับผิดชอบมากขึ้น และชอบงานนี้มากเช่นกัน เพราะรู้สึกดีที่การละเล่นพื้นบ้าน ที่เริ่มสูญหายไปได้รับการฟื้นฟู ซึ่งเธอบอกว่า “งานที่ โรงเรียนศึกษาเมื่อไรก็ได้ แต่งานนี้ท่านผู้รู้เรามีไม่มาก ถ้าไม่รีบทำท่านอาจไม่อยู่แล้ว”

รวมพลัง...สร้างสิ่งดีให้ชุมชน

ป้ากุ่มรี ปรีเปรม หนึ่งในผู้รู้รุ่นอายุ 50 ปีขึ้นไปของ ชุมชน สะท้อนว่า ดีใจที่เด็กในชุมชนมาสอบถามเรื่องราว ของกอนกวย จะได้มีคนสืบต่อ เพราะถ้าไม่มีคนมาถาม เชื่อว่าการละเล่นนี้จะต้องหายไปอย่างแน่นอน ซึ่งนอกจาก การละเล่นที่รวยอีกแล้ว ป้ากุ่มรียังได้ถ่ายทอดเรื่องการ ท่อข้าวต้ม การทอผ้าไหม เก็บหม่อนเลี้ยงไหม และการ ย้อมไหมให้แก่น้องๆ ที่สนใจอีกด้วย

ยายแก้ว เลิศศรี ผู้รู้วัย 83 ปี เล่าว่า รู้สึกดีใจที่ ลูกหลานสนใจศึกษาและสืบต่อภูมิปัญญา รู้สึกยินดีมากที่ ได้มีส่วนสอนให้เด็กๆ เล่นที่รวยอีกจนเป็น “การละเล่นนี้ หายไปจากหมู่บ้านระยะหนึ่งแล้ว คนแต่ละรุ่นจะมีวิธีการ เล่นไม่เหมือนกัน คนรุ่นเดียวกับยายที่เล่นเป็นมี 2-3 คน แต่มียายจำได้คนเดียว เด็กๆ มารับไปทำกิจกรรมก็ดี ยายก็ เพลิดเพลินไปกับเขาด้วย”

ลำพูน โพธิ์กระสังข์ พี่เลี้ยงชุมชน สะท้อนว่า เธอทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงที่ดูแลแบบประกบ ถ้าน้องๆ มีอะไร ก็ต้องช่วยประสาน แต่พื้นฐานน้องเขามีความรู้อยู่แล้ว พี่เลี้ยงเพียงแค่ช่วยอำนวยความสะดวก ดูแลไม่ให้น้อง ออกนอกกลุ่มนอกรทาง

“งานที่โรงเรียนศึกษาเมื่อไรก็ได้ แต่งานนี้ ท่านผู้รู้เรามีไม่มาก ถ้าไม่รีบทำท่านอาจ ไม่อยู่แล้ว”

“การทำโครงการแบบนี้ดีกับน้องๆ มาก จากคนที่ ไม่กล้าพูด เขินอาย ก็กล้าแสดงออกมากขึ้น ความคิด ความอ่านก็ดีขึ้น และที่ดียิ่งกว่าคือเยาวชนเข้ามามี บทบาทในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น จากเดิมที่มีแต่ ผู้สูงวัยมาช่วยงาน ตอนนี้เวลาว่างงานอะไรในชุมชน เยาวชนจะอาสาเข้ามาช่วยงานเต็มไปหมด”

การได้ศึกษาเรียนรู้ทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งกับ ความเป็นกวยมากขึ้น พวกเขารู้สึกภูมิใจมากที่มีส่วนช่วย สืบทอดภูมิปัญญาของชาวกวย วันนี้เสียงเพลงจากการ ละเล่นที่รวยอีก จึงยังคงดังผสานเสียงหัวเราะอันสดใสของ ผู้คนก้องอยู่ในบ้านชำ แต่ความเปลี่ยนแปลงสำคัญอัน เป็นผลจากการทำโครงการคือ กลุ่มเยาวชนได้รวมตัว กันหนาแน่นมากขึ้น ซึ่งการรวมกลุ่มช่วยงานหมู่บ้าน ในนามกลุ่มเยาวชนกอนกวยที่รวยอีก เป็นภาพที่ผู้ใหญ่ ในชุมชนไม่เคยเห็นมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพราะเด็กเรียน ต่างโรงเรียนกัน ความสัมพันธ์จึงเหมือนต่างคนต่างอยู่ การกลับมารวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน จึงเป็นการรวมพลัง ครั้งใหม่ของกลุ่มเยาวชนที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามสู่ ชุมชนต่อไป

การสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ให้มองเห็นคุณค่าของชุมชน รู้รากของตนเอง ย่อมทำให้เขารักชุมชนถิ่นเกิดและเข้ามามี บทบาทในการสืบสานงานชุมชนต่อไป เหมือนเช่นเยาวชน กลุ่มนี้ที่เข้ามาช่วยฟื้นฟูการละเล่นพื้นบ้านที่นอกจากจะ ทำหน้าที่ “สานสัมพันธ์” ของคนในชุมชนทุกช่วงวัยแล้ว ยังนำไปสู่การจัดเก็บองค์ความรู้วิธีการเล่นในรูปแบบหนังสือ เล่มยักษ์เป็นภาษากวย และการเรียนรู้ภาษาเขียนพื้นบ้าน ของกลุ่มชนชาวกวย ที่ช่วยฟื้นฟูบรรยากาศความสัมพันธ์ของ คนในชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

โครงการสารสัมพันธ์ก่อนกวยที่รอยอีก

พี่เลี้ยงชุมชน

ลำพูน ไพร์กระสังข์

ทีมทำงาน

อารีรัตน์ ไพธิตาร

พิมพ์วิไล ไสภี

เกศมณี ไพธิตาร

เดือนเพ็ญ ไพร์กระสังข์

ศิริพร ไพธิตาร

กิตติยา ไพร์กระสังข์

ชลดา ระวังภัย

ต่อลมหายใจ... ผ้าไหมลายลูกแก้ว

โครงการเยาวชนเรียนรู้และอนุรักษ์
ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายลูกแก้ว
ของชาวกูย

โจทย์ปัญหา

การทอผ้าไหมลายลูกแก้ว
ภูมิปัญญาของชาวกูย บ้านซันนาค
กำลังจะสูญหายไปจากชุมชน
และขาดการสืบทอดอนุรักษ์
จากคนรุ่นใหม่ในชุมชน

กระบวนการเรียนรู้

1. สืบค้นข้อมูล

2. เรียบเรียงข้อมูลความรู้
มอบให้ชุมชน

3. ปฏิบัติการทอผ้าไหมลายลูกแก้ว

4. ทำปฏิทินวัฒนธรรม
การใช้ผ้าไหมลายลูกแก้ว

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนในชุมชนที่สนิทสนมกันมากขึ้น
- เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคน 2 วัย คือ ปราชญ์ผู้รู้กับเยาวชน ส่งผลให้วันนี้ชุมชนบ้านซันาค มีหนังสือที่รวบรวมองค์ความรู้เรื่องอุปกรณ์ และวิธีการทอผ้าไหมลายลูกแก้วไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป
- เปลี่ยนมุมมองของผู้ใหญ่เรื่องการพัฒนาเด็ก ที่มองเห็นว่าการที่เด็กๆ ได้มาทำงานเป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิต
- เกิดทักษะการทำงานหลายอย่าง เช่น การวางแผน การแบ่งหน้าที่ การสืบค้นข้อมูล การเปิดใจรับฟังคนอื่น และการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี ที่สำคัญได้เปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนที่เห็นความสำคัญของส่วนรวมมากขึ้น

โครงการนี้ทำให้ได้ฝึกฝนทักษะการทำงานหลายอย่าง เช่น การวางแผน การแบ่งหน้าที่ การสืบค้นข้อมูล การเปิดใจรับฟังคนอื่น และการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี ที่สำคัญได้เปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนที่เห็นความสำคัญของส่วนรวมมากขึ้น ไม่สนใจแต่งานของตัวเองเหมือนที่ผ่านมา ...การได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้รู้แต่ละท่านเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สัมผัสจิตใจมาก จากเดิมที่แทบจะไม่เคยพูดคุยกับคุณยายเหล่านี้ก็ได้พูดคุยกันมากขึ้น หรือบางคนเพิ่งมารู้ว่าเป็นญาติกันก็คราวนี้

ในอดีตคนในชุมชนบ้านซึ่นาค อำเภอปรางค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เป็นชาวกูย (ส่วย) แต่ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมามีคนจากจังหวัดอื่นอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้น ทั้งคนไทย ลาว เขมร จนเกิดการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ ข้ามจังหวัด ส่งผลให้วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ของชาวกูยกลางเลือนลง เช่นเดียวกับผ้าไหมลายลูกแก้วที่เริ่มเลือนหายไป

แต่วันนี้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมลายลูกแก้วของชุมชนบ้านซึ่นาคเริ่มฟื้นคืนกลับมา **เยาวชนกลุ่ม Spy Kids** ลูกหลานชาวกูยที่แต่เดิมคอยช่วยงานวัด งานบุญ งานประเพณีของชุมชนอยู่เสมอ ลูกขึ้นมาทำโครงการเยาวชนเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายลูกแก้วของชาวกูย ด้วยเหตุผลสั้น ๆ คือ พวกเขาอยากชื่อพื้นที่ “ผ้าไหมลายลูกแก้ว” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวกูยให้กลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง

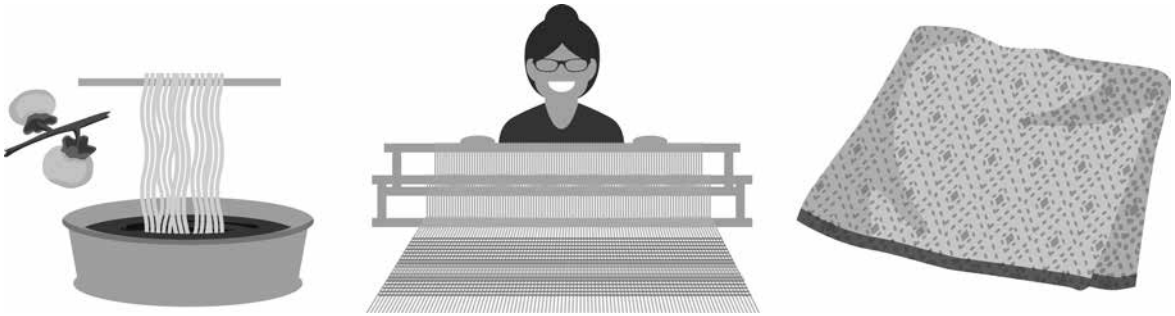

สืบสานต่อ...ก่อนจะเลือนหาย

นุ่น-นิภาดา บุญท่อม เล่าว่า กลุ่มของเธอรวมตัวทำกิจกรรมอาสาในชุมชนอยู่เสมอ เมื่อพี่เลี้ยงชวนมาทำโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษก็อยากลองทำดูบ้าง ตอนคิดโครงการนั้นจำได้ว่าต่างคนต่างมีเรื่องที่ยากทำ นุ่นอยากทำเรื่องสมุนไพร พิมพ์-พิมพ์จันทร์ ชอบขึ้น และชมพู่-สิริวิมล ไชยภา สนใจเรื่องดนตรี ขณะที่ อูมา-อุบลวรรณ ศิลาชัย เสนอว่า น่าจะทำเรื่องผ้าไหม ลายลูกแก้ว เพราะเป็นเอกลักษณ์ของชาวภูยกุญ พร้อมให้เหตุผลว่า เดียวนี้ไม่ค่อยมีคนทอแล้ว เมื่อทุกคนได้ยินเรื่องที่อูมาเสนอต่างก็รู้สึกชอบและคิดว่าน่าจะใช้เป็นหัวใจโครงการได้

อูมาเล่าว่า ผ้าไหมลายลูกแก้วเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่ชุมชนบ้านขึ้นนาคมานานร่วมร้อยปี แต่เดิมชาวภูยกุญทั้งหญิงชายจะสวมใส่เสื้อผ้าที่ตัดจากผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมสีด่างจากมะเกลือเพื่อร่วมงานบุญและงานเทศกาลต่าง ๆ ผู้เฒ่าผู้แก่ส่วนใหญ่สวมใส่ผ้าไหมลายลูกแก้วเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ผ้าไหมลายลูกแก้วจึงอยู่ในวิถีชีวิตของคนบ้านขึ้นนาค และเป็นความภาคภูมิใจของผู้สวมใส่

แต่ด้วยความที่ผ้าไหมลายลูกแก้วทอยาก ใช้เวลานาน ระยะเวลาหลังคนในชุมชนจึงหันไปสวมใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูป เพราะหาซื้อได้ง่าย ราคาถูก ไม่ต้องเสียเวลาทอหรือไม่ก็ซื้อผ้าไหมลายลูกแก้วจากหมู่บ้านอื่นมาตัดเย็บเสื้อผ้า ทำให้การทอผ้าไหมลายลูกแก้วใกล้สูญหายไป ซึ่งขณะนี้พบว่า มีชาวบ้านขึ้นนาคซึ่งเป็นชาวภูยกุญแท้ ๆ ที่ยังทอผ้าไหมลายลูกแก้วแบบโบราณอยู่ไม่มากนัก แต่ละคนก็อายุ 50 ปีขึ้นไป พวกเราคิดว่านี่เป็นวาระเร่งด่วนที่ต้องทำ

สืบสาวข้อมูลผืนไหม

อูมาเล่าต่อว่า เมื่อประเด็นชัด สิ่งที่ต้องทำต่อคือวางแผนการทำงาน โดยเน้นให้ความสำคัญกับ **“ชุดข้อมูลความรู้”** เริ่มต้นจากจัดประชุมชี้แจงโครงการให้ชุมชนรับรู้ โดยเชิญผู้รู้เรื่องผ้าลายลูกแก้วเข้าร่วมด้วย เพื่อบอกกล่าวกับผู้รู้ว่ายาวชนกำลังจะทำอะไร และมีเรื่องอะไรที่เยาวชนอยากรู้บ้าง พร้อมขอคำแนะนำในเบื้องต้นว่าแต่ละเรื่องสามารถสอบถามจากผู้รู้คนไหน จากนั้นทีมได้ออกแบบการทำงานเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1 ทำแผนที่เดินดิน** เพื่อบอกข้อมูลในหมู่บ้านว่ามีคนทอผ้าลายลูกแก้วได้ที่คน อยู่บ้านหลังไหนบ้าง โดยมีพิมพ์เป็นหัวหน้า ส่วน **มด-ปทุมรัตน์ จันทอง** เป็นคนจดบันทึกเพราะมดพูดสวยได้ ส่วนน้อง ๆ ในทีมช่วยกันถ่ายวิดีโอและถ่ายภาพ

กลุ่มที่ 2 สืบค้นวิธีการย้อมผ้าด้วยการใช้มะเกลือ มีนุ่นเป็นหัวหน้าทีมและเป็นคนถามหลัก แม้วานุ่นจะพูดภาษาสวยได้บ้าง แต่เพราะสำเนียงการพูดแปร่ง ๆ ผู้รู้จึงฟังไม่รู้เรื่อง งานนี้ต้องอาศัยพี่ ๆ ชั้น ม.ปลายมาช่วยแปล

กลุ่มที่ 3 สืบค้นเรื่องอุปกรณ์การทอ มีน้องเป็นหัวหน้าทีมอาสาพาทีมไปเรียนรู้เรื่องนี้

กลุ่มที่ 4 สืบค้นปฏิทินวัฒนธรรม มีอูมาเป็นผู้รับผิดชอบพาน้อง ๆ ไปเรียนรู้จากยายวงเดือน **นาคนวน** ว่าในแต่ละเดือนใช้ผ้าทอลายลูกแก้วทำอะไรบ้าง โดยอูมาทำหน้าที่เป็นคนถามหลัก มีพี่ ม.4 ช่วยจดบันทึก มีน้อง ๆ ในกลุ่มเป็นคนถ่ายภาพและบันทึกเสียง

“ช่วงหลังเวลามีงานบุญประเพณีคนในชุมชนจะนิยมใส่ผ้าลายลูกแก้วกัน เมื่อเป็นเช่นนี้คนก็ไม่ค่อยเริ่มอยากมีบ้าง คนที่ทอได้ก็เริ่มกลับมาทอกันอีกครั้ง”

กลุ่มที่ 5 ศึกษาประวัติความเป็นมาของผ้าลายลูกแก้ว มีชมพู่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีรุ่นพี่มาช่วยถามและจดบันทึก ส่วนชมพู่กับเพื่อนรับหน้าที่ถ่ายภาพและวิดีโอ

“ภาษา” อุปสรรคการสื่อสาร... สู่การเรียนรู้ตัวตนคนกูย

พิมพ์เล่าว่า ก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทีมงานได้เตรียมกรอบคำถามที่จะสอบถามผู้รู้ โดยตั้งประเด็นคำถามไว้ แล้วให้พี่เลี้ยงช่วยเติมเต็ม เพื่อให้คำถามนั้นครอบคลุมทุกประเด็น ซึ่งทีมวางแผนให้กลุ่มแผนที่เดินดินสืบค้นความรู้ก่อนเป็นกลุ่มแรก เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสืบค้นเรื่องต่อไป เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วทีมก็จะทำสัญลักษณ์กำกับไว้บนแผนที่

จากการสืบค้นข้อมูลของกลุ่มที่ 1 พบว่า บ้านขึ้นาคมีทั้งหมด 96 หลังคาเรือน แต่ทอผ้าลายลูกแก้วเป็นเพียงแค่ 9 หลังคาเรือนเท่านั้น เมื่อได้รับการชี้เป้าจากกลุ่ม

“แม้ว่าทีมจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ แยกย้ายกันไปสืบค้นข้อมูล แต่เมื่อกลุ่มไหนทำงานของตนเสร็จแล้วก็มักอาสาไปช่วยเพื่อนกลุ่มอื่นที่งานยังไม่เสร็จ ท้ายสุดจึงนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน หากข้อมูลขาด พี่เลี้ยงก็จะกระตุ้นให้น้องๆ เก็บข้อมูลเพิ่มเติมระหว่างที่ไปลงมือปฏิบัติกับผู้อื่นอีกครั้ง”

แผนที่เดินดินแล้ว กลุ่มที่เหลือจึงเข้าไปสืบค้นข้อมูลเรื่องวิธีการย้อม วิธีการทอ ประวัติของผ้าลายลูกแก้ว และปฏิทินการใช้ผ้าลายลูกแก้วในแต่ละเดือนกับผู้รู้แต่ละท่าน

ออกมาบอกว่า แม้ว่าทีมจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ แยกย้ายกันไปสืบค้นข้อมูล แต่เมื่อกลุ่มไหนทำงานของตนเสร็จแล้วก็มักอาสาไปช่วยเพื่อนกลุ่มอื่นที่งานยังไม่เสร็จ ท้ายสุดจึงนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน หากข้อมูลขาด พี่เลี้ยงก็จะกระตุ้นให้น้องๆ เก็บข้อมูลเพิ่มเติมระหว่างที่ไปลงมือปฏิบัติกับผู้อื่นอีกครั้ง

ออกมาเล่าว่า แม้จะตั้งคำถามไว้อย่างดี แต่เมื่อลงพื้นที่จริงกลับพบปัญหาใหญ่เรื่องการสื่อสาร เป็นเพราะพวกเขาพูดช่วยไม่ได้ ทำให้เวลาถามผู้รู้มักจะได้คำตอบที่ไม่ตรงประเด็น ถามอย่างไรตอบอย่างไร แม้จะเปลี่ยนคำถามหลายครั้งก็ยังไม่ได้คำตอบที่ต้องการ เช่น ถามว่ามีใครทอผ้าลายลูกแก้วเป็นบ้าง ผู้รู้ก็ตอบว่าผ้าไหมลายลูกแก้วสวยมีคนทำเยอะแยะไป ทั้งๆ ที่เราอยากได้ชื่อคนที่ทอผ้าเป็นเท่านั้น

ส่วนชมพู่สะท้อนว่า เธอรู้สึกว่าการไปสัมภาษณ์ผู้รู้เป็นเรื่องยาก เพราะสื่อสารกันไม่ค่อยรู้เรื่อง โชคดีที่รุ่นพี่ในกลุ่มใจเย็น พยายามเปลี่ยนคำถามใหม่ให้สามารถสื่อสารกับผู้รู้ให้ได้ บางครั้งเธอต้องรอฟังคำตอบให้จบก่อนแล้วค่อยถามใหม่ จึงใช้เวลานานกว่าจะสัมภาษณ์เสร็จ

แค่การเก็บข้อมูลในระยะเวลา 2 วัน ก็ทำให้กลุ่มเยาวชนได้สัมผัสถึงช่องว่างระหว่างวัย ที่มีภาษาเป็นอุปสรรค...แต่ปัญหาดังกล่าวกลับกลายเป็น “โอกาส” ให้น้องๆ ได้เริ่มต้นเรียนรู้ภาษาของชาติพันธุ์ตนเองเพิ่มขึ้น

เรียนรู้และฝึกฝน...ต่อลมหายใจ ผืนไหมลายลูกแก้ว

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นครบทุกประเด็น ทีมช่วยกันเรียบเรียงข้อมูลเก็บไว้เป็นเอกสารการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายลูกแก้วของชาวภูเยียมอบคืนแก่ชุมชน พร้อมกับจัดประชุมวางแผนร่วมกับผู้รู้เพื่อนัดหมายให้ผู้รู้สอนฝึกปฏิบัติการทอผ้าไหมลายลูกแก้ว จนได้เป็นตารางแผนงานว่า แต่ละสัปดาห์จะเรียนรู้กับผู้รู้ท่านใด ที่ไหน โดยนัดหมายให้เยาวชนทั้งหมดไปเรียนรู้พร้อมกัน เช่น สัปดาห์นี้บ้านนี้จะพอกเส้นไหม ก็ยกพวกไปเรียนรู้พร้อมกันทุกคน

ออกมาเล่าว่า เมื่อเรียนรู้ครบทุกขั้นตอนแล้ว ใช่ว่าทุกคนจะทอผ้าลายลูกแก้วเป็น ซึ่งแต่ละคนยอมรับว่า ยังมีขั้นตอนที่ยาก โดยเฉพาะการอ่านลาย ถ้าอ่านลายไม่ได้ก็ไม่สามารถทอได้ มีแต่เธอเท่านั้นที่ทอได้จนเสร็จเป็นผืน

ขณะที่รุ่นน้องบอกว่า ขั้นตอนการปั่นไหมยากที่สุด หากไม่มีสมาธิ หรือใจร้อน ไหมจะพันกันยุ่งเหยิงไปหมด ตอนนั้นยอมรับว่ายังไม่เข้าใจว่าการปั่นไหมต้องใจเย็น คนโบราณบอกว่าขั้นตอนนี้จะช่วยฝึกนิสัยคน แต่พวกเราไม่รู้ก็จะรีบปั่นให้เสร็จ ยิ่งรีบก็ยิ่งทำให้เส้นด้ายพันกันไปหมดจนถึงไม่ออก จนผู้รู้ต้องมาช่วยแก้

เรียนรู้และซึมซับอย่าง ซาบซึ้ง

นอกจากได้เรียนรู้ขั้นตอนการทอผ้าไหม ลายลูกแก้วแล้ว การได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้รู้แต่ละท่าน เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีผู้รู้สึกดีใจมาก จากเดิมที่แทบจะไม่เคยพูดคุยกับคุณยายเหล่านี้ ก็ได้พูดคุยกันมากขึ้น หรือบางคนเพิ่งมารู้ว่า เป็นญาติกันก็คราวนี้

โครงการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างสัมพันธ์ที่ดีให้กับชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยให้คนเฒ่าคนแก่ และเด็กใกล้ชิดกันมากขึ้น และที่สำคัญคือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเยาวชน...

พิมพ์บอกว่า รู้สึกว่าตนเองเปลี่ยนไปคือ เรื่องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เมื่อก่อนมีเวลาว่างจะเล่นแต่อินเทอร์เน็ต โครงการนี้ทำให้เธอได้ฝึกฝนทักษะการทำงานหลายอย่าง เช่น การวางแผน การแบ่งหน้าที่ การสืบค้นข้อมูล การเปิดใจรับฟังคนอื่น และการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี ที่สำคัญได้เปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนที่เห็นความสำคัญของส่วนรวมมากขึ้น ไม่สนใจแต่งงานของตัวเองเหมือนที่ผ่านมา

ส่วนน้องบอกว่า เธอมีความรับผิดชอบ และใส่ใจผู้อื่นมากขึ้น เช่น เวลานั้นดหมายกันทำงาน เมื่อก่อนเวลามาสายไม่รู้สึกอะไร แต่เดี๋ยวนี้จะรีบมา เพราะไม่อยากให้เพื่อนเสียเวลารอ

ขณะที่อุมาบอกว่า เธอรู้จักแบ่งเวลาได้ดีขึ้น เพราะเธอเรียน ม.ต้นแล้ว ไหนจะการทำงาน ไหนจะงานบ้าน แถมยังต้องทำโครงการอีก เธอจึงต้องรีบทำงานอื่นให้เสร็จเพื่อที่จะมาทำงานนี้

เช่นเดียวกับชมพู่ที่บอกคล้ายๆ กันว่า เธอมีความรับผิดชอบมากขึ้น เมื่อก่อนไม่ค่อยมีความรับผิดชอบ ทำงานบางอย่างยังไม่เสร็จก็จะไปทำอย่างอื่น แต่พอมาทำโครงการนี้ทำให้เธอต้องแบ่งเวลาว่าควรทำงานไหนเมื่อไร รวมถึงพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเธอก็เปลี่ยนไป จากที่เคยโพสต์ข้อความ รูปภาพไร้สาระไปวันๆ แต่ตอนนี้จะโพสต์อะไรที่มีเนื้อหาสาระมากขึ้น

สำหรับนุ่นแล้วเธอบอกว่า รู้สึกดีใจที่ได้รู้จักผ้าไหมลายลูกแก้วมากขึ้น ทั้งยังได้เรียนรู้เรื่องที่ไม่เคยรู้มาก่อน ทั้งประวัติความเป็นมา การได้ทำแผนที่เดินดินเพื่อสำรวจภูมิปัญญาว่าอยู่ที่ไหนบ้าง ใช้วัสดุอุปกรณ์อะไร การย้อมผ้าด้วยมะเกลือทำอย่างไร ต้องย้อมในฤดูกาลไหน รวมถึงการสวมใส่ในโอกาสต่างๆ มีอะไรบ้าง ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ทำให้เธอภาคภูมิใจ รู้สึกรักชุมชน และรักความเป็นอยู่มากขึ้น แม้จะยังทอผ้าไม่เก่ง ทำทางแก้ง้างไม่คล่องแคล่วเหมือนครูภูมิปัญญา แต่ในวันที่ กศน.มาประเมินศูนย์เรียนรู้ในชุมชน น้องๆ ได้รับโอกาสให้นำเสนอผลงานของโครงการซึ่งช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้น้องๆ เป็นอย่างมาก

และแล้วเป้าหมายที่กลุ่ม Spy Kids ตั้งไว้ก็เริ่มเป็นจริง เมื่อคนในชุมชนบ้านซึนาคเริ่มตื่นตัวหันมาสนใจหรือฟื้นฟูการทอผ้าไหมลายลูกแก้วกันมากขึ้น เช่น แม่ของอุมาเองจากที่เคยเลิกทอไปนานแล้ว ก็ได้กลับมาทอผ้าไหมอีกครั้ง

“ช่วงหลังเวลาว่างนุญประเพณีคนในชุมชนจะนิยมใส่ผ้าลายลูกแก้วกัน เมื่อเป็นเช่นนี้คนที่ไม่มีก็เริ่มอยากมีบ้าง คนที่ทอได้ก็เริ่มกลับมาทอกันอีกครั้ง”

ฝึกคิด...ฝึกทักษะชีวิต

ลิดาวรรณ ไชยภา พี่เลี้ยงชุมชนเล่าว่า กลุ่ม Spy Kids ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2555 เกิดขึ้นจากการที่เด็ก ๆ ติดตามผู้ปกครองที่ทำงานวิจัยมาประชุมที่ศาลาวัด จึงรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านมาโดยตลอด การทำโครงการครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้กับเด็ก ๆ เพราะจากที่เคยสัมผัสกับเยาวชนพบว่า เด็กในชุมชนยังขาดภาวะผู้นำ ยังรอให้ผู้ใหญ่นำทำกิจกรรมต่าง ๆ และกิจกรรมส่วนใหญ่ยังวนเวียนอยู่กับการพัฒนาหมู่บ้าน เก็บขยะในชุมชน จึงมองว่า**การทำโครงการในครั้งนี้ น่าจะดีที่จะได้พัฒนาศักยภาพเยาวชนบ้านขึ้นาค**

“โครงการนี้ทำให้วิถีชีวิตของเด็ก ๆ เปลี่ยนไป เมื่อก่อนพวกเขาจะใช้ชีวิตไร้สาระมาก แต่พอได้มาทำกิจกรรมเขาจะไม่บิ๊ดพลี๊ว เข้าร่วมโดยตลอด ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็เห็นดีด้วยที่จะให้เด็กทำกิจกรรมดี ๆ แบบนี้ และอยากให้ทำต่อไปเรื่อย ๆ อยู่บ้านก็ไม่ได้งานอะไร ทำโครงการนี้อย่างน้อยเด็กก็ได้ฝึกคิด ฝึกทักษะชีวิต โดยส่วนตัวเชื่อว่า ถ้าฝึกให้เขาคิดบ่อย ๆ เขาจะคิดวิเคราะห์เป็น ไม่หลงเชื่อใครง่าย ๆ เมื่อก่อนเด็กอายุที่จะพูดภาษาญูพูดแทบไม่ได้ แต่วันนี้เห็นว่าเขาอยากพูดภาษาญูมากขึ้น” ลิดาวรรณบอกเล่าความรู้สึก

ทั้งนี้ในบทบาทของพี่เลี้ยงเธอได้พยายามจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ๆ ด้วยการพาไปเรียนรู้กับเครือข่ายเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ แล้วนำกระบวนการที่ได้เรียนรู้มาปรับใช้กับทีม กระตุ้นให้ใช้เทคโนโลยีในการค้นหาความรู้ รวมทั้งจัดโอกาสในการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น พาไปดูงานเรื่องการทอผ้าลายลูกแก้วที่หมู่บ้านข้างเคียง เป็นต้น

นอกจากพัฒนาทักษะเยาวชนแล้ว ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ **ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนในชุมชนมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ที่สำคัญโครงการนี้ยังได้เปลี่ยนมุมมองของผู้ใหญ่ในเรื่องการพัฒนาเด็กว่า การทำงานจริงจะช่วยสร้างประสบการณ์ชีวิตที่ดีให้กับเด็ก** ดังเห็นได้จากบรรยากาศในชุมชนเมื่อผู้ปกครองเห็นเด็กกลุ่มหนึ่งทำกิจกรรม ถ้าลูกหลานของตนไม่มาร่วม ผู้ปกครองก็จะไล่ลูกหลานให้มาช่วยกัน สะท้อนให้เห็นว่า หากเยาวชนมีกิจกรรมคนในชุมชนก็พร้อมสนับสนุน

การทำงานร่วมกันระหว่างคน 2 วัย คือ ปราชญ์ผู้รู้กับเยาวชน **ส่งผลให้วันนี้ชุมชนบ้านขึ้นาคมีหนังสือที่รวบรวมองค์ความรู้เรื่องอุปกรณ์ และวิธีการทอผ้าไหมลายลูกแก้วไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด** พร้อมกับสร้างนักทอผ้ารุ่นใหม่ที่มีฝีมือการทอจะยังไม่ชำนาญเท่าไรนัก แต่หัวใจพวกเขาก็รับรู้ถึงคุณค่าของผืนไหมที่เป็นทรัพย์สินสมบัติอันเป็นรากเหง้าของชาวญู และวางใจได้ว่าสำนึกที่ได้ปลูกขึ้นมานี้จะช่วยต่อลมหายใจผ้าไหมลายลูกแก้วให้อยู่คู่กับชาวญูต่อไป

**โครงการเยาวชนเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญา
การทอผ้าไหมสายลูกแก้วของชาวกูย**

พี่เลี้ยงชุมชน

สิดาวรรณ ไชยภา

ทีมงาน

สิริวิมล ไชยภา

อุบลวรรณ ศิลาชัย

สุนันท์ นาคนวน

พิมพ์จันทร์ ชอบชื่น

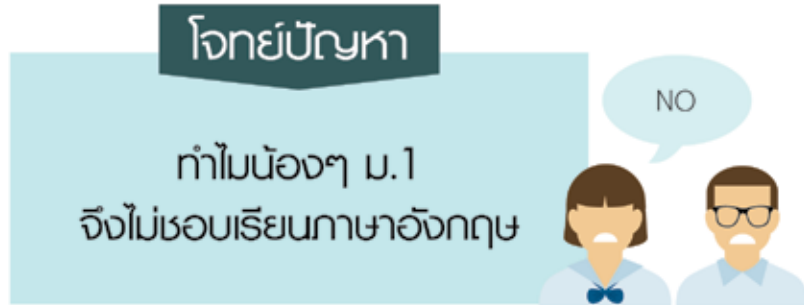
นิภาดา บุญท่อม

ปทุมรัตน์ จันทร์ทอง

Eng Easy พี่ช่วยน้อง “กระต๊ากต่อมเรียนรู้”

โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน
เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง

ทำอย่างไรจึงจะให้น้อง
มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ อยากเรียนวิชานี้มากขึ้น

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานภาษาอังกฤษที่ช่วยต่อยอดความรู้ของตนเอง และช่วยพัฒนาน้องๆ ในโรงเรียน ทั้งความรู้และทัศนคติในวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยการกระตุ้นต่อมเรียนรู้
- กลุ่มเยาวชนเข้าถึง “หัวใจ” ของการเป็นครู ที่เน้นกลยุทธ์การสอนที่สนุก เป็นการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยซ่อมเสริมความรู้
- ลดค่าใช้จ่ายในการติวภาษาอังกฤษ
- นำไปสู่การเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างมั่นใจของนักเรียนในโรงเรียน

6. ทดสอบหลังเรียน

5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้กลุ่มเป้าหมาย 10 ครั้ง

3. ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้

4. ทดสอบก่อนเรียน

ถึงโครงการนี้จะไม่ได้ให้เกรดเรา แต่ทำให้เราหาความหมายของชีวิตเจอมากขึ้น...เหมือนเราดิ่งศักยภาพของน้องออกมา เพราะจริงๆ น้องเขามีอยู่แล้ว แต่ไม่กล้า เขาไม่รู้ว่าดิ่งออกมาอย่างไร...การที่น้องกล้าปลดปล่อยตัวเองออกมา จำเป็นสำหรับการเรียนภาษาอังกฤษ เพราะถ้าน้องพร้อมที่จะเรียนรู้ น้องจะสามารถรับอะไรก็ได้ และจะสามารถต่อยอดการเรียนรู้ต่อไปได้

จากประสบการณ์การทำโครงการวิจัยที่ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้มาแล้ว ทำให้พวกเขารู้สึกสนุกและทำทาบกับการเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ คือ “ต้นทุน” สำคัญที่ทำให้ ฟาง-ฐิติมา พรหมสวัสดิ์ และ หมวย-ปิยธิดา เดชธรรมรงค์ อาสาทำโครงการ Eng Easy สานใจเดิมนั้น เรียนรู้ร่วมกันจากที่สู่น้อง ขณะที่มยุ-สตรีรัตน์ บังคม บอกว่า เธอรู้สึกห่างหายจากการคิดที่เป็นกระบวนการมานานแล้ว แต่สำหรับอ้อม-กรรณิการ์ เมธา สะท้อนว่า เธอยังไม่เคยได้รับโอกาสทำโครงการในลักษณะนี้มาก่อน

Eng Easy สร้างแรงบันดาลใจ

ด้วยเหตุและผลข้างต้นจึงเป็นแรงผลักดันให้น้องพี่ในโรงเรียนกันทรอมวิทวิทยาาคม อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ รวมตัวกันทำโครงการ Eng Easy สานใจเดิมนั้น เรียนรู้ร่วมกันจากที่สู่น้อง โดยมีครูจิรารวรรณ เทาศิริ เป็นผู้จุดประกายและเชื่อมร้อยทีมประกอบด้วยพี่ ม.6 ซึ่งมีความรับผิดชอบและนำร่องได้ ส่วนน้อง ม.3 ที่ครูจิรารวรรณเป็นครูพี่เลี้ยงก็มีจุดแข็งคือเคยผ่านประสบการณ์การทำโครงการในลักษณะนี้มาก่อน ทำให้มีความคิดที่เป็นระบบ มองว่าจะช่วยเสริมความเข้มแข็งของทีมได้

กอบปรักกับในอนาคตอันใกล้ การเปิด AEC (Asean Economics Community) จะส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนมากขึ้น จังหวัดศรีสะเกษซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา ต้องเตรียมความพร้อมให้กับคนในพื้นที่ โดยเฉพาะความพร้อมเรื่องภาษา แม้อพื้นที่นี้จะมีผู้คนที่สามารถสื่อสารกันด้วยภาษาลาว เขมร กูย และไทยอยู่แล้วก็ตาม แต่เป็นการติดต่อกันในระดับทวิภาคีซึ่งในอนาคตระบบการค้าจะเปิดกว้างมากขึ้น การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษจึงเป็นเรื่องจำเป็น ในขณะที่วิชาภาษาอังกฤษเปรียบเหมือนยาขมของเด็กนักเรียนในโรงเรียนกันทรอมวิทยาคมจำนวนหนึ่งที่รู้สึกว่าเป็นวิชาที่ยาก เพราะเด็กส่วนใหญ่ถ้าไม่ชอบเรียนวิชาไหนหรือเรียนวิชาไหนไม่เข้าใจ ก็มักจะไม่สนใจเรียน และบางที่ถึงขั้นโดดเรียนเลยก็มี ด้วยระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนที่เน้นเรื่องไวยากรณ์มากกว่าการใช้งานจริง การสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนภาษาอังกฤษจึงเปรียบเสมือนการเปิดประตูใจให้เด็กพร้อมเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้ทีมจึงคิดทำโครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง ด้วยวิเคราะห์แล้วว่าพวกเขามีศักยภาพที่จะทำโครงการให้สำเร็จได้ เพราะไม่ใช่โจทย์ที่ใหญ่เกินตัว และเป้าหมายไม่ใช่การติวภาษาอังกฤษอย่างเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการจัดกิจกรรมง่าย ๆ เพื่อสร้าง “แรงบันดาลใจ” ให้น้องอยากเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น ไม่ได้สอนให้น้องเก่งภาษาอังกฤษแต่ให้น้องมี “ทัศนคติที่ดี” ต่อการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้นเท่านั้น

ปฏิบัติการกระตุ้นต่อมเรียนรู้

เมื่อได้ข้อสรุปว่าจะทำเรื่องการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ คำถามที่เกิดขึ้นในใจทุกคนคือ “แล้วจะสอนใคร?” แม้โจทย์จะชัด แต่เมื่อเป้าหมายยังไม่มี งานนี้ทีมจึงระดมสมองวิเคราะห์ “กลุ่มเป้าหมาย” พบว่าน้อง ๆ ชั้น ม.1 ที่เพิ่งเข้าเรียนในโรงเรียนน่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ดีที่สุด เพราะแต่ละคนมาจากต่างโรงเรียนกัน จึงมีพื้นฐาน

ความรู้ด้านภาษาอังกฤษแตกต่างกัน การปรับพื้นฐานความรู้ด้านภาษาอังกฤษให้ น่าจะเป็นวิธีที่ทำให้น้องๆ รู้สึกดีกับการเรียนภาษาอังกฤษ มีพื้นฐานความรู้เพิ่มขึ้น และนำไปต่อยอดการเรียนรู้ในห้องเรียน

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทีมจึงพากันไปปรึกษาครูภาษาต่างประเทศ เพื่อสอบถามถึงพฤติกรรมกรเรียนภาษาอังกฤษในห้องเรียนน้องๆ ว่า ชอบให้ครูสอนแบบไหน และศึกษาหนังสือเรียนภาษาอังกฤษของระดับชั้น ม.1 เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

มูยเล่าว่า ตอนแรกทีมตั้งใจไว้ว่าจะคัดคนที่ไม่เก่งภาษาอังกฤษเข้าร่วมกิจกรรม แต่เมื่อเปิดรับสมัครพบว่า น้องๆ ที่มาสมัครส่วนใหญ่ภาษาอังกฤษคืออยู่แล้ว ส่วนกลุ่มที่ไม่เก่งก็ไม่สนใจที่จะมาสมัครเรียน ทีมงานจึงต้องเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเป็นน้องๆ ที่สนใจแทน โดยตั้งเป้าหมายไว้จำนวน 15-20 คน แต่เมื่อรับสมัครจริง ๆ มีน้องสนใจสมัครถึง 27 คน และทีมก็ไม่ได้ตัดทิ้ง เพราะเห็นว่าน้องมีความสนใจจริง ๆ

“สาเหตุที่น้องสนใจเข้ามาสมัครกันมาก คิดว่าน่าจะเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์เชิญชวนน้องๆ ที่ห้อง ทำให้น้องรู้สึกว่าคุณเราตั้งใจจริงก็เป็นได้” มูยบอกเล่าความรู้สึก

หลังจากได้กลุ่มเป้าหมายแล้ว ทีมได้จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับน้องๆ ว่า โครงการนี้ทำอะไร เพื่ออะไร พร้อมเปิดโอกาสให้น้องแสดงความคิดเห็นว่า สนใจเรียนลักษณะไหน ผ่านแบบสอบถามและมีการทดสอบความรู้ก่อนเรียนไว้ด้วย เพื่อใช้วัดผลหลังทำกิจกรรมเสร็จ

“ผลออกมาน้องบางคนคะแนนดีมาก แต่บางคนก็ทำไม่ได้ เลยใช้วิธีคละกลุ่มให้เพื่อนช่วยเพื่อน ซึ่งเทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อนก็เห็นจากที่คุณครูทำ ส่วนแบบสอบถามเราถามน้องว่ารู้สึกอย่างไรกับภาษาอังกฤษ ตอนนั้น เพราะถ้าน้องสนใจน้อย เราต้องทำอะไรให้น้องสนใจมากขึ้นเพื่อดึงน้องเข้ามา” มูยอธิบายแนวความคิดการทำงาน

สำหรับแผนกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษนั้น ทีมงานวางแผนจัด 5 ครั้ง แต่ไม่ได้กำหนดเวลาตายตัว เพราะแต่ละคนมีหน้าที่อื่นที่ต้องรับผิดชอบด้วย เช่น อ้อมกับมูยเป็นคณะกรรมการโรงเรียน ฟางและหมวก็ต้องร่วมกิจกรรมอื่นๆ ในโรงเรียนด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ทีมจะพยายามควบคุมไม่ให้ว่างเว้นจากการเรียนการสอนเกิน 2 สัปดาห์ โดยแต่ละกิจกรรมจะจบในครั้งเดียว เน้นสอนทักษะการฟัง การออกเสียง และการอ่าน ซึ่งเนื้อหาในช่วงแรกๆ เน้นไปที่ทักษะการออกเสียง การเทียบเสียง เพราะเรื่องอื่นๆ ครูจะสอนอยู่แล้ว และน้องส่วนใหญ่ไม่ค่อยกลัวพูดภาษาอังกฤษ เพราะออกเสียงไม่ค่อยถูก ทีมจึงคิดว่าหากจะให้การเรียนการสอนสนุกสนานน่าจะเริ่มจากการให้น้องหัดออกเสียงภาษาอังกฤษก่อน เพื่อให้น้องรู้สึกคุ้นชิน ซึ่งงานนี้ก็ได้อ้อมที่มีพื้นฐานภาษาอังกฤษคืออยู่แล้วเป็นคนนำ โดยนำเทคนิคการสอนภาษาอังกฤษจากการเรียนพิเศษมาใช้ และบางส่วนก็หาเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต

ม่วยบอกต่อว่า การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง แต่มักจะจัดได้แค่ 1 ชั่วโมงเท่านั้น เพราะน้อง ๆ ล้ามาจากการเรียนในห้องแล้ว กิจกรรมหนึ่งจึงต้องจัด 2 ครั้ง เช่น วันพฤหัสบดีตอนเย็น 1 คาบ แล้ววันศุกร์ตอนเย็นก็มาเจอกันอีก 1 คาบ ดังนั้น 5 กิจกรรมที่วางแผนไว้ต้องจัดทั้งหมด 10 ครั้ง โดยก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งทีมจะต้องประชุมวางแผนการสอนก่อน เพราะต้องดูเวลาว่าให้ตรงกัน กำหนดวัน เวลาที่จะจัดกิจกรรม ออกแบบว่าจะจัดกิจกรรมแบบไหน ใช้สื่ออะไร และแบ่งงานให้แต่ละคนไปทำ

นอกจากนั้นก่อนจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ทีมต้องประสานขออนุญาตคุณครูเพื่อใช้สถานที่ และนัดหมายกับน้อง ๆ ด้วย โดยแต่ละครั้งที่จัดกิจกรรมจะเริ่มด้วยการเปิดเพลงภาษาอังกฤษในขณะที่นั่ง ๆ ทயอยเข้าห้องเรียนเมื่อน้องมาครบก็ชี้แจงว่า วันนี้น้องจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง มีกิจกรรมอะไร เพื่ออะไร ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมของน้อง ๆ โดยที่น้อง ๆ ไม่รู้ตัว จากนั้นอ้อมจะเปิดการ์ตูนให้น้องชมจนจบ แล้วสอบถามว่า น้อง ๆ ได้เรียนรู้อะไรจากการชมการ์ตูนบ้าง จากนั้นจึงเริ่มสอนเรื่องหลักที่ทีมงานเตรียมไว้

กลยุทธ์กระตุ้นต่อมเรียนรู้

อ้อมบอกว่า ด้วยเป้าหมายการสอนที่ต้องการสร้างแรงบันดาลใจและปรับให้ทุกคนมีพื้นฐานภาษาอังกฤษเท่า ๆ กัน ทีมจึงให้ความสำคัญกับการคัดสรรเนื้อหาการเรียนรู้ แม้จะเป็นภาคของความบันเทิงก็ตาม ซึ่งทำให้ทีมเกิดทักษะในการสืบค้นข้อมูลมากขึ้นไปด้วย

“พอมาทำโครงการนี้ เวลาดูยูทูปก็จะมีเป้าหมายมากขึ้น เมื่อก่อนอาจจะดูไร้สาระเรื่อยเปื่อย เดี่ยวนี้ถ้าจะไร้สาระต้องว่างจริง ๆ วันไหนดูการ์ตูนหรือดูหนังถ้าเจอเป็นภาษาอังกฤษก็ต้องคลิกเข้าไปดูว่าสามารถนำมาใช้เป็นสื่อการสอนได้หรือไม่” นี่คือพฤติกรรมกรรมการรับสื่อที่เปลี่ยนแปลงไปของเหล่าทีมงาน

อ้อมบอกอีกว่า ส่วนใหญ่คนหาสื่อคือ มุยกับฟางที่จะเป็นคนเตรียมเนื้อหาที่จะสอน รวมทั้งเป็นผู้สอนหลัก หมวยทำหน้าที่เก็บภาพ ส่วนเธอจะเก็บรายละเอียดทุกอย่าง รวมทั้งดูแลงบประมาณ และช่วยเตรียมเนื้อหา ด้านบันเทิง เช่น เกม เพลง หรือการ์ตูนภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาสนุกสนาน ร่วมกับน้องชั้น-อภิษญา เทาศิริ

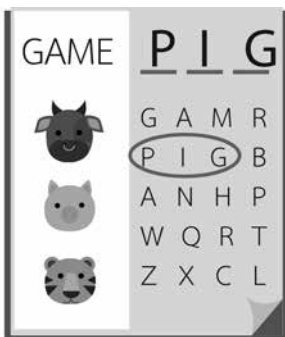
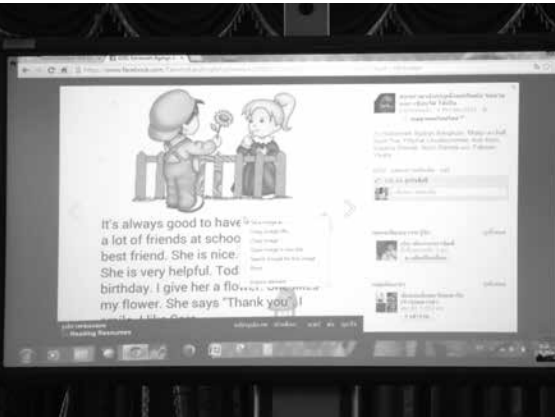
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขุนหาญวิทยาสรรค์ หนึ่งในทีมงานที่อยู่ต่างโรงเรียน ทั้งนี้ก่อนที่จะสอนน้องๆ ทีมจะช่วยกันพิจารณาเนื้อหาอีกครั้งว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะบางครั้งมั่วกับฟางไปหามากก็ว่าง่ายแล้ว แต่ลืมนึกไปว่าทั้งสองคนมีพื้นฐานดีอยู่แล้ว แต่ถ้าเพื่อนสะท้อนว่ายากเกินไป ก็ต้องปรับ

“ดูการ์ตูนเสร็จต้องให้น้องแสดงความคิดเห็น เพื่อกระตุ้นความคิด เหมือนให้เขารื้อคำศัพท์ที่อยู่ในหัว หรือให้เขาคิดจากสิ่งที่เขาเห็น ถ้าเขาแปลไม่ได้ก็ให้เขาคิดจากสิ่งรอบข้างในวิดีโอว่า มันน่าจะเป็นอะไร เพราะเวลาเราใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษบางคำ มีหลายความหมาย เราต้องดูบริบทรอบข้างด้วย คำถามที่ให้ง่ายๆ เช่น เห็นอะไรในการ์ตูนบ้าง มีศัพท์อะไรบ้าง ตัวนี้ในภาษาอังกฤษเรียกว่าอะไร” มั่วเล่าถึงเทคนิคการสอน

ขณะที่มั่วและฟางวาดลวดลายการสอนอยู่หน้าชั้นเรียน อ้อม หมวย และชัน ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์และอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ บางครั้งทีมสังเกตการณ์ก็ต้องส่งสัญญาณให้ครูมั่วและครูฟางรู้ว่า อาการของน้องที่นั่งเรียนอยู่เป็นอย่างไร เช่น ถ้าน้องไม่เข้าใจ น้องฝอ ก็ต้องหาวิธีการกระตุ้น ถ้ากระตุ้นไม่ขึ้น น้องมีอาการรับความรู้ไม่ไหวจริงๆ ก็ต้องพักเล่นเกมบ้าง กินขนมบ้าง

“เราต้องเข้าใจน้องด้วย เพราะส่วนใหญ่เราสอนในคาบสุดท้ายของวัน น้องล้ามาแล้ว ถ้าน้องไม่ไหวจริงๆ ก็จะไม่ปล่อยและให้งานเขากลับไปทำนิดหน่อย หากน้องกลับไปแล้วทำไม่ได้ เราก็ถือโอกาสสอนใหม่” อ้อมอธิบาย

ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ในช่วงท้ายถ้ามีเวลาเหลือ ทีมมักจะให้น้องๆ ฝึกทำแบบฝึกหัดในห้องเรียน แต่หากไม่มีเวลา ก็จะให้น้องนำกลับไปทำเป็นการบ้าน แต่ต้องพยายามไม่ให้เป็นการทักที่หนักเกินไป เพราะเข้าใจว่า น้องแต่ละคนมีการบ้านมากอยู่แล้ว สิ่งทีลืมนึกไม่ได้ก่อนจากกันในแต่ละครั้งคือ ทีมงานจะพูดคุยขอใจน้องที่ให้ความร่วมมือ และบอกว่าการต่อไป จะจัดกิจกรรมอะไรแบบไหน หรือสอบถามความต้องการของน้องๆ ว่าอยากเรียนแบบไหน หลังจากปล่อยน้องกลับ ทีมงานก็จะนั่งสรุปบทเรียนการทำงานของทีมทุกครั้งเพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

“สอนเสร็จแต่ละครั้ง ก็จะมีการสรุปบทเรียนในกลุ่ม บางทีก็เปิดวิดีโอที่ हमวยถ่ายไว้ว่าเราสอนอะไรไป เวลาสรุปกิจกรรมจะคุยว่า วันนี้เป็นอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ไหม”

“สอนเสร็จแต่ละครั้งถ้ามีเวลาเหลือ ก็จะมีการสรุปบทเรียนในกลุ่ม บางทีก็เปิดวิดีโอที่ हमวยถ่ายไว้ว่าเราสอนอะไรไป เวลาสรุปกิจกรรมจะคุยว่า วันนี้เป็นอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ไหม”
ม่วยบอกเล่ากระบวนการทำงานของทีม

ชื่นใจ...เมื่อน้องสูงและสนุกกับการเรียนรู้

ผลสัมฤทธิ์ของการสอนปรากฏอยู่ในตัวน้อง ๆ ที่เข้าเรียน บางคนก็เห็นชัดว่าเขามั่นใจมากขึ้น เช่น น้องสักรินทร์ ซึ่งตอนแรกจะขี้อาย แม้หน้าตาเขาอาจดูเหมือนเด็กที่ชอบโดดเรียน แต่น้องได้เรียนรู้ไปกับพี่ ๆ ตลอด จนตอนนี้น้องได้เป็นเด็กในกลุ่มสาระอังกฤษ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ฝึกภาษาอังกฤษเพื่อไปแข่งขัน

“เหมือนเราดึงศักยภาพของน้องออกมา เพราะจริง ๆ น้องเขามีอยู่แล้ว แต่ไม่กล้า เขาไม่รู้จะดึงออกมาอย่างไร เวลาเรียนอยู่ในห้อง ถ้าน้องตอบคำถามได้เราก็ปรบมือให้เพื่อสร้างกำลังใจให้น้อง คิดว่าเกือบครึ่งหนึ่งของ 27 คนที่เราช่วยดึงศักยภาพของเขาออกมา บางคนก็รู้สึกชอบภาษาอังกฤษมากขึ้น บางคนก็กล้าคุยกับเรามากขึ้น มีการบ้านอะไรเขาก็จะถามเรา โดยธรรมชาติของเด็กเขาจะไม่กล้าคุยกับครู กลัวครู แต่กับเราซึ่งเป็นรุ่นพี่เขาก็กล้าถามมากกว่า” ม่วยเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของน้อง ๆ ที่สัมผัสได้

แม้จะสัมผัสถึงความเปลี่ยนแปลงของน้องด้วยตนเอง แต่ทีมงานยังรอบคอบพอที่จะจัดทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของน้อง ๆ ซึ่งก็พบว่า น้องมีพื้นฐานด้านภาษาอังกฤษดีขึ้น ทั้งทักษะการพูด ฟัง อ่าน สามารถปรับระดับให้พร้อมที่จะเรียนต่อในชั้นที่สูงขึ้นไปได้ แต่สิ่งที่เป่าหมายของทีมคือ การให้น้องมีความสุขกับการเรียนภาษาอังกฤษ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งเป่าหมายส่วนนี้ที่ทีมงานทุกคนเห็นตรงกันว่า สามารถทำสำเร็จอย่างน่าชื่นใจ

“การที่น้องกล้าปลดปล่อยตัวเองออกมา จำเป็นสำหรับการเรียนภาษาอังกฤษ เพราะถ้าน้องพร้อมที่จะเรียนรู้ น้องจะสามารถรับอะไรได้ก็จะสามารถต่อยอดการเรียนรู้ต่อไปได้” นี่คือนโยบายการเรียนรู้ที่ม่วยสรุป

จัดการเรียนรู้ควบคู่บริหารจัดการ

สิ่งที่คู่ขนานไปกับการจัดการเรียนการสอน คือ กระบวนการทำงานของทีม ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการ ทั้งทีมงาน ภาระงาน งบประมาณ และเวลา ซึ่งทีมงานมีข้อตกลงร่วมกันว่า ในการประชุมวางแผนงานหรือสรุปงานด้วยกันทุกคนต้องจดทุกครั้ง เพื่อเป็นหลักฐานในการทำงานและกันลืม ซึ่งเป็นภาวะยอตนนิยมที่สมาชิกผลิตภัณฑ์ออกอาการบ่อยครั้ง อ้อมในฐานะที่เป็นคนคอยอำนวยความสะดวกแก่ทีมบอกว่า **จัดกิจกรรมแต่ละครั้ง มีหลายเรื่องที่ต้องคิด ต้องเตรียม ทั้งเนื้อหาที่จะสอน การจัดบันทึกว่าจดอย่างไร แบ่งงานกันอย่างไร อาหารว่างจะต้องเตรียมอะไร ต้องใช้เงินเท่าไร ทีมงานต้องวางแผนให้ละเอียดทุกครั้ง** โดยเฉพาะเรื่องเงินที่เพื่อน ๆ บอกว่า อ้อมเป๊ะมาก ซึ่งอ้อมก็ยอมรับว่าเธอเคร่งครัดในเรื่องนี้ แต่ก็เป็นการเป๊ะแบบประหยัดที่สมประโยชน์ ไม่สุรุ่ยสุร่ายและไม่ซีเหี้ยมจนงานลำบาก

“หนูเป็นคนบันทึกค่าใช้จ่าย เวลาใครไปซื้อของแล้วจําราคาไม่ได้ หนูต้องไปหาราคามาให้ได้ บางครั้งก็ต้องชกกันว่าตอนนั้นให้ตั้งค้ไปเท่าไร ทอนมาเท่าไร หนูต้องชกอย่างละเอียดแล้วหนูเหนื่อยเอง บางครั้งหาราคาไม่เจอ ก็ต้องซีมอเตอร์ไซค์ไปดูที่ร้าน หรือบางครั้งต้องเอาของทุกอย่างที่ซื้อมารวมกัน เช็คคว่าอันไหนรู้ราคา อันไหนไม่รู้ราคา แล้วหารดู เรื่องเงินเราต้องเป๊ะ เพราะเอาเงินเขามาใช้” อ้อมยืนยันความโปร่งใสในการบริหารเงิน

ความแตกต่างด้านบุคลิกของสมาชิกในกลุ่ม ไม่ใช่ปัญหา แต่กลับช่วยเสริมเติมให้ความเป็นทีมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มุ่ยที่กล้าแสดงออก ชี้เล่น เข้ากันได้ดีกับน้อง ๆ จึงเผลอเรื่อย ๆ มาเรื่อย ๆ อ้อมที่บุคลิกจริงจัง เหมือนจะดู ซึ่งก็จำเป็นเพราะต้องมีไว้คอยดึงเพื่อนและน้องไม่ให้เล่นจนเกินไป ขณะที่น้องทั้ง 3 คน ชัน หมวย พาง ใช่วัยที่ใกล้กับน้อง ม.1 ทำหน้าที่ประสานงาน อาจมีบางครั้งที่มาผิดเวลานัด แต่ก็อาศัยลูกอ่อนขอโทษพี่ ๆ ความเป็นทีมจึงเป็นจุดเด่นที่ทุกคนเรียนรู้ความต่าง รับฟังความคิดเห็นกัน และให้กำลังใจกันตลอดเวลา

ก้าวข้าม “จุดอ่อน”

สำหรับทีมงานที่เคยขาดกับภาษาอังกฤษ เช่น หมวยกับอ้อม ที่มีจุดอ่อนในการเรียนวิชานี้ จึงรู้สึกกังวลมากหากต้องไปสอนน้อง ๆ แต่ด้วยความที่อยากให้โครงการสำเร็จ ทั้งสองคนจึงต้องขวนขวายพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษของตนเอง เพื่อให้สามารถไปสอนน้อง ๆ ได้

“พอจะทำเรื่องภาษาอังกฤษ ตอนแรกหนูไม่ค่อยอยากทำ แต่ก็คิดว่า ถ้าเราทำผลที่ได้ก็เกิดกับตัวเราด้วย เพราะเราจะได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลก่อนที่เราจะไปสอนน้อง ทำให้เราได้ความรู้ไปด้วย” หมวยสรรภาพถึงความกังวลใจในตอนแรก

เช่นเดียวกับอ้อมที่บอกว่า ตอนลงมติดันในกลุ่มว่าจะสอนภาษาอังกฤษ ก็รู้สึกกังวลใจ รู้สึกแย่มาก เหมือนกับว่าเธอตกอยู่ในเหวคนเดียว ซึ่งก็รู้ว่าที่หลังว่าหมวยก็เป็นเหมือนกัน

“ที่รู้สึกแยเพราะไม่ใช่เรื่องที่ยอยากทำ แต่ที่ไม่เลิกทำ เพราะเป็นนิสัยส่วนตัวที่ถ้าได้ทำอะไรแล้วจะต้องทำให้ถึงที่สุด”

ทั้งนี้อ้อมยืนยันว่า เธอไม่ได้เกลียดภาษาอังกฤษ แต่ไม่เก่งเท่านั้น แต่เธอก็พยายามฝึกฝนตัวเองด้วยการคุยเล่นกับเพื่อนฝรั่งในเฟซบุ๊ก การทำโครงการนี้ทำให้เธอสนิทกับครู กับมุ่ย กับน้องมากขึ้น มีเรื่องอะไรก็จะคุยกับครู ทำให้เธอใส่ใจเรื่องภาษาอังกฤษมากขึ้น และทัศนคติต่อภาษาอังกฤษก็ดีขึ้น รู้ว่าภาษาอังกฤษจำเป็นกับชีวิต พอรู้ว่าจะเปิดอาเซียนเราต้องฝึกตนเอง แต่เรื่องไวยากรณ์ยอมรับจริง ๆ ว่าค่อนข้างสับสน ซึ่งปัญหาของเธอคือรู้คำศัพท์ไม่มากพอนั่นเอง

แต่สำหรับคนที่เก่งภาษาอังกฤษอยู่แล้วเช่นมุ่ย ก็บอกกับตัวเองว่า *“โครงการนี้ทำให้รู้ว่า ที่เรารู้มารู้จริง ๆ นะ เพราะครูที่สอนพิเศษเคยบอกว่า ถ้าอยากรู้ว่าเราเข้าใจจริง ๆ หรือไม่ก็ให้ลองไปสอนคนอื่นดู ถ้าสอนคนอื่นเข้าใจได้ก็แสดงว่า เรารู้จริง ๆ การทำโครงการนี้ดูเหมือนเราจะให้น้อง แต่ก็เหมือนเราให้ตนเองด้วย เพราะการสอนน้องก็เหมือนเราได้ทบทวนไปด้วยพร้อมกัน”*

จัดการชีวิต...จัดการความรู้สึก

การทำงานนอกเหนือจากบทบาทนักเรียน ทำให้พวกเธอต้องการจัดการกับชีวิตและความรู้สึกค่อนข้างมาก จนบางครั้งแอบเกิดอาการท้อ เมื่อภาระต่าง ๆ ประดังประเดเข้ามาพร้อม ๆ กัน บางครั้งก็ถูกเพื่อนที่ไม่เข้าใจ ถามว่าทำโครงการนี้ไปเพื่ออะไร เพราะมีงานกลุ่มที่ต้องทำด้วยกัน แต่เขาต้องเสียเวลามารอเราที่ทำงานโครงการ

“ทำงานในห้องเรียนเราก็เป็นตัวหลักอยู่แล้ว เพื่อนก็รอเรา พอมาทำตกรนี้เพื่อนก็รอเรา เราก็ต้องทำทั้งสองงานควบคู่กันไปด้วย พอเราทำช้า เพื่อน ๆ ก็มาถามว่าทำไมทำแค่นี้ ทั้ง ๆ ที่เราเองก็เป็นคนทำเลยรู้สึกไม่สบายใจ” อ้อมระบายความอัดอั้นใจ

ขณะที่มยุเริมว่า “เหมือนเวลาเราไม่อยู่งานก็ไม่เดิน เวลาเราไปเวิร์คช็อปเสาร์อาทิตย์ กลับถึงบ้าน 5 โมงเย็นแล้ว แต่งานกลุ่มก็ยังไม่เสร็จ เราไม่อยู่ส่งงานเขาก็ทำไม่ได้เหมือนเดิม เราก็ต้องจัดการเอง เพราะงานต้องส่งวันจันทร์”

เจอแบบนี้บ่อย ๆ เพื่อนซี้คู่นี้จึงต้องหาทางจัดการกับความรู้สึกหาที่ระบาย ซึ่งก็ไม่พบบนให้กันฟังไปมาอยู่ 2 คน หรือบางครั้งก็บนโพสดีในเฟซบุ๊ก หรือบางทีก็เล่าให้ครูฟังด้วยอาการเหมือนจะร้องไห้เล่าเสร็จก็สุดลมหายใจเหมือนให้ตัวเองเข้มแข็ง แล้วเดินออกมาจากห้องของครู แม้จะเจอแบบนี้ทั้งคู่ก็ไม่ท้อ เพราะพวกเธอรู้สึกว่า การทำโครงการเป็นเรื่องท้าทาย ยิ่งเมื่อเห็นงานเสร็จก็ยิ่งรู้สึกดี

“หนูรู้สึกว่าเหนื่อยมาก แต่หนูคิดว่าใช้ชีวิตคุ้มมาก ได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง” มยุพูดถึงประสบการณ์ที่เธอได้รับ

เช่นเดียวกับฟางที่บอกว่า การทำโครงการเป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยเฉพาะวิธีการทำงาน เพราะได้เห็นตัวอย่างและเรียนรู้จากพี่มยุซึ่งเป็นคนพูดเก่ง ขณะเดียวกันก็มีความรับผิดชอบมากขึ้น รู้จักแบ่งเวลา

หมวยเองก็เช่นกัน เธอบอกว่าได้พัฒนาทักษะในการทำงาน โดยเฉพาะการทำงานกับพี่ ๆ เธอเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เป็นคนตรงต่อเวลา และจัดสรรเวลาได้ถูกต้อง

ส่วนอ้อมบอกว่า ได้พัฒนาตนเองในเรื่องการแบ่งเวลา และการจัดการที่ละเอียดมากขึ้น “เมื่อก่อนเรารับผิดชอบแต่งงานโรงเรียนกับงานที่บ้าน พอมีงานนี้เพิ่ม ทำให้ต้องรู้ว่าเวลาไหนต้องทำงานใด เราต้องให้ความสำคัญอย่างไร โครงการนี้ถึงมันจะไม่ได้ให้เกรดเรา แต่ทำให้เราหาความหมายของชีวิตเจอมากขึ้น”

“รู้สึกเหนื่อยมาก แต่หนูคิดว่าใช้ชีวิตคุ้มมาก ได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง”

กิจกรรมเล็กๆ ในโครงการช่วยเติมเต็มความสมบูรณ์ให้ห้องๆ ชั้น ม.1 กลุ่มเล็กๆ ได้ปรับพื้นฐาน ให้สามารถเรียนภาษาอังกฤษได้อย่างมีความสุขมากขึ้น มุ่งเองยังค้นพบจุดยืนที่มั่นคงในการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาบนเส้นทางที่จะจบมาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ ส่วนหมวยและอ้อมก็ได้ฝึกที่จะก้าวข้ามจุดอ่อนทางวิชาการบางด้านของตนเอง ที่สำคัญทุกๆ คนในทีมทั้งพี่และน้องต่างได้เรียนรู้การจัดการกับเป้าหมาย ความคาดหวัง ลิ้มรสผลจากการลงมือทำอย่างตั้งใจ และค้นพบตัวตนของตนเอง อันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้อย่างถูกต้องถูกทาง

ครู...ผู้สร้างคน

จิราวรรณ เทาศิริ ครูโรงเรียนกันทรอมวิทยาฯคนที่เลี้ยงชุมชน เล่าว่าสิ่งที่ครูคาดหวังที่สุดคือให้เด็กรู้จักคิด รู้จักการแก้ปัญหา อยากให้สิ่งเหล่านี้ติดตัวเด็ก เพื่อที่เขาจะได้เอาไปใช้ในอนาคต

สำหรับผลการทำงานของลูกศิษย์โดยภาพรวมครูพอใจเกินคาด ด้วยตอนแรกคาดหวังให้นักเรียน

รู้จักกระบวนการทำงานเป็นทีม เมื่อลงมือทำแล้วนักเรียนสามารถนำปัญหาต่างๆ มาวิเคราะห์ร่วมกันได้ โดยครูมีหน้าที่เพียงกระตุ้นกระตุ้นในบางครั้ง ช่วงแรกที่เกิดปัญหาจะทำเรื่องอะไรดี ก็ต้องตั้งคำถามให้เขาได้คิด

“ตอนไปอบรมที่ภูสิงห์แล้วเกิดปัญหามาก อ้อมเครียดมากเกือบสติแตก เพราะครูจะไม่ตอบคำถามเขาทันที อ้อมก็จะหงุดหงิดกับครู เด็กเขาจะเคยชินจากที่โรงเรียนว่า ถ้าถามครูต้องเฉลย เขาจะเคยชินกับครูที่สอนในห้องเรียน ถามมาตอบไป แต่ครูจะไม่เฉลย นักเรียนถามมา ครูถามกลับ ถามมา ถามกลับ เขาก็แสดงอาการหงุดหงิด บอกว่าครูไม่ช่วยหนู ครูจะใช้กระบวนการจิตตปัญญา ปล่อยวาง ทำใจให้สงบ แล้วตั้งคำถามกลับว่าอันนี้ใช่ไหม ถามทีละประเด็นให้เขาได้คิด แต่ครูจะไม่ตอบ”

ในช่วงการทำงาน ถ้าลูกศิษย์เกิดเขว ครูในฐานะพี่เลี้ยงจะสร้างเวทีให้ทีมงานได้คุยกัน เวลาประชุมครูก็จะเปิดเวทีให้เขาประชุมเอง ฟังกับหมวยซึ่งเคยผ่านประสบการณ์ในโครงการเพาะพันธุ์ปัญญา จะมีความคิดเป็นระบบ ส่วนอ้อมกับหมวยยังไม่เคยผ่านการทำโครงการ แต่ด้วยความเป็นที่ ครูก็จะตั้งใจหนักให้เป็นประธาน

“โครงการนี้ช่วยให้เด็กพบสิ่งสำคัญที่สุดนั่นคือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การค้นพบตนเอง การค้นพบศักยภาพตนเอง”

เป็นเลขา เพราะน้องไม่กล้าสั่งการพี่ ครูก็จะใช้กระบวนการที่จัดการน้อง แต่กว่าที่เขาจะจัดการคนอื่นได้เขาต้องจัดการตนเองก่อน

โครงการนี้ช่วยให้เด็กพบสิ่งสำคัญที่สุด นั่นคือการเรียนรู้ด้วยตนเอง การค้นพบตนเอง การค้นพบศักยภาพตนเอง ครูอยากให้เขารู้ว่าเขามีศักยภาพ เหมือนกับที่ตามครูแล้วครูถามกลับ ซึ่งถ้าเด็กจับได้ก็จะรู้ว่า คำถามนั้นเป็นเสมือนเข็มทิศ จะบอกเขาเสมอว่า ปัญหาบางอย่างถ้าเรามีสติ คิดวิเคราะห์ และยังคง เราจะหาทางแก้ปัญหา นั้นได้ แล้วชีวิตจริงบางครั้งปัญหาไม่ได้มาทีละเรื่อง บางทีก็มาพร้อมกันหลายเรื่อง ถ้าเด็กมีกระบวนการคิด วางแผน และจัดการได้ ก็ก้าวข้ามไปได้ นี่คือคำพูดให้กำลังใจ แล้วเราก็เฝ้ามอง ฝ้าติดตามอยู่ตลอดเวลา

พลังและคุณค่าจากการทำโครงการ Eng Easy สานใจเต็มผืน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง นอกจากจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานภาษาอังกฤษ ที่ช่วยต่อยอดความรู้ของตนเอง และช่วยดึงศักยภาพให้กับน้อง ๆ ในโรงเรียนให้รักการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้นแล้ว พวกเขายังเข้าถึง “หัวใจ” ของการเป็นครูที่มีหัวใจของการกระตุกต่อมเรียนรู้ เน้นกลยุทธ์การสอนที่สนุก เป็นการเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยซ่อมเสริมความรู้ ลดค่าใช้จ่ายในการติวภาษาอังกฤษ อันนำไปสู่การเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างรู้เท่าทันในยุคการสื่อสารไร้พรมแดน และพร้อมก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ที่ภาษาอังกฤษจะกลายเป็นการสื่อสารที่มีความสำคัญยิ่ง

**โครงการ Eng Easy สาบใจเต็มฝัน
เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง**

พี่เลี้ยงชุมชน

จิราวรรณ เทาศิริ

ทีมทำงาน

สตรีรัตน์ บังคม

กรรณิการ์ เมธา

ฐิติมา พรหมสวัสดิ์

ปิยธิดา เดชธรรมรงค์

อภิขญา เทาศิริ

สายใยรักต่างวัย

โครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก่า

โจทย์ปัญหา

ในชุมชนมีผู้สูงอายุ ที่มีภาวะเจ็บป่วย และขาดคนดูแลอยู่จำนวนหนึ่ง ทีมจึงคิดโครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก่า ซึ่งมีเป้าหมายคือ สร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

กระบวนการเรียนรู้

1. หาข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชนจากผู้ใหญ่บ้าน
2. ออกแบบกิจกรรมที่จะทำกับผู้สูงอายุ
3. ทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุในหมู่บ้าน จัดเวทีพูดคุยกับผู้สูงอายุ เพื่อสรุปบทเรียนโครงการ

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
- เติมเต็มคุณค่าในตนเองและผู้สูงอายุ
- เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะทักษะเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ถือเป็น การเตรียมตนเองให้พร้อมรับมือที่จะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้

เสียงสะท้อนจากชุมชน

เยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมช่วยงานผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่เองก็เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

“สิ่งที่เห็นความเปลี่ยนแปลง
จากการทำโครงการของเด็กๆ ที่ชัดเจนคือ การที่เขาเข้าไปดูแลผู้สูงอายุ ไปช่วยงานบ้าน ไปคลุกคลี พามาออกกำลังกาย พาไปปลูกผัก ผู้สูงอายุก็ยิ้มแย้ม ชื่นใจ”

โครงการนี้ทำให้ผู้สูงอายุ ที่อยู่บ้านคนเดียวเฉยๆ ได้ออกมาทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้สุขภาพแข็งแรง และจิตใจเบิกบาน

ทีมงานทุกคนเป็นวัยรุ่นตอนต้น อาจมีบ้างที่ความว้าวุ่นของช่วงวัย ทำให้ความสนใจหลุดบ้าง สลับบ้าง แต่โชคดีที่มีพี่เลี้ยงคอยกำกับ การทำงาน ใช้การชวนพูด ชวนคุย กบถวงงาน พวกเขา แต่ไม่นำว่า ทำอย่างไร พี่เลี้ยงเพียงแค่ชวน วางแผนประมาณหนึ่ง แล้วให้น้อง ลงมือทำด้วยตนเอง

เมื่อก้าวเข้าเขตบ้านโนนรัง ตำบลหนองกุง อำเภอนโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ สิ่งที่สัมผัสได้คือความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาดของชุมชน ที่นี่เป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ปี 2555 จึงมีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ดูงานในชุมชนเป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีฐานการทำงานดีเด่นด้านสุขภาพ ภาพที่เห็นคือทุกบ้านจะมีที่สำหรับทอเสื่อหรือทอผ้า มีการปลูกพืชผักสวนครัว

จากพื้นฐานของชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิม ทำให้เด็กและเยาวชนที่นี่ได้มีโอกาสเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการช่วยงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ กอปรกับได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองกุง (รพ.สต.หนองกุง) และโรงพยาบาลโนนคูณ ที่ดำเนินกิจกรรมกับเด็กจนทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนในนาม “กลุ่มดาวกระจาย” ช่วยเหลือกิจกรรมด้านสุขภาพของ รพ.สต.มาโดยตลอด

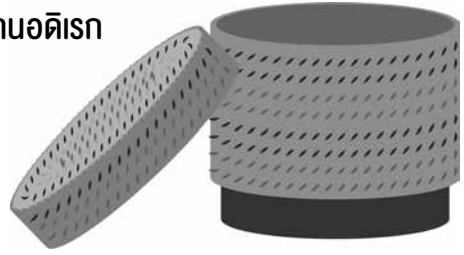
เมื่อมีโอกาสเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลเมืองดี ศรีสะเกษ ผู้ใหญ่ใจดีอย่าง พี่มน-กมลรัตน์ จุสีมา หัวหน้ากลุ่มงานเวชศาสตร์ครอบครัวและปฐมภูมิ โรงพยาบาลโนนคูณ มองว่านี่คือ “โอกาส” ดีที่จะได้ต่อยอดการทำงานของกลุ่มเยาวชนให้เป็นระบบมากขึ้น

“อยากให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการ การคิดวิเคราะห์ ซึ่งตรงกับความคิดของเราที่ต้องการให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้เขาสามารถจัดการชีวิตตนเองได้” พี่มลบอกถึงเบื้องหลังความคิดในการสนับสนุนให้เยาวชนทำโครงการ

ทำงานบนฐานข้อมูล

ฝน-น้ำฝน ทองคำผุย ในฐานะพี่ใหญ่จึงรวบรวมน้องๆ ซึ่งประกอบด้วย ตัก-ศุชาติดา ตาทูวัน แทงค์-ธิดาพรรณ ชัยภักดี กิ๊ฟ-ริยากร นามวงษ์ ไบ๋ต-วาสิฏฐี ตูนา ฟ้าใส-สุนันทา ทองคำผุย ขม-พิมพ์พิลารัตน์ ประมวงคล และเพ็ญส-ปรียาลักษณ์ พุฒเคน ให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ด้วยเยาวชนกลุ่มดาวกระจายช่วยงานรพ.สต. เป็นประจำอยู่แล้ว จึงรู้ว่าในชุมชนมีผู้สูงอายุที่มีภาวะเจ็บป่วย และขาดคนดูแลอยู่จำนวนหนึ่ง อีกทั้งครอบครัวของพวกเขาก็มีแม่แก่ (ยาย) ผู้เป็นที่รักยิ่งของลูกหลาน ทีมงานทั้งหมดคิดว่า ประเด็นเรื่องการดูแลผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่น่าสนใจ จึงเป็นที่มาของโครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก่า ซึ่งมีเป้าหมายคือสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

“ระหว่างช่วงเวลาของการดูแลพืชผักให้เติบโตใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างวัย จึงงอกงามตามไปด้วย ความสัมพันธ์ที่เพิ่มพูน สาบให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ผู้สูงอายุสอนเด็กๆ เรื่องวัฒนธรรมในหมู่บ้าน สอนการกำกระทืบข้าว ก่อเสื่อ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่คนในชุมชนสืบทอดกันมา เป็นทั้งงานอดิเรก ที่ได้ทั้งงongใช้ในครัวเรือน และเป็นอาชีพเสริม”

ปรากฏการณ์ที่ผู้สูงอายุต้องดำเนินชีวิตเพียงลำพัง บ้างต้องดูแลลูกหลานที่พ่อแม่ทิ้งไว้ให้เลี้ยง เพราะต้องไปทำงานต่างถิ่น เป็นปรากฏการณ์คล้ายคลึงกับพื้นที่อื่น แต่โชคดีที่บ้านโนนรังมีผู้สูงอายุที่มีสุขภาพเช่นนี้ไม่มาก แต่กระนั้นความใส่ใจของกลุ่มเยาวชนดาวกระจายที่มีต่อสมาชิกร่วมชุมชนก็น่าชื่นชมเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อสนใจจะดูแลผู้สูงอายุในชุมชน สิ่งแรกที่ทีมทำคือ การหาข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน โดยเน้นไปที่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และข้อมูลผู้สูงอายุ

“หมู่บ้านของเรา มี 67 ครัวเรือน ประชากร 279 คน เป็นชาย 133 คน หญิง 164 คน มีโรงเรียน 1 แห่งซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เปิดสอนถึงชั้น ป.3 ส่วนผู้สูงอายุในหมู่บ้านมี 21 คน ขาดการดูแล 1 คน มีผู้ป่วยเรื้อรัง 4 คนป่วยเป็นโรคเบาหวาน ความดัน และมีคนพิการอีก 4 คน” ฝนรายงานสถานการณ์อย่างคล่องแคล่ว

เมื่อได้ข้อมูลที่ชัดเจนจึงรู้ว่า มีผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแลเพียง 1 รายเท่านั้น ทีมจึงปรับเป้าหมายการทำงานใหม่ ด้วยการช่วยดูแลทั้งผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ใหญ่ที่ไปทำงานนอกบ้าน โดยทีมงานได้จัดประชุมวางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสามารถและความถนัด ฝนรับตำแหน่งประธานกลุ่ม มีชมกับैयाสทำหน้าที่บันทึกข้อมูล ฟ้าใสเป็นเหรัญญิกดูแลการใช้จ่ายงบประมาณของโครงการ ส่วนคนที่เหลือเป็นทีมสนับสนุน เพราะทุกเรื่องที่ดีตัดสินใจจะต้องผ่านการประชุมหารือร่วมกันทุกครั้ง

เพียสเล่าถึงวิธีทำงานของกลุ่มว่า ก่อนทำงานแต่ละครั้งจะต้องประชุมร่วมกันก่อน หลังจากนั้นจึงประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมารวมตัวกันที่ศาลากลางบ้าน มีพี่ฝนเป็นคนนำ สำหรับเนื้อหาการประชุมแต่ละครั้งจะเน้นการชี้แจงรายละเอียดการทำกิจกรรมว่ามีอะไรบ้าง รวมถึงวันเวลาที่จะทำกิจกรรม มีชมและเพียสสลับกันบันทึกข้อมูลไว้บนกระดานชาร์ตเพื่อให้ทุกคนเห็นทั่วกัน หลังประชุมเสร็จก็เก็บเข้าแฟ้มไว้เป็นบันทึกการทำงานของกลุ่ม เมื่อทำกิจกรรมเสร็จในแต่ละครั้งก็จะถอดบทเรียนร่วมกันว่า ทำกิจกรรมแล้วเป็นอย่างไร แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ามีเวลาพอหรือไม่ หากทำกิจกรรมเสร็จค่า ต่างคนก็ต่างแยกย้ายกลับบ้านแต่จะนัดหมายคุยกันต่อที่โรงเรียนในวันถัดไป

อย่างไรก็ตาม แม้ทีมงานจะคุ้นเคยกับการดูแลผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมอาสาที่เคยช่วยพี่ ๆ รพ.สต. วัดความดันเจาะเลือด เป็นประจำอยู่แล้ว แต่เมื่อต้องดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการอย่างจริงจัง จึงต้องมีการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย การดูแลจึงมีตั้งแต่ระดับการทำความรู้จัก ช่วยเหลืองานบ้าน ช่วยเหลือด้านการอยู่กรกิน ชวนออกกำลังกายที่ศาลากลางบ้าน หรือชวนกันมาปลูกผักสวนครัว

“อย่างแรกที่ต้องถามคือเรื่องการอยู่กรกิน บางครั้งก็ช่วยหุงข้าว ช่วยทำงานบ้าน เพราะผู้สูงอายุบางคนอยู่คนเดียว” ฝนเล่าถึงกิจกรรมที่เยาวชนได้ไปดูแลผู้สูงอายุ

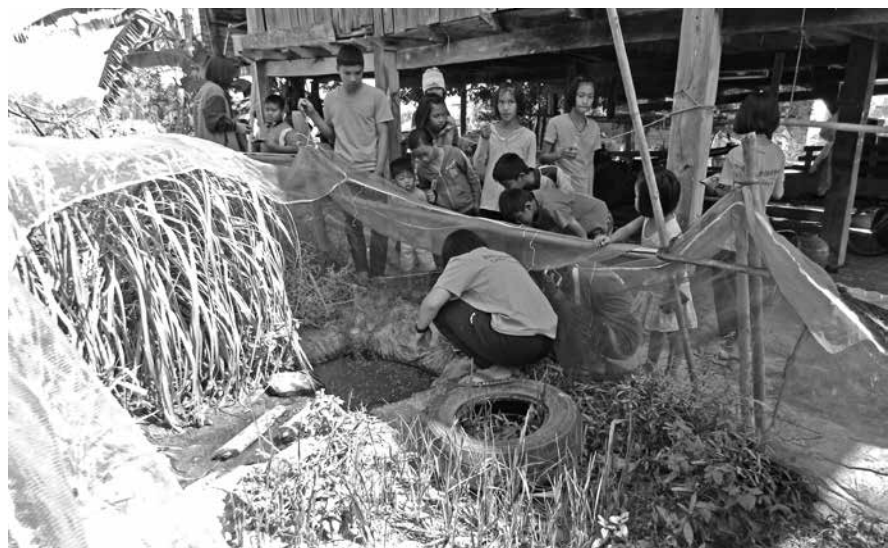

สร้างสุขให้ผู้สูงอายุ

ฝนบอกอีกว่า แม้กิจกรรมที่พวกเขาทำจะเป็นเพียงสื่อที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในชุมชน แต่กระนั้นก็ต้องหาความรู้เพิ่มเติม เช่น เรื่องการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ซึ่งสองคนพี่น้องฝนกับฟ้าใส เห็นว่าแม่แก่นั่งทอเสื่อจนปวดหลัง จึงปรึกษากับคุณหมอที่โรงพยาบาลโนนคุณเรื่องการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ รวมทั้งสืบค้นข้อมูลจากยูทูบ จนมาสรุปลงตัวที่ทำออกกำลังกายประกอบไม้ไผ่ 11 ท่าที่ได้เรียนรู้มาจากโรงพยาบาล

ในหมู่บ้านมีผู้สูงอายุจำนวน 20 คน น้อง ๆ ก็จะไปชวนให้เขามาออกกำลังกาย โดยจะให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยประกาศเสียงตามสายนัดหมายให้มารวมพลกันที่ศาลากลางบ้าน ใช้เวลาช่วงเย็นหรือเสาร์อาทิตย์ที่ว่างจากการบ้านและงานบ้านแล้ว การได้ออกมาขยับร่างกายตามทีนี้้องแนะนำ เป็นแนวทางการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต และส่งเสริมสภาวะทางสังคมที่มีชีวิตชีวาแก่ผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

นอกจากการออกกำลังกายแล้ว ทีมยังจัดให้มีกิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ผักคะน้า ผักบุ้ง ผักกาด และผักกาดขาวร่วมกันในพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ผู้เฒ่าผู้แก่และลูกหลานได้ลงมือทำงานร่วมกัน ทั้งยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำเกษตรปลอดสารพิษจากผู้สูงอายุสู่เยาวชน ด้วยการสอนให้น้อง ๆ ทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้เป็นปุ๋ย ผักปลอดสารพิษที่ปลูกจึงให้ผลผลิตมากจนกินไม่ทัน แม้จะแบ่งให้ผู้สูงอายุทุกหลังคาเรือนแล้วก็ตาม

“ถ้าไม่ได้ทำโครงการนี้ ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ผู้สูงอายุที่สุขภาพไม่ดี หรือคนพิการในชุมชนก็จะไม่ค่อยมีกิจกรรมในชีวิตมากนัก แม้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้พบปะกันเมื่อไปทำบุญที่วัดบ้าง แต่เด็กๆ ในชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ค่อยรู้จักกัน แต่เมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เด็กและผู้สูงอายุสนิทสนมกันมากขึ้น”

ระหว่างช่วงเวลาดูแลพี่ซึกให้เติบโตใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างวัยจึงออกมาตามไปด้วย **ความสัมพันธ์ที่เพิ่มพูนสานให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ผู้สูงอายุสอนเด็กๆ เรื่องวัฒนธรรมในหมู่บ้าน** สอนวิธีทำกระดืบข้าว ทอเสื่อ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่คนในชุมชนสืบต่อกันมา เป็นทั้งงานอดิเรกที่ได้ทั้งของใช้ในครัวเรือน และเป็นอาชีพเสริมซึ่งขยายมา ทองคำผุย แม่ใหญ่ของฝนและฟ้าใสสะท้อนความรู้สึกในมุมมองของผู้ใหญ่บอกว่า “การมีกิจกรรมต่าง ๆ ทำ ทำให้เด็กน้อยไม่ไปเที่ยวเตร่ในวันหยุด แล้วก็มีการได้ช่วยพ่อแม่ด้วย”

เรียนรู้และเข้าใจ

บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ ทำให้น้องๆ สนุกกับการทำงานร่วมกัน มีความสุขที่ได้พูดคุยหยอกล้อ กิน เล่น ไปพร้อมกัน แม้จะมีปัญหาอยู่บ้าง เช่น ทำกิจกรรมยังไม่ครบตามแผน เพื่อนมาไม่ตรงเวลา หรือเวลาว่างไม่ตรงกัน แต่ทุกคนก็เรียนรู้ที่จะประนีประนอมยืดหยุ่นให้แก่กัน และแก้ปัญหาไปด้วยกัน

“มาแค่วันก็ทำแค่นั้น ทำไหว ต้องสู้ถึงเพื่อนไม่มาก็ต้องทำ เพราะนัดกันไว้แล้ว บางทีมาแค่นี้ก็ทำแค่นี้”

ฝนสะท้อนว่า ความสนุกในการทำงานร่วมกันคือ เวลาคุยกัน เวลาทำงานด้วยกัน มีความสุขทุกอย่าง แม้บางครั้งเพื่อนจะไม่มาก็ไม่เป็นไร เราก็กทำต่อไป ไม่ต่อว่าเพื่อน แต่จะถามเหตุผลว่า เพราะอะไรถึงไม่มา เขาก็บอกว่าติดงาน ทำงานไม่เสร็จ เราก็กเข้าใจ ไม่โกรธ

เมื่อก้าวข้ามความซุ่มซ้องหมองใจการทำงานจึงเป็นไปอย่างราบรื่น แต่อาจเป็นเพราะที่ทีมงานทุกคนเป็นวัยรุ่นตอนต้น อาจมีบ้างที่ความว้าวุ่นของช่วงวัยจะทำให้ความสนใจหลุดบ้าง สิมบ้าง แต่โชคดีที่มีพี่เลี้ยงคอยกำกับการทำงาน **ใช้การชวนพูดคุยชวนคุย ทบทวนงาน พาทำ แต่ไม่นำว่าทำอย่างไร พี่เลี้ยงเพียงแค่ชวนวางแผนประมาณหนึ่ง แล้วให้น้องลงมือทำด้วยตนเอง**

“ตัวอย่างเช่น ทำเรื่องผู้สูงอายุในชุมชน ก็ชวนกันวางแผนเรื่องเก็บข้อมูลว่า ต้องเก็บข้อมูลอะไร อย่างไร บ้านเรามีผู้สูงอายุกี่คนที่ต้องการการดูแล เป็นโรคอะไร วิธีดูแลรักษาต้องทำอย่างไร ช่วยวางแผนโครงร่างให้แต่ให้พวกเขาทำเองทั้งหมด” พี่มวลด-ประมวล ดวงนิล เจ้าหน้าที่โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ เล่าถึงวิธีการทำงาน หนุนเสริมน้อง ๆ

เรื่องเล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่

น้อง ๆ รู้ตัวว่า ถ้าไม่ได้ทำโครงการนี้ ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ผู้สูงอายุที่สุขภาพไม่ดี หรือคนพิการในชุมชนก็จะไม่ค่อยมีกิจกรรมในชีวิตมากนัก แม้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้พบปะกันเมื่อไปทำบุญที่วัดบ้าง แต่เด็กๆ ในชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ค่อยรู้จักกัน แต่เมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เด็กและผู้สูงอายุสนิทสนมกันมากขึ้น ขณะเดียวกันก็รับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงภายในของตนเอง

ฝนบอกว่า ทำโครงการแบบนี้ดี เพราะเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และได้เรียนรู้มากขึ้น เธอรู้สึกว่าตนเองเปลี่ยนแปลงคือ **เป็นผู้ใหญ่ขึ้น มีภาวะผู้นำ** เพราะเป็นประธานกลุ่มต้องดูแลน้อง ๆ พาน้อง ๆ ทำกิจกรรมทำให้รู้สึกว่าตนเองโตขึ้น ดูแลน้องได้

ส่วนพี่สเล่าว่า รู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่ขึ้น **เป็นผู้นำกล้าแสดงออก**

ขณะที่ชมบอกว่า **โครงการนี้ทำให้เธอรู้จักหน้าที่ตนเอง** และรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ น้อง ๆ ทุกคนต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า แม้โครงการจะจบลงแล้ว แต่พวกเขาายังอยากทำต่อ อยากเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลายยิ่งขึ้น โดยในช่วงท้ายของโครงการที่วางแผนจัดประชุมติดตาม และสรุปบทเรียนโครงการ รวมทั้งจัดเวทีพูดคุยกับวัยเก๋า (ผู้สูงอายุ) อีกครั้ง เพื่อดูว่ากิจกรรมที่ทำมาเป็นอย่างไ จะได้ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน ที่กลุ่มเยาวชนยังคงจะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน

“เวลามีกิจกรรมในหมู่บ้านเราก็มักอยากเข้าร่วม เพราะอยากทำให้หมู่บ้านของตนเอง อยากเห็นชุมชนเราสะอาด น่าอยู่” เยาวชนกลุ่มดาวกระจายประกาศเจตนารมณ์ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนตลอดไป

ชุมชนช่วย “หล่อเลี้ยง” พลเมืองรุ่นใหม่

การเอาธรรมาภิบาลไปของชุมชน เป็นสิ่งที่เยาวชนกลุ่มดาวกระจายทำอย่างเต็มใจ แต่กระนั้นก็ยังรู้สึกว่ายังทำได้ไม่ดีที่สุด เพราะมองว่า ยังขาดความพร้อมเปรียบสลับกันมาสลับกันขาด แต่ในมุมมองของคุณ **ก้อนทอง ผู้ใหญ่บ้านโนนรัง** มองว่า เป็นเรื่องดีที่เด็ก ๆ ใฝ่ใจเรื่องราวของชุมชน เพราะปกติหากชุมชนมีกิจกรรมอะไรก็จะเชิญ

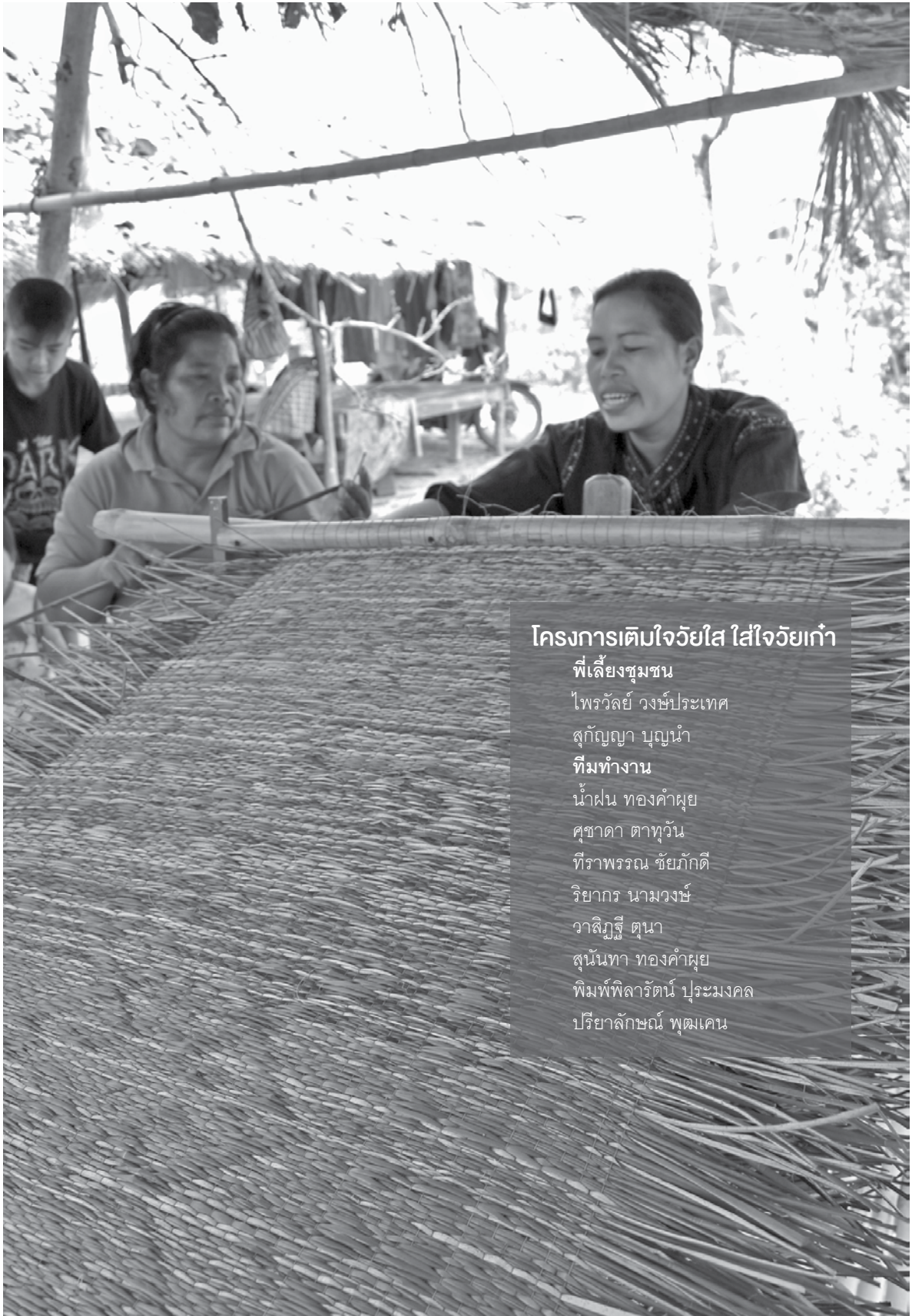
กลุ่มดาวกระจายเข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ และเยาวชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามเพื่อให้กิจกรรมที่เยาวชนทำเกิดความยั่งยืน ผู้ใหญ่ในชุมชนมีแผนให้เยาวชนปลูกพืชผักสวนครัว เห็นนางฟ้า และเห็ดฟางกองเตี้ยในตะกร้า เพื่อจะได้มีความรู้และมีการขยายผลต่อไป

ยายผา ทองคำผุย เล่าเสริมถึงแผนงานที่ตั้งใจทำร่วมกับเยาวชนว่า มีแผนให้กลุ่มเยาวชนเรียนรู้เรื่องการทอผ้าขิด เพื่อให้มีความรู้ไว้เลี้ยงตัวต่อไป เด็ก ๆ บางทีก็ถือ บอกให้ทำอะไรก็ฟังอยู่หรอก แต่มักจะคุยกัน ไม่ทำหรือไปเที่ยวเล่นบ้าง เราก็เข้าใจว่าเป็นวัยของเขา จะให้เหมือนเด็กยุคเก่าก็ไม่ได้ สำหรับเด็กกลุ่มนี้ที่สอนมาได้ผล 60-70 เปอร์เซ็นต์ ถือว่าดีแล้ว

ไพรวลัย วงษ์ประเทศ พี่เลี้ยงชุมชน บอกว่า ความเปลี่ยนแปลงของเด็ก ๆ จากการทำโครงการที่ชัดเจนคือ การที่เขาเข้าไปดูแลผู้สูงอายุ ช่วยงานบ้าน ไปคลุกคลี พามาออกกำลังกาย พาไปปลูกผัก ผู้สูงอายุก็ยิ้มแย้มขึ้นใจ

ผู้ใหญ่ในชุมชนคิดกันแล้วว่า จะส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนทำต่อไป ไม่ใช่จบโครงการแล้วจะเลิกทำ เพราะนอกจากช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนแล้ว เด็ก ๆ ยังมีบทบาทช่วยเหลือชุมชนโดยใช้ศักยภาพเรื่องเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์ การสื่อสารประชาสัมพันธ์หมู่บ้านผ่านเฟสบุ๊คหรือไลน์

การลุกขึ้นมาทำโครงการของเยาวชนกลุ่มดาวกระจาย นอกจากจะเป็น “ตัวกลาง” ที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนแล้ว ยังช่วยเติมเต็มคุณค่าในตนเองและผู้สูงอายุ และที่สำคัญทำให้พวกเขามีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นหลายด้าน โดยเฉพาะทักษะเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ถือเป็นภาระเตรียมตนเองให้พร้อมรับมือกับก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้

โครงการเติมใจวัยใส ใส่ใจวัยเก่า

พี่เลี้ยงชุมชน

ไพรวลัย วงษ์ประเทศ

สุกัญญา บุญนำ

ทีมงาน

น้ำฝน ทองคำฝูย

ศุชาดา ตาทูวัน

ทิวาพรรณ ชัยภักดี

รียากร นามวงษ์

วาสิฏฐี ตูนา

สุนันทา ทองคำฝูย

พิมพ์พิลาวิรัตน์ ประมมงคล

ปรียาลักษณ์ พุฒเคน

สวนผักปลอดภัย สร้างคนรุ่นใหม่ไม่ไร้สาระ

โครงการสวนผักปลอดภัย เพื่อสมาชิกของชุมชน

โจทย์ปัญหา

คนในชุมชนนิยมซื้ออาหารจากรถฟู้ดพวง และซื้อผักสดจากตลาดนัด
ต่างๆ ที่มีพื้นที่และผู้ที่มีความรู้เรื่องการปลูกผัก กลุ่มเยาวชนจึงคิดทำเรื่อง
สวนผักปลอดภัยในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้บริโภคผักปลอดภัย

กระบวนการเรียนรู้

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่ม SOI เห็นความสำคัญของสุขภาพคนในชุมชน อยากให้คนในชุมชนได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย ไม่ต้องพึ่งพารถพุ่มพวงอีกต่อไป
- เกิดการเรียนรู้ขั้นตอนการทำเกษตรอินทรีย์ครบวงจร
- รู้จักบริหารจัดการการเงินและจัดการพื้นที่สาธารณะเพื่อนำมาใช้ประโยชน์เรื่องฐานการเรียนรู้
- มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานของกลุ่มชัดเจนจนเกิดเป็น “ต้นแบบ” ของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่อำเภอโนนคูณและกลุ่มเครือข่ายอื่นๆ

7.

จัดประชุมสื่อสารผลการทำงาน
กับผู้ใหญ่ในชุมชน

5.

ทำน้ำหมักชีวภาพ
และปุ๋ยหมัก

6.

ขายผลผลิต

การทำโครงการไม่ได้สร้าง
การเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น
เฉพาะแกนนำเท่านั้น แต่ยังสร้าง
การเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับ
เพื่อนเยาวชนในชุมชนอีกด้วย
เพราะเมื่อเยาวชนได้ลงมือทำงาน
ร่วมกัน ความสัมพันธ์และพฤติกรรม
ก็เปลี่ยนไปด้วย อย่างน้อยวัยรุ่น
ชายหญิงที่เดิมต่างคนต่างอยู่กับ
พวกของตัวเอง ก็ได้พูดคุยกัน
ช่วยเหลือกันมากขึ้น

บ้านโนนคูณ-โนนคำ หมู่ 14 และหมู่ 2 ตำบล
โนนค้อ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ มีประชากร
ทั้งสิ้น 205 ครัวเรือน เด็ก ๆ สังเกตเห็นว่าคนในชุมชน
ส่วนใหญ่มักซื้อผักตามตลาดนัด หรือตามรถพุ่มพวงที่มา
เร่ขายในหมู่บ้าน พวกเขาจึงตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ที่
เกิดขึ้นว่า “ทำไมคนในชุมชนต้องซื้อผักกิน” ทั้งๆ ที่
ปลูกกินเองได้ และผักที่ซื้อมาจากไหน ปลอดภัยหรือไม่
หลังจากนั้นพวกเขาจึงร่วมกันคิดทบทวนสิ่งดี ๆ ที่มี
อยู่ในชุมชน มองเห็นว่าชุมชนมีทุนเดิมเรื่องการปลูก
พืชผักกินตามฤดูกาลในครัวเรือน เมื่อสำรวจในชุมชน
พบว่ามที่ดินราชพัสดุซึ่งเป็นพื้นที่ว่างประมาณ 2 ไร่
อีกทั้งในชุมชนยังมีคุณยายสุดสาคร อุดสำหันธ์ และคุณแม่
บุญธรรม ไชยโคตร ซึ่งทั้ง 2 ท่านเป็นปราชญ์ชุมชนที่มี
ความรู้เรื่องการปลูกผักและการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ จึงเป็น
ไฉ่เดียวให้เด็ก ๆ คิดทำโครงการสวนผักปลอดภัย เพื่อ
ลดความไม่แน่ใจของชุมชน

เห็นปัญหา...มองหาโอกาส

จากสถานการณ์และโอกาสที่เห็นทำให้พิมพ์-พิมพ์ชนก นิลเนตร แต่-นนท์ฤดี สุขชาติ เปีย-รุ่งฤดี ศรีชุมไชย หวา-สุมาลี สุขวงศ์ อ่อน-เวนิกา ทองนาค อ่อมแอ้ม-พิมพ์ฤดา นามบิดา ใหม่-ปีใหม่ เนินสมบุญชัย และอาร์ม-ธีรพล พรมมา แกนนนำชมรม Sister Of Isaan หรือ SOI คิดทำโครงการด้วยการปลูกผักขายให้คนในชุมชน บริโภคแทนการซื้ออาหารจากรถฟุ่มพวง และซื้อผักสดจากตลาดนัด คลองถม เพื่อให้ได้บริโภคผักปลอดภัย

พิมพ์เล่าว่า ก่อนเริ่มโครงการ ทีมจะมีการประชุมสมาชิกแกนนำ เพื่อระดมความคิดเห็น และวางแผนการทำงานร่วมกัน เช่น ก่อนปลูกผัก ต้องหาความรู้ทั้งเรื่องชนิดผัก พันธุ์ผัก ฤดูกาลในการเพาะปลูก การบำรุงดูแลรักษา การทำปุ๋ย และน้ำหมักชีวภาพ การเก็บรักษาผลผลิต และการขายผลผลิต ซึ่งแกนนำจะร่วมกันวางแผน แล้วจึงประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกคนอื่น ๆ ทราบผ่านเสียงตามสาย โดยในวันทำกิจกรรมจะมีการชี้แจงการเก็บข้อมูลตามกรอบที่กำหนดไว้ เช่น เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมตามฤดูกาล การเตรียมดินและเตรียมแปลงปลูก โดยอ่อมแอ้มจะเป็นผู้ชี้แจง และแบ่งกลุ่มให้ไปหาความรู้ 5 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน โดยแต่ละกลุ่มจะต้องวางแผนไปหาผู้รู้ นัดหมายเวลา เตรียมการบันทึกและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อสมาชิกแต่ละกลุ่มเก็บข้อมูลตามที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จ จึงนำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทุกกลุ่มรู้เท่ากัน

เมื่อมีความรู้แล้ว จึงร่วมกันวางแผนการปลูกพืช ตั้งแต่เตรียมแปลง ซึ่เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมตามฤดูกาล แบ่งเวรกันปลูก และดูแลรักษาประจำวัน ทำน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมักสำหรับบำรุงดิน

“แต่ละกลุ่มจะต้องวางแผนไปหาผู้รู้ นัดหมายเวลา เตรียมการบันทึกและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อสมาชิกแต่ละกลุ่มเก็บข้อมูลตามที่ได้รับมอบหมายแล้ว จึงนำข้อมูลที่นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน”

“ขยายสอนว่า การเลือกพันธุ์พืชที่จะปลูก ต้องคำนึงถึงสภาพดินฟ้าอากาศ และควรเป็นเมล็ดพันธุ์พืชที่มาจาก การปลูกแบบ อินทรีย์ ส่วนการบำรุงดินก็ใช้ปุ๋ยหมักและ น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งเราได้เรียนรู้วิธีการทำ เชื้อจุลินทรีย์จากหน่อกล้วย และการทำ หัวเชื้อจุลินทรีย์จากเปลือกกล้วยสด เพื่อใช้ บำรุงดิน” พิมพ์อธิบายความรู้ที่ได้รับ

แม้จะหนักใจบ้างในตอนแรก แต่การทำงานก้าวหน้าไปตามลำดับ เพราะทีมมี ประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 3 ปีจากการเข้า ค่ายร่วมกับพี่ ๆ จึงซึมซับและเรียนรู้วิธีการ ทำงานมาอย่างต่อเนื่อง

ล้มแล้วลุก...

และก็ไม่ผิดหวัง ผักที่ทีมลงแรงปลูก ออกงามดี เพราะต่างคนต่างรับผิดชอบ หน้าที่ของตนเอง ทั้งช่วยกันรดน้ำ ดูแล ใส่ปุ๋ย วิธีชีวิตของสมาชิกกลุ่ม SOI ทุกวัน หลังกลับจากโรงเรียนและทำงานบ้านเสร็จ ใครที่เป็นเวรประจำวันก็จะมารดน้ำดูแลผัก เมื่อเห็นผักโตก็รู้สึกภูมิใจในผลงานที่ได้ ลงแรงไป ซึ่งเป็นบทพิสูจน์ว่า ความสำเร็จ อยู่แค่เอื้อม เพียงเราตั้งใจทำจริง ๆ

แต่...ทีมต้องมาเสียน้ำตากับความ ผิดพลาดที่ไม่คาดคิด เมื่อมีการถมที่บริเวณ ใกล้เคียง

พิมพ์เล่าถึงความเสียใจในวันนั้นว่า คนงานถมที่โดยไม่รู้ว่ามีแปลงผักของพวกเรา อยู่ตรงนั้น เพราะช่วงนั้นผักบางแปลงโตแล้ว เราเก็บไปขายบางส่วน และกำลังจะมาเก็บ ไปขายอีก แต่หลังกลับจากสอบที่โรงเรียนมา เห็นแปลงผักถูกถมก็หมดกำลังใจ นั่งร้องไห้ อยู่ตรงนั้นเลย

แม้จะเสียใจแต่น้อง ๆ กลุ่ม SOI ไม่ ปล่อยให้ความเสียใจนานนัก พวกเขาลุกขึ้นมา นั่งคุยกันใหม่ วางแผนปลูกผักกันอย่าง เอาจริงเอาจัง วันเวลาผ่านไปรอยยิ้มก็ กลับคืนมาอีกครั้งเมื่อ ผักกาดหอม ผักชี ผักบุ้ง ฯลฯ เติบโตงอกงามดี

เติบโต...จากการลงมือทำ

กิจกรรมที่กลุ่ม SOI ทำ ช่วยสาน สัมพันธ์ให้เยาวชนสนิทสนมจนรู้จัก รู้ใจ กันเป็นอย่างดี ด้วยกลุ่มมีกิจกรรมที่ หลากหลายให้สมาชิกได้เรียนรู้ร่วมกัน การทำงานกับเพื่อนจึงไม่รู้สึกว่าเป็นงาน แต่ทุกคนกลับรู้สึกสนุก และรู้สึกว่าตนเอง เปลี่ยนไปหลังผ่านกิจกรรมหลายอย่าง

“มันเหนื่อย แต่เวลาทำเสร็จแล้วได้มา นั่งคุยกันก็ทำให้เราสนิทกัน ผูกพันกันมาก ขึ้น” อ้อมแอมเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่าง พี่น้อง และสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของ เธอว่า เมื่อก่อนเป็นคนไร้สาระมาก ไม่ค่อย คุยกับใคร ติดโทรศัพท์ เดี่ยวนี้รู้สึกที่ตัวเอง มีสาระมากขึ้น และพูดเก่งขึ้น อาจเป็น เพราะได้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์จึงทำให้ ได้พูดคุยกับคนอื่นมากขึ้น

เมื่อก่อนเป็นคนไร้สาระมาก ไม่ค่อยคุยกับใคร ติดโทรศัพท์ เดี่ยวนี้รู้สึกที่ตัวเองมีสาระมากขึ้น และพูดเก่งขึ้น อาจเป็นเพราะได้ทำหน้าที่ ประชาสัมพันธ์จึงทำให้ได้พูดคุยกับคนอื่นมากขึ้น

“รู้สึกที่เราเก่งมากขึ้น เพราะเกิดจากการลงมือปฏิบัติบ่อยๆ ยิ่งเวลาทำกิจกรรมแล้วได้กลับมานั่งทบทวนว่าเราผิดพลาดตรงไหนบ้าง ยิ่งทำให้เราพัฒนาขึ้น”

ส่วนอื่นซึ่งเป็นนักกีฬาบอกว่า การทำงานกับกลุ่ม แม้จะมีงานเยอะ มีภารกิจมาก แต่ก็ทำให้เธอเติบโตขึ้น โดยเฉพาะความคิดที่เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ทำให้รู้จักการแบ่งเวลา ทำงานเป็น และรู้จักการแก้ปัญหา

“รู้สึกที่เราเก่งมากขึ้น เพราะเกิดจากการลงมือปฏิบัติบ่อยๆ ยิ่งหลังจากทำกิจกรรมแล้วได้กลับมานั่งทบทวนว่าเราผิดพลาดตรงไหนบ้าง ยิ่งทำให้เราพัฒนาขึ้น”

แม้จะเอาดีด้านการเป็นนักกีฬา แต่อ่อนยืนยันว่า เธอจะไม่ทิ้งกลุ่มและจะแบ่งเวลา来做กิจกรรมของกลุ่ม SOI ต่อไป เพราะคิดว่า การรวมกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ หากมีกิจกรรมแต่ไม่มีคนทำก็ไร้ประโยชน์เหมือนเดิม และที่สำคัญคือที่นี่เป็นชุมชนเกิดของเรา จึงอยากทำเพื่อชุมชนบ้าง เพื่อนๆ ก็มาทำกันหมดแล้ว ทำไมเราจะทำบ้างไม่ได้

ส่วนพิมพ์สะท้อนการจัดการตนเองว่า ตอนแรกเธอดูว่างานก็เยอะอยู่แล้ว ทำไมเสาร์อาทิตย์ยังต้องมาทำกิจกรรมเพื่อชุมชนอีก แต่พอได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มก็คิดว่าทำไมคนอื่นยังสละเวลามาได้ แล้วทำไมเรา

ไม่คิดแบบนั้น เลยเปลี่ยนมุมมองใหม่ คิดใหม่ว่าหากเธอแบ่งเวลาให้ถูกก็สามารถจัดสรรภาระหน้าที่ต่างๆ ได้ ทั้งการเรียน งานบ้าน และงานกิจกรรม พร้อมกับมองว่าการทำกิจกรรมน่าจะส่งผลดีกับการเรียนของเธอด้วย เพราะการทำกิจกรรมทำให้เธอมีโอกาสนพปะกับน้องๆ และมีโอกาสปรึกษากันเรื่องการเรียนได้

การทำโครงการไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นเฉพาะแกนนำเท่านั้น แต่ยังสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับเพื่อนเยาวชนในชุมชนอีกด้วย **เพราะเมื่อเยาวชนได้ลงมือทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์และพฤติกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย อย่างน้อยวัยรุ่นชายหญิงที่เดิมต่างคนต่างอยู่กับพวกของตัวเอง ก็ได้พูดคุยกัน ช่วยเหลือกันมากขึ้น** เพื่อนผู้ชายบางรายที่เคยเป็นคนเกรง ตี๋มเหล้า ไม่ทำอะไร ก็เปลี่ยนไป

“มีเพื่อนคนหนึ่งเมื่อก่อนเขาเกรง ตี๋มเหล้า ไม่ทำอะไรเลย แต่พอได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน เขาเริ่มมีเป้าหมายในชีวิตมากขึ้น พอพ่อเสียเขาก็หันมาดูแลแม่มากขึ้น ตอนนี้เขาเรียนจบ ม.3 ตั้งใจเลือกเรียน กศน.แทน เพื่อที่จะได้ทำงานช่วยแม่” พิมพ์เล่า

“ปัญหาเด็กและเยาวชนถือเป็นวาระร่วมของชุมชน ที่มีบ้าน วัด โรงเรียน และโรงพยาบาล ร่วมกันเป็นภาคีสันับสนุน ประคับประคองการทำงานของกลุ่มเยาวชน”

ปัญหาเด็กและเยาวชนคือวาระร่วม ของชุมชน

พี่ป๊อก-ว่าที่ รท.พิทักษ์สันต์ บุญป่อง พี่เลี้ยงชุมชน เล่าว่า เขารับตำแหน่งพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชน โดยทำหน้าที่ ตั้งแต่ให้คำปรึกษา แนะนำ ประสานงาน ขับรถ ทำอาหาร แม้จะต้องทำหลายอย่างแต่ก็รู้สึกสนุก และเต็มใจทำ เพราะพื้นที่ที่เยาวชนทำงานก็เป็นบ้านเกิดของเขา **อีกทั้ง ปัญหาเด็กและเยาวชนถือเป็นวาระร่วมของชุมชน ที่มีบ้าน วัด โรงเรียน และโรงพยาบาลร่วมกันเป็นภาคีสันสนับสนุน ประคับประคองการทำงานของกลุ่มเยาวชน**

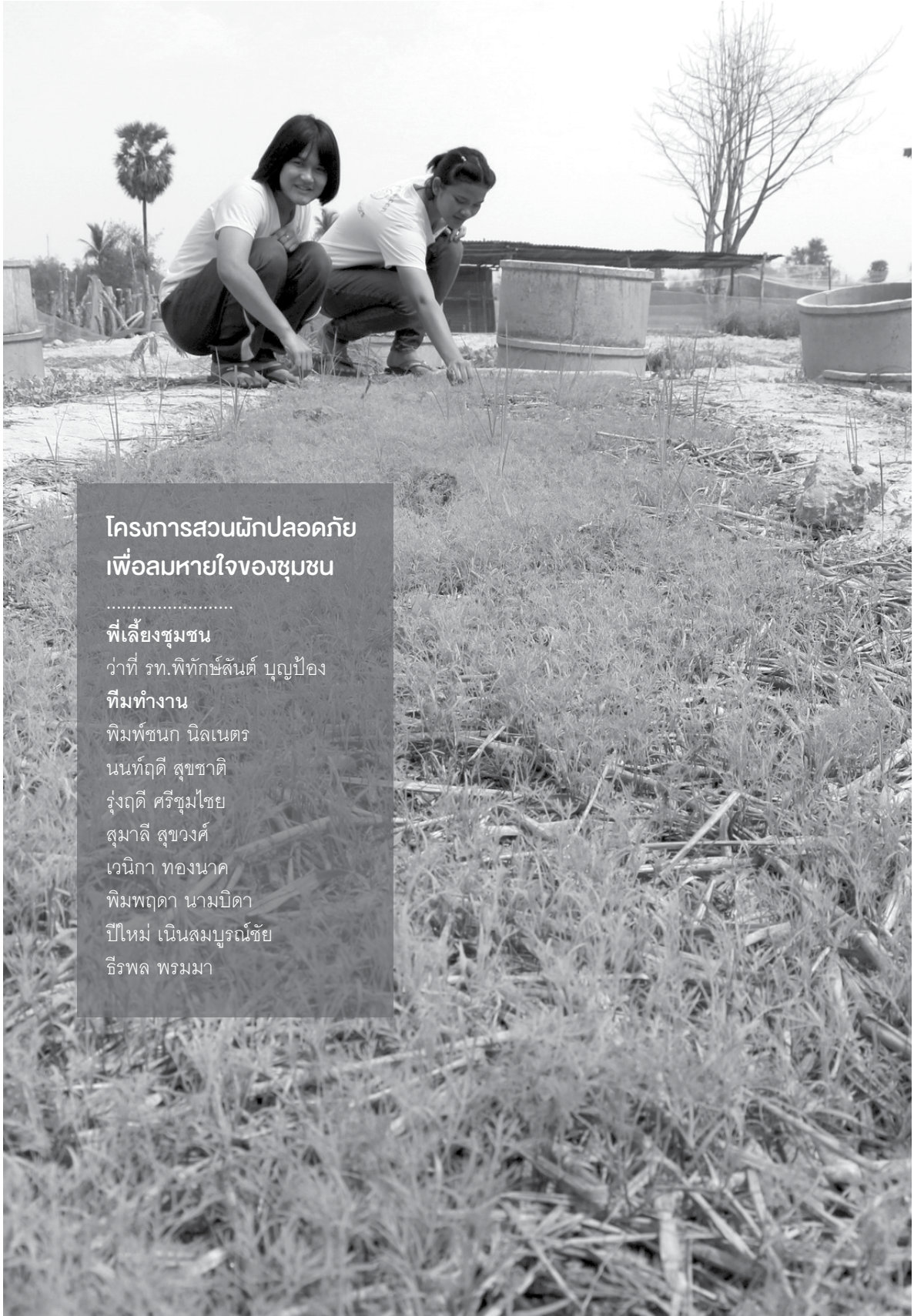
สิ่งสำคัญในกระบวนการโค้ชของพี่ป๊อกคือ **การสรุปบทเรียนการทำงาน** เขามองว่าการสรุปบทเรียนจะทำให้ ทีมงานสามารถพัฒนาปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นหลังจบกิจกรรมทุกครั้ง เขาจึงจัดเวทีให้ทีมงานมีการสรุปบทเรียนก่อนว่า พวกเขาได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรม นั้นบ้าง มีบทเรียนอะไรที่แตกต่าง หรือมีข้อแก้ไขอย่างไร ในแต่ละฐาน แต่ละกลุ่มก็จะมาคุยกันถึงปัญหา ข้อดี ข้อเสีย และสิ่งที่ต้องปรับปรุง

ในฐานะคนหนุนเสริม พี่ป๊อกบอกว่า การทำโครงการ สอนฝึกปลอดภัยๆ ของเด็ก ๆ ไม่ใช่แค่เพียงจะเรียนรู้เรื่อง การปลูกผักเท่านั้น แต่พวกเขายังได้เรียนรู้หลักการ ทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่ การประสานงาน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ผู้ใหญ่ใจดีทั้งหลาย อยากให้เกิดเป็นทักษะติดตัวเด็กมากที่สุด ส่วนการ

ให้คำปรึกษาก็ต้องอาศัยจังหวะ ดังนั้นพี่ป๊อกจึงวางตัวไว้ แบบดูอยู่ห่าง ๆ ไม่ได้เข้าไปช่วยจัดแจงวางแผนให้เต็มตัว **แต่จะใช้วิธีให้เด็กคิด เด็กทำก่อน ถ้าสิ่งใดยังไม่เรียบร้อย ไม่ถูกต้อง จึงจะเข้าไปเติมเต็ม**

ทั้งนี้จากการเฝ้าดูน้อง ๆ กลุ่ม SOI **มีจุดเด่นคือ การรู้จักให้ ยอมเหนื่อยก่อน ยอมให้คนอื่นก่อน** เช่น แปลงผักจะมีการแบ่งหน้าที่กันทำ แม้บางคนจะไม่มาตามหน้าที่ของตนเอง เขาก็จะทำแทนกัน น้อง ๆ หลายคนมี พัฒนาการด้านความคิดที่เป็นระบบ กล้าแสดงออก แต่ก็ **ยังมีจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงอยู่บ้าง เช่น เรื่องความรับผิดชอบต่อ การจัดสรรเวลาที่บางคนยังทำได้ไม่ดี แต่ก็มองว่าเป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนต่อไปได้**

จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่อยากให้เห็นชุมชนได้บริโภค ผักปลอดภัย การได้ลงมือทำจริงนอกจากจะทำให้ น้อง ๆ ได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำงาน การเกษตรอินทรีย์ครบวงจรแล้ว **“คุณค่า”** ที่เกิดขึ้นคือ น้อง ๆ ได้เรียนรู้เรื่องการทำงาน เป็นทีม และการบริหารจัดการตนเอง แต่ที่สำคัญที่สุดคือ **การทำโครงการนี้ค่อย ๆ เชื่อมร้อยเยาวชนในชุมชน เข้ากับเรื่องราวของบ้านของเมืองที่พวกเขาอาศัยอยู่ เกิดสำนึกพลเมืองที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการ แก้ปัญหาของชุมชน ไม่นิ่งดูตายกับความเป็นไปของ ชุมชน**

**โครงการสวนผักปลอดภัย
เพื่อลมหายใจของชุมชน**

.....
พี่เลี้ยงชุมชน

ว่าที่ รท.พิทักษ์สันต์ บุญป้อง

ทีมทำงาน

พิมพ์ชนก นิลเนตร

นนท์ฤดี สุขชาติ

รุ่งฤดี ศรีชุมไชย

สุมาลี สุขวงศ์

เวนิกา ทองนาค

พิมพ์ฤดา นามบิดา

ปิใหม่ เนินลมบุญชัย

ฉิรพล พรอมมา

สานสายใย บ้านหนองคู

โครงการสานสายใยเยาวชน
เพื่อชุมชนบ้านหนองคู

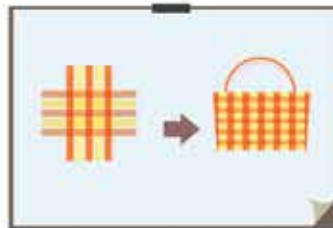
โจทย์ปัญหา

สถานการณ์เด็กในชุมชน ขาดอาชีพ
ทะเลาะวิวาท ท้องไม่พร้อม
ยาเสพติด แวน

กระบวนการเรียนรู้

1. เรียนรู้ขั้นตอนและกระบวนการสานอย่างละเอียด เริ่มต้นจากศึกษาความเป็นมาเรื่องการจักสานของชุมชน ความแตกต่างระหว่างการสานพลาสติกกับการสานไม้ไผ่
2. หาข้อมูลด้านการจักสาน ทั้งในแง่ผู้รู้ วัสดุอุปกรณ์ รูปแบบ และลวดลายของผลิตภัณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนการใช้ประโยชน์
3. ฝึกฝีมือในการจักสานภายใต้การสอนของผู้รู้ในชุมชน

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่มหึ่งห้อยมีรายได้จากการทำกิจกรรมอาชีพจักสาน
- มีความรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงาน
ก่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือกันภายในกลุ่มและชุมชน
- สร้างแรงบันดาลใจให้เด็กและเยาวชนคนอื่นในชุมชน
หันมาทำกิจกรรมพัฒนาตนเอง
- เยาวชนได้คิดทำสิ่งดีๆ เพื่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน

น้องๆ ในชมรมหึ่งห้อยต่างรู้ตัวว่า การออกมาทำกิจกรรมเป็นการฝึก ความสามัคคี รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิด ประโยชน์ สร้างทักษะในการทำงาน และการแบ่งเวลา ซึ่งล้วนแต่เป็น ทักษะชีวิตที่จะทำให้พวกเขาเติบโต เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ดังนั้น ไม่ว่ากิจกรรมหรืองานใดๆ ในชุมชน ทุกคนล้วนเต็มใจทำ เพราะเป็นการทำเพื่อบ้านของตนเอง

แม้จะเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีประชากร 56 หลังคาเรือน และมีประชากรอาศัยอยู่เพียง 240 คน แต่หมู่บ้านเล็กๆ แห่งนี้กลับประสบปัญหาชาวนาปวดหัว โดยเฉพาะปัญหา เด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะป็นภาวะท้องไม่พร้อม ยาเสพติด แวัน ทะเลาะวิวาท เรียนไม่จบ ว่างงาน ขาดอาชีพ ขาดรายได้ จนเป็นที่หนักอกหนักใจของพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นอย่างมาก

แต่เมื่อตัวแทนเด็กและเยาวชนบ้านหนองคูเห็นเพื่อน ต่างหมู่บ้านก่อตั้งชมรม จึงเกิดแรงบันดาลใจรวมตัวกัน จัดตั้งชมรมหึ่งห้อยขึ้น เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2556 เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมดี ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ ตนเองและชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียน บ้านโนนคูณและโรงพยาบาลโนนคูณ

โดยกิจกรรมที่กลุ่มหึ่งห้อยทำในชุมชนมีทั้งหมด 5 กิจกรรม คือ 1.หนุ่ยอยากเป็นชยะ 2.ผักสวนครัวรั้วกินได้ 3.ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์รายได้ 4.รักการอ่าน และ 5.กีฬา รักษาสุขภาพ ต่อมาเมื่อมีโครงการเยาวชนพลเมืองดี ศรีสะเกษเข้ามา เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลโนนคูณจึง แนะนำให้เยาวชนชมรมหึ่งห้อยทำโครงการสานสายใย เยาวชนเพื่อชุมชนบ้านหนองคู เพราะอยากให้เยาวชน เรียนรู้เรื่องการสานตะกร้าไว้เป็นอาชีพเสริม เพื่อสร้าง รายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โดยมีริน-ภัทรินท์ มะโนธรรม กุ้ง-ศุภวรรณ หนูนวงศ์ จำ-ธนิศา แก้วอาสา แบงค์-ปิยาภรณ์ กรกัน ออม-ชลธิชา พลเดชะ ชมพู-ปิยะฉัตร ขุนเจริญ แต-สุกัญญา วันดีรัตน์ แพรว-ชนิษฐา ป็องพา และ จี-วรารภรณ์ สิริจันดา ที่ร่วมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพราะต้องการเรียนรู้อ การสานตะกร้าพลาสติก ไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมอื่น ของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ด้วยมองว่าการทำกิจกรรมทำให้ พวกเขาได้มีพื้นที่แสดงออก

เรียนรู้เพื่อสานต่อ

รินบอกว่า คนในชุมชนบ้านหนองคูส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา และปลูกพริก กิจกรรมสาน ตะกร้าเกิดขึ้นจากการที่โรงพยาบาลโนนคูณได้เข้ามา ส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ใหญ่ในชุมชน โดยเชิญวิทยากรจาก บ้านหนองดินดำเข้ามาสอน พร้อมสนับสนุนทุนตั้งต้น ในการซื้ออุปกรณ์ให้ ผลิตภัณฑ์ที่ทำเสร็จส่วนหนึ่ง เก็บไว้ใช้ในครัวเรือน อีกส่วนหนึ่งจะมีแกนนำในชุมชน นำไปจำหน่ายตามร้านค้าต่าง ๆ รวมทั้งเก็บไว้ใช้ใน กิจกรรมของชุมชน เช่น เป็นของที่ระลึกสำหรับแขกที่มา เยี่ยมเยือน หรือบางส่วนทางโรงพยาบาลจะสั่งให้ผลิต ตามออเดอร์ การสานตะกร้าพลาสติกจึงกลายเป็นอาชีพ เสริมที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี

“การกำกักิจกรรมของเยาวชนดึงให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาเมียงมอง กระทั่งเข้ามาช่วยเหลือในสิ่งที่เกินกำลังของเด็กๆ จนในที่สุดกลายเป็นว่า ทุกคนในชุมชนช่วยกิจกรรมของชมรมหึ่งห้อย จึงเป็นเสมือนการ ันนือตความสััมพันธ์ภายในชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น”

“พอเห็นผู้ใหญ่สานตะกร้า พวกเราก็อยากสาน เป็นบ้าง เพื่อใช้เองและเป็นอาชีพเสริม ด้วยเหตุนี้ กลุ่มจึงต้องเรียนรู้ขั้นตอนและกระบวนการสานอย่าง ละเอียด เริ่มต้นจากศึกษาความเป็นมาของการจักสาน ของชุมชน ความแตกต่างระหว่างการสานพลาสติกกับการ สานไม้ไผ่ รวมทั้งหาข้อมูลด้านการจักสาน ทั้งในแง่ ผู้รู้ วัสดุอุปกรณ์ รูปแบบ และลวดลายของผลิตภัณฑ์ วิธีการ และขั้นตอน การใช้ประโยชน์ ตลอดจนฝึก ฝีมือนในการจักสานภายใต้การสอนของผู้รู้ในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ปกครองของน้องๆ จนทุกคนทำเป็น”

ด้วยกิจกรรมที่ชมรมหึ่งห้อยทำมีความหลากหลาย ทำให้ทีมต้องรวมตัวประชุมกันสม่ำเสมอ เพื่อวางแผน กิจกรรมในแต่ละครั้ง จนกลายเป็นวิธีการทำงานที่ ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นเมื่อถึงคราวที่สมาชิกชมรม รุ่นนี้ต้องรับช่วงขับเคลื่อนกิจกรรมจากรุ่นที่ จึงไม่ยากที่จะ ดำเนินการต่อ

“พวกพี่ๆ สอนจากประสบการณ์ตรง ด้วยการทำให้ดู หลายอย่าง เช่น การจัดค่าย การเล่นกีฬา การอ่านหนังสือ กลายเป็นทักษะติดตัว ที่น่ากลับมาทำต่อได้ทันที” น้องๆ ในชมรมสะท้อนสิ่งที่ได้รับจากรุ่นพี่

วิธีเปลี่ยน...วิถีเปลี่ยน

เมื่อกลยุทธ์ดึงเยาวชนออกจากพื้นที่เสี่ยงได้ผล ค่อนข้างดี การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกเดือนจึงเป็น สิ่งที่ขาดไม่ได้ เมื่อเด็กเลิกได้เห็นบทเรียนชีวิตของรุ่นพี่ ทำให้ไม่อยากทำตาม เพราะทุกกิจกรรมมีตัวอย่างดี ๆ ให้ เลียนแบบ ขณะเดียวกันความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วม กิจกรรมก็ถูกนำไปต่อยอด ปรับใช้ในครัวเรือนของ น้องแต่ละคน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวในบ้าน ที่ช่วย ทั้งลดรายจ่าย ปลอดภัยต่อสุขภาพ เพราะปราศจาก สารเคมี

“รู้สึกว่าคุณชีวิตดีขึ้นมาก จากที่เราเคยซื้อกับข้าวจากร ารถตลาดทุกวัน (รถพุ่มพ่วงหรือรถที่ตระเวนขายสินค้าตาม หมู่บ้านต่าง ๆ) เราไม่ต้องซื้อ หรือซื้อบ้างเป็นบางวัน เฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น” จูเล่าถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปใน ทางที่ดี

การออกจากพื้นที่ส่วนตัวของน้องๆ เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ ในชุมชนต่างชื่นชมยินดี พ่อแม่ผู้ปกครองต่างดีใจที่ ลูกหลานออกมาทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ เพราะที่ผ่านมา ลูกอยู่แต่บ้าน ดูโทรทัศน์ ไม่ทำอะไร แต่เมื่อได้มาทำ กิจกรรมกับชมรมทำให้ลูกเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตามน้อง ๆ ในชมรมหึ่งห้อยต่างรู้ตัวว่า การออกมาทำกิจกรรมเป็นการฝึกความสามัคคี รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สร้างทักษะในการทำงาน และการแบ่งเวลา ซึ่งล้วนแต่เป็นทักษะชีวิตที่จะทำให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ดังนั้นไม่ว่ากิจกรรมหรืองานใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกคนล้วนเต็มใจทำ เพราะเป็นการทำเพื่อบ้านของตนเอง

ดังที่จับบอกทั้งห้าว่า “ภูมิใจที่ได้ทำทุกอย่างที่ทำให้ทุกคนในชุมชนมีความสุข มีรอยยิ้ม และมีเสียงหัวเราะ”

“กิจกรรม” เชื่อมสัมพันธ์ให้ชุมชน

ศรียัต หนูนวงศ์ ส.อบต.หมู่ 9 ในฐานะที่เลี้ยงสารภาพว่า ช่วงแรกที่เด็ก ๆ ทำกิจกรรมเก็บขยะในชุมชนเขาไม่ได้สนใจ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องของเด็ก แต่เมื่อต้องเป็นตัวแทนหมู่บ้านต้อนรับผู้มาศึกษาดูงานของชมรมหึ่งห้อย จึงได้ตระหนักถึงศักยภาพของเยาวชน จากนั้นจึงเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการทำกิจกรรมทุกอย่าง

“เมื่อคนในชุมชนเห็นเด็กทำอะไรดี ๆ ก็จะทำตาม เช่น เมื่อเด็ก ๆ นำกระถางมาปลูกผักสวนครัว ปลูกดอกไม้ไว้หน้าบ้าน คนในชุมชนเห็นก็ทำตาม กลายเป็นว่าทั้ง

หมู่บ้านปลูกผักสวนครัวและดอกไม้ไว้หน้าบ้านกันหมด แม้แต่ลูกสาวผมก็ยังปลูกผักสวนครัวไว้หน้าบ้านเลย พอเห็นเด็ก ๆ ทำตัวอย่างนี้ เราในฐานะที่เลี้ยงต้องสนับสนุนอย่าไปขัดขวาง เมื่อเด็ก ๆ มารวมตัวกันทำกิจกรรมดี ๆ เราต้องช่วยหนุนเสริม หากเขาทำไม่ดีค่อยแนะนำตักเตือน นอกจากนี้เด็ก ๆ กลุ่มนี้ยังเป็นอาสาสมัครไปช่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนด้วย บางครั้งไม่ได้เงินแต่ก็มีของเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เจ้าภาพจัดไว้” ส.อบต.ศรียัต ร่ายยาวถึงบทบาทของเยาวชน

แต่ที่สำคัญคือการทำกิจกรรมของเยาวชนดึงให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาเมียงมอง กระทั่งเข้ามาช่วยเหลือในสิ่งที่เกินกำลังของเด็ก ๆ จนในที่สุดกลายเป็นว่าทุกคนในชุมชนช่วยกิจกรรมของชมรมหึ่งห้อย จึงเป็นเสมือนการขยับมือความสามัคคีภายในชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ส่วนบทบาทของที่เลี้ยงนอกจากจะประสานงานเติมเต็มในส่วนที่ขาดแล้ว ยังช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น การจดทะเบียนผลิตภัณฑ์ตระกร้าพลาสติก เพื่อสร้างแบรนด์ให้สินค้าพลาสติกสานของชมรมหึ่งห้อย รวมทั้งการรับหนังสือจาก กศน. โรงพยาบาล และหน่วยงานอื่น ๆ มาส่งให้ห้องสมุดของชุมชน และบทบาทที่สำคัญคือ

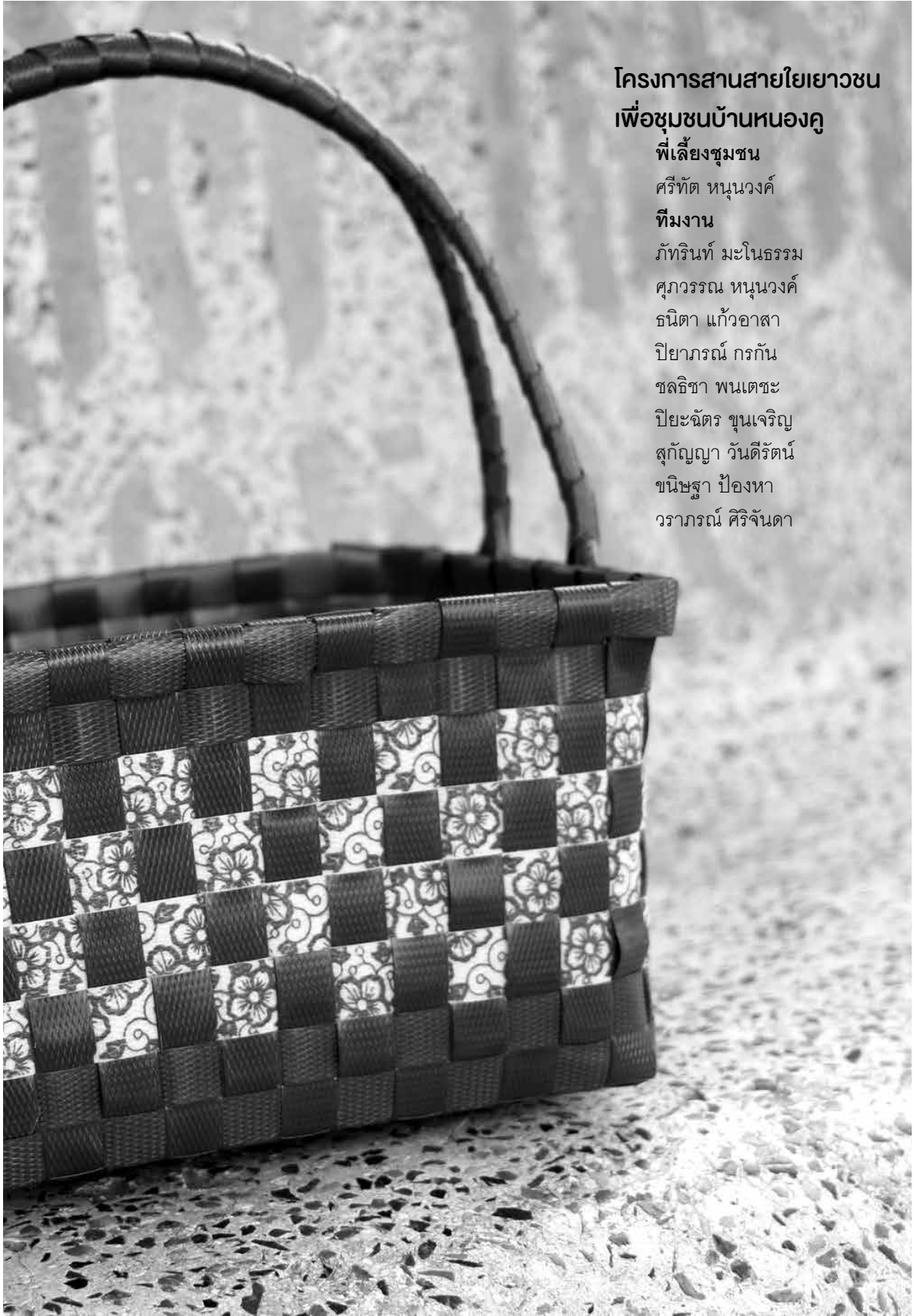
“อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้ยังคงทำงานแบบนี้ เติบโตไปในครรลองที่ถูกที่ควร และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องต่อไปเรื่อยๆ โดยเขาและผู้ใหญ่ในชุมชนจะยังสนับสนุนและอยู่เคียงข้างกับเด็กๆ ด้วยเห็นผลจากคนใกล้ตัวว่ากิจกรรมสามารถพัฒนาศักยภาพคนได้”

ช่วยกระตุ้นเด็ก ๆ ยามเกิดอาการงอแงเป็นระยะๆ และประสานพ่อแม่ผู้ปกครองให้ช่วยกันกระตุ้นลูกหลานให้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ตาม ส.อบต.ศรีทนต์ ได้สะท้อนจุดอ่อนของเยาวชนที่ยังอยากพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นว่า เท่าที่เห็นน้องกลุ่มนี้ยังขาดทักษะการพูดที่ยังไม่ค่อยคล่องแคล่วเท่าที่ควร อย่างอื่นเก่งหมด ถ้าเขาพูดเก่งกว่านี้สักหน่อยน่าจะดีกว่านี้ ทั้งนี้ก็แอบคาดหวังด้วยว่า อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้ยังคงทำงานแบบนี้ เติบโตไปในครรลองที่ถูกที่ควร และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องต่อไปเรื่อยๆ โดยเขาและผู้ใหญ่ในชุมชนจะยังสนับสนุนและอยู่เคียงข้างกับเด็กๆ ด้วยเห็นผลจากคนใกล้ตัวว่า กิจกรรมสามารถพัฒนาศักยภาพคนได้

“ผมดูจากลูกสาวผมจากเมื่อก่อนที่ชื่อ ๆ ซิม ๆ เสร้า ๆ เดี่ยวนี้กล้าแสดงออก แคนี่ผมก็พอใจแล้ว ลูกผมนี้เห็นพัฒนาการได้ชัดเจนมาก รู้สึกพอใจและยอมรับถึงความสามารถของน้องกลุ่มนี้” ส.อบต.ศรีทนต์ เล่าถึงผลลัพธ์การทำงานของเยาวชนอย่างภาคภูมิใจ

การหนุนเสริมอย่างถูกที่ถูกต้องของผู้ใหญ่ในชุมชน นอกจากจะช่วยเสริมพลังและคุณค่าให้เด็กและเยาวชนคิดทำสิ่งดี ๆ เพื่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนแล้ว ยังช่วยแก้ปัญหาชวนปวดหัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง ทำให้ครอบครัวใกล้ชิดกันมากขึ้นจนเกิดความอบอุ่นในครอบครัว และยังทำให้กลุ่มเยาวชนมีรายได้จากการทำจักสาน มีความรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงาน ก่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือกันภายในกลุ่มและชุมชน เช่น การจัดการห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มในชุมชน (กลุ่มรักการอ่าน) การจัดการขยะในชุมชน และการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอีกด้วย

**โครงการสานสายใยเยาวชน
เพื่อชุมชนบ้านหนองคู**

พี่เลี้ยงชุมชน

ศรีทัต หนูณรงค์

ทีมงาน

ภัทรินทร์ มะโนธรรม

ศุภวรรณ หนูวงศ์

ธนิดา แก้วอาสา

ปิยาภรณ์ กรกัน

ชลธิชา พนเดชะ

ปิยะฉัตร ขุนเจริญ

สุกัญญา วันศิริตัน

ชนิษฐา ป็องหา

วราภรณ์ ศิริจินดา

หนาน้อย

โครงการต้นกล้าเยาวชนคนหนาน้อย

โจยกยปัญหา

ต้นหมาน้อยคืออะไร?
มีสรรพคุณอะไร?
ทำไมมันเหลือน้อย?

หมาน้อย :

เป็นชื่อของสมุนไพรพื้นบ้าน
ที่มีฤทธิ์เย็น มีสรรพคุณขับสารพิษ
ทำให้ขับถ่ายสะดวก นอนหลับสบาย
และใช้ทำอาหารคาว-หวาน
ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของ
คนในชุมชน

กระบวนการเรียนรู้

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- กลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านหมาน้อย ศึกษาวิธีการเพาะพันธุ์ เพื่อขยายกล้าพันธุ์หมาน้อย และคิดค้นการแปรรูปเป็นอาหารคาว-หวาน เพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชน
- โครงการนี้ช่วยผลิตเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันจากสิ่งรื้อรอบตัว สามารถป้องกันเด็กเยาวชนจากปัญหาดังครมกโดยไม่พร้อม และปัญหายาเสพติด ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้ เป็นทั้งแหล่งข้อมูล เรื่องสถานการณ์ต่างๆ ของวัยรุ่นในชุมชน เป็นกระบอกเสียง ช่วยตักเตือนเพื่อนๆ วัยเดียวกัน ที่มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยง นำไปสู่การเฝ้าระวัง จัดการปัญหาเยาวชนกลุ่มเสี่ยงในชุมชนร่วมกัน ให้สามารถตั้งรับกับเหตุการณ์ที่จะกลายเป็นปัญหาด้านสุขภาพได้ดียิ่งขึ้น
- กลุ่มเยาวชนจะเพาะพันธุ์หมาน้อยมาแจกจ่ายให้ชาวบ้านนำไปปลูกต่อไป

3.

ลงพื้นที่หาข้อมูล
คุณค่า / การใช้ประโยชน์หมาน้อยในชุมชน

4.

แปรรูป นำใบหมาน้อย
มาทำอาหารคาว-หวาน

ครั้งแรกเราไม่รู้เรื่องเลย คิดว่าแค่
 ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ไม่ได้เกี่ยวกับเราเลย
 แต่พอมาทำโครงการนี้ถึงเข้าใจว่า
 ทำไมเราต้องมาสนใจ ที่เราต้องสนใจ
 เพราะมันเป็นภูมิปัญญาของบ้านเรา
 ถ้าปล่อยให้หายไปเรื่อยๆ ก็ดูอะไรอยู่
 มันมีประโยชน์ ก็น่าจะเก็บไว้
 นำเรียนรู้ไว้ ถ้าสมมุติว่า ปู่ย่าตายาย
 ไม่อยู่แล้วใครจะสอนเรา ถ้าเราไม่ได้
 เรียนรู้ไว้ตั้งแต่วันนี้ แล้วเดี๋ยวกู
 เกิดมาก็หลังจากรู้ได้อย่างไรว่า
 ที่บ้านเราเคยมีต้นแบบนี้

จากสิ่งที่เห็นจินตนาการอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ไม่เคยคิดว่าจะ
 สำคัญอะไร อย่างไร จนเมื่อได้มีโอกาสเรียนรู้และลงมือทำ
 จึงเกิดความรู้สึกลึกซึ้งกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ...

และนี่คือปรากฏการณ์การเรียนรู้ของใหม่-สิวนาท
 คะรุรัมย์ กุ๊กไก่-ปนัดดา ศรีบุญเรือง อี๋-อรัญญา แซ่มรัมย์
 แหม่ม-รวีวรรณ สว่างภพ เล็ก-ลลิตา จันทะสี ชีวัน-
 สุขชีวัน ใจเพ็ง และ ขวัญ-ขวัญฤดี ประสพสุข ที่ได้มี
 โอกาสลงมือทำโครงการต้นกล้าเยาวชนคนหมาน้อย
 โดยมีเพ็ญทิวา สารบุตร นักวิชาการสาธารณสุข
 ชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกเพชร
 อำเภอบัวชุม จังหวัดศรีสะเกษ ในฐานะพี่เลี้ยงชุมชน
 เป็นผู้ชักชวน

“แต่ก่อนเห็นพ่อแม่ตายายทำ แต่ไม่สนใจ ตอนนั้น
 นั่งดูเฉยๆ ก็ถามเขาว่าทำอะไร เขาบอกว่าทำหมาน้อย
 หนูก็ไม่รู้จัก” เล็กเล่าถึงอดีตที่เธอไม่เคยสนใจ

หมาน้อย¹ เป็นชื่อของสมุนไพรพื้นบ้านที่มีฤทธิ์เย็น มีสรรพคุณขับสารพิษ ทำให้ขับถ่ายสะดวก นอนหลับสบาย และใช้ทำอาหารคาว-หวานได้ ในอดีตสามารถพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณชายทุ่งและในป่า คนในพื้นที่ชุมชนบ้านเสลา-สุขเกษม ตำบลโคกเพชร อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ นิยมปลูกและบริโภคเป็นทั้งอาหารคาว-หวาน และใช้เป็นสมุนไพร

ชุมชนบ้านเสลาดังอยู่ที่ หมู่ 6 ตำบลโคกเพชร อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนครัวเรือน 139 หลังคาเรือน มีประชากร 599 คน ส่วนชุมชนบ้านสุขเกษม ตั้งอยู่ที่หมู่ 11 ตำบลโคกเพชร อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนครัวเรือน 124 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 558 คน ทั้ง 2 ชุมชนมีอาณาเขตพื้นที่ติดกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสาร มีองค์ความรู้พื้นถิ่นในการใช้ประโยชน์จากเครือหมาน้อย ซึ่งเป็นพืชที่เดิมจะพบเห็นในป่า แต่เมื่อพื้นที่ป่าลดลง ปริมาณของหมาน้อยจึงลดลงตามไปด้วย ชาวบ้านจึงเริ่มนำหมาน้อยมาปลูกในครัวเรือน ด้วยเกรงว่าหากสูญหายไปชุมชนก็จะขาดแหล่งอาหาร และยาสมุนไพรพื้นบ้าน

ยังทำ...ยังเข้าใจ

อิวเล่าว่า นี่เป็นครั้งแรกที่เธอได้ทำโครงการในลักษณะนี้ จากเดิมที่ชินกับการไปอบรมตามที่ต่าง ๆ แล้ว ก็จบ เมื่อตอนที่หมอเพ็ญทิวา สารบุตร พี่เลี้ยงชุมชน มาชวนไปร่วมอบรมกับเพื่อน ๆ ในเครือข่ายเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษตอนแรกก็คิดเพียงว่า ไปแค่วันเดียวก็เสร็จ

¹ เครือหมาน้อย มีลักษณะเป็นไม้เถาเลื้อย มีขนนุ่มสั้นปกคลุมหนาแน่นตามเถา กิ่ง ช่อดอก และใบ มีสรรพคุณตามตำรายาไทย เช่น เป็นยาแก้ร้อนใน แก้โรคตับ ราก มีกลิ่นหอม รสสุขุม ใช้แก้อาเจียน แก้ท้องเสีย แก้ท้องร่วง บวมหน้า แก้ไอ ขับเบากระเพาะ บัสดวะอักเสบ และใช้ในรายถูกงูกัด เป็นยาลดไข้ แก้ปวดท้องพอกเป็นยาเฉพาะที่ แก้โรคผิวหนัง หิด เป็นต้น เถาและใบคั้นเอาน้ำเมื่อผสมกับเครื่องปรุงจะมีลักษณะเป็นวุ้น รับประทานเป็นอาหารได้ (ที่มา: ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี: www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=146)

“พวกเราเป็นคนวัยเดียวกันมีเวลาว่างเยอะ หลายคนก็อาจจะทำอะไร ถ้าต่างคนต่างอยู่ส่วนใหญ่ก็มักจะหมกมุ่นอยู่กับโทรศัพท์ เมื่อพี่ๆ ให้คิดประเด็นที่จะทำโครงการจึงได้ทบทวนทบทวนเดิมของชุมชนพบว่า หนาน้อยซึ่งเป็นพืชสมุนไพรในหมู่บ้านเริ่มจะสูญหายไปแล้ว แม้ชาวบ้านจะมีความต้องการใช้ แต่ก็เริ่มหาได้ยากแล้ว ทั้งกลุ่มจึงเห็นร่วมกันว่า ทำเรื่องนี้แหละ เพราะจะได้เรียนรู้ถึงคุณค่า และฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรหนาน้อย”

“แต่พอไปถึง พี่ๆ เขาบอกให้ทำโครงการ อ้าวไม่ใช่มาแค่วันเดียวแล้วนี่ ตอนนั้นเริ่มรู้สึกสนุกและท้าทายมาก อะไรที่ไม่เคยรู้ก็ได้รู้ โครงการคืออะไร ทำยังไง แต่ละคนไม่รู้เรื่องอะไรเลย ต่างคนต่างมีิน พอได้เริ่มทำก็เริ่มเข้าใจขึ้นเรื่อยๆ ว่า โครงการคืออะไร ทำอะไร ทำอย่างไร และทำไมถึงต้องทำ มันก็เริ่มเข้าใจไปที่ละนิดจนกระจ่าง”

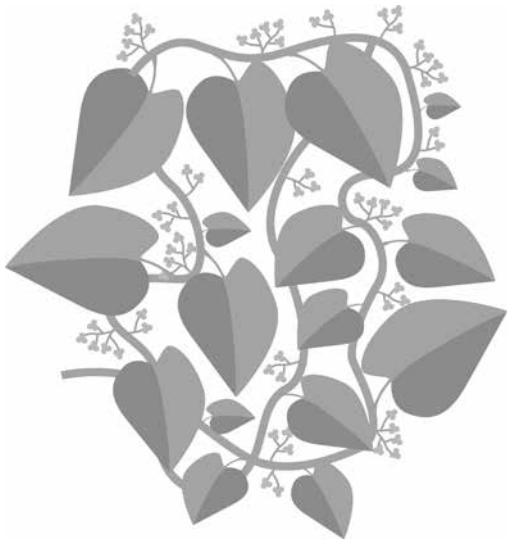
เพราะ “รู้สึกอยากทำ” อีวจึงเป็นตัวตั้งตัวตีชักชวนเพื่อน ๆ น้อง ๆ ในชุมชนให้มารวมกลุ่มกัน เพราะเห็นวาคอนวัยเดียวกันมีเวลาว่างเยอะ หลายคนก็อาจจะทำอะไร ถ้าต่างคนต่างอยู่ส่วนใหญ่ก็มักจะหมกมุ่นอยู่กับโทรศัพท์ เมื่อพี่ ๆ ให้คิดประเด็นที่จะทำโครงการจึงได้ทบทวนทุนเดิมของชุมชนพบว่า หนาน้อยซึ่งเป็นพืชสมุนไพรในหมู่บ้านเริ่มใกล้จะสูญหายไปแล้ว แม้ชาวบ้านจะต้องการใช้แต่ก็หาได้ยาก ทั้งกลุ่มจึงเห็นร่วมกันว่าน่าจะทำเรื่องนี้ เพราะจะได้เรียนรู้ถึงคุณค่า และฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรหนาน้อย

เมื่อคิดตกว่าจะทำเรื่องอะไร ก็มาถึงการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน อีวจึงเป็นที่ใหญ่รับเป็นประธานกลุ่มทำหน้าที่ชี้แจงทำความเข้าใจและเข้าหาผู้นำชุมชน โดยมี กูกไก่เป็นผู้ช่วยในฐานะรองประธานกลุ่ม ใหม่รับหน้าที่เป็นเลขา เพราะจดงานเร็ว เล็กรับตำแหน่งประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม ทำหน้าที่นัดเพื่อน ดูแลเฟสบุ๊คโครงการ รายงานความคืบหน้ากิจกรรมของกลุ่ม ส่วนขวัญเป็นปริศมดูแลเรื่องอาหารและน้ำ จัดการเรื่องสถานที่ด้วยความสมัครใจ แม้การเลือกบทบาทหน้าที่จะเลือกจากความสามารถและความอยากทำ แต่วรรณต้องรับหน้าที่เหรียญ ดูแลเรื่องการใช้จ่าย การเงิน ทำบัญชีรายรับ เพราะเพื่อนบังคับด้วยเห็นว่าเป็นคนที่น่าจะรอบคอบที่สุด

เมื่อความคิดตกตะกอน แผนการทำงานก็เริ่มขึ้นเบื้องต้นทีมได้จัดประชุมชี้แจงข้อมูลการทำโครงการให้ผู้นำหมู่บ้านและคนในชุมชนรับรู้ หลังจากนั้นก็เริ่มเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหนาน้อย ทั้งในแง่คุณค่าและการใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในชุมชน ฝึกการแปรรูป เพื่อให้ได้รู้จริงและลงมือทำ ทั้งนี้ตั้งใจว่า เมื่อรวบรวมความรู้เรื่องหนาน้อยแล้วจะนำไปบอกเล่าแก่คนในชุมชน พร้อมกับเพาะพันธุ์หนาน้อยเพื่อแจกจ่ายให้สมาชิกแต่ละครัวเรือนนำไปปลูก โดยเลือกบ้านเสลา-สุขเกษมเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ

กระบวนการสืบค้นข้อมูลเริ่มจากการสำรวจบ้านที่ยังปลูกต้นหนาน้อยว่ามีอยู่ที่หลังคาเรือน พร้อมทั้งสอบถามถึงวิธีการปลูกและการใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในชุมชนที่มีอยู่ 3-4 คน เช่น ยายสุรัตน์ ไจมน ยายจันทาเถาประะ ผู้ใหญ่ทิน พันธุ์เป็น ทำให้พวกเขาได้รู้ว่าปัจจุบันมีเพียงเฉพาะบ้านผู้รู้ที่ปลูกและแปรรูปหนาน้อยเพื่อใช้เป็นอาหาร ทั้งๆ ที่หนาน้อยมีสรรพคุณแก้อาการร้อนในและท้องร่วง แต่คนรุ่นใหม่เริ่มไม่รู้กันแล้ว สิ่งที่ค้นพบทำให้พวกเขาารู้สึกว่าของที่เคยกินแต่เล็กแต่น้อยเริ่มมีความหมายมากขึ้น

เมื่อรู้สรรพคุณ จึงนำมาสู่การเรียนรู้วิธีการแปรรูปหนาน้อยเป็นอาหาร งานนี้สาว ๆ ช่วยกันขยี้ ขยำ จนได้ผลผลิตเป็นหนาน้อยที่สามารถนำมาปรุงเป็นอาหารทั้งคาวและหวาน พร้อมแจกจ่ายแก่พี่ ๆ ทีมงานที่มาเยี่ยมในชุมชน ส่วนหนึ่งแบ่งขายในหมู่บ้าน ได้เงินมาไม่มากนักไม่มาย แต่กลุ่มบอกว่าเงินขวัญถุงที่จะสะสมไว้เป็นทุนทำกิจกรรมในอนาคต

“ปลูก” สำนึกรักท้องถิ่น “สร้าง” เด็กให้ชุมชน

มูลค่าที่เป็นดอกผลของการลงมือทำแม้ไม่มาก แต่คุณค่าของการเรียนรู้ที่มหาศาล เพราะได้แปรเปลี่ยนเป็นความรู้สึกสำนึกรักท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านคำพูดของอิวซึ่งบอกว่า “ครั้งแรกเราไม่รู้เรื่องเลย คิดว่าแค่ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ไม่ได้เกี่ยวกับเราเลย แต่พอมาทำโครงการนี้ถึงเข้าใจว่าทำไมเราต้องมาสนใจ **ที่เราต้องสนใจ เพราะมันเป็นภูมิปัญญาของบ้านเรา ถ้าเราปล่อยให้มันหายไปเลยๆ ก็ดูอะไรอยู่ มันเป็นประโยชน์ ก็น่าจะมีไว้ น่าเรียนรู้ไว้ ถ้าสมมุติว่า ปู่ย่าตายายไม่อยู่แล้วใครจะสอนเรา แล้วเด็ก ๆ ที่เขาเกิดมาทีหลัง เขาจะรู้ได้อย่างไรที่บ้านเราเคยมีต้นแบบนี้ แล้วเอาไว้ทำอะไร ถ้าเราไม่เริ่มเรียนรู้ตั้งแต่วันนี้ สนใจตอนนี้ดีกว่า”**

นอกจากความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว การทำงานร่วมกันยังทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากคนข้างบ้านที่เห็นหน้าเห็นตารู้จักชื่อ ก็ได้รับจักจักซึ่งไปถึงนิสัยใจคอ ถักทอความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความรู้สึกนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกที่เป็นสังคมก้มหน้าให้ลุกขึ้นมาปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เพราะเมื่อมาทำโครงการแบบนี้

ทำให้ได้คุยกันมากขึ้น และรู้สึกว่าการอยู่กับเพื่อนสนุกกว่าอยู่กับโทรศัพท์

ขณะเดียวกันการได้ไปพบปะกับเพื่อนที่ทำโครงการลักษณะนี้ในเครือข่ายเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ทำให้ทั้งกลุ่มสามารถก้าวข้ามความรู้สึกแปลกแยกที่รู้สึกว่าจะตนเองด้อยกว่าคนอื่นไปได้

“ครั้งแรกที่ไปอบรมกลุ่มเราไม่พูดกับคนอื่นเลย รู้สึกเหมือนเราเข้ากับเขาไม่ได้ ทำให้เราไม่อยากคุยกับเขาเลย อยากอยู่แต่กับกลุ่มเรามากกว่า มีอยู่ครั้งหนึ่งไปที่กินข้าว แล้วกลุ่มหนูไปช้า ต้องแยกกันนั่งแทรกตามโต๊ะต่าง ๆ พวกเราทั้งหมดเลือกที่จะไม่กินเลย ยอมอดข้าวทั้งกลุ่มคือเราไม่กล้าไปกินกับเพื่อนกลุ่มอื่นที่เราไม่สนิท”

แต่หลังจากผ่านฐานการเรียนรู้ซึ่งพี่ๆ จัดกลุ่มคละน้องจากต่างชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พวกเขาเริ่มกล้าพูดกับเพื่อนต่างชุมชนมากขึ้น แต่ละคนจึงค่อย ๆ ก้าวออกจากจุดยืนของตนเองไปผูกมิตรกับเพื่อนใหม่ ๆ

การทำโครงการที่ต้องรับผิดชอบตั้งแต่ต้นจนจบภายในระยะเวลา 6 เดือน ดูเหมือนจะไม่นาน แต่สำหรับเด็กสาววัยรุ่นซึ่งมีสิ่งเร้าใจรอบ ๆ ตัวมากมายถือว่าเป็นเวลานานมาก การที่ได้วางแผนทำงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่ และสัมผัสประสบการณ์ตรงจากการลงมือทำด้วยตนเองกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการ

บริหารจัดการที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ แต่ความเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ ความกล้าแสดงออกที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งอิวเล่าว่า **อยู่ที่โรงเรียนเขาก็สอนให้กล้าแสดงออก กล้าพูด แต่พอทำโครงการและต้องออกไปนำเสนอบ่อยๆ กลายเป็นการฝึกฝน การได้เห็นเพื่อนคนอื่นๆ พูดก็จดจำทักษะการพูดของเพื่อนเป็นประสบการณ์ทำให้เกิดความกล้ามากขึ้น**

“เพราะเขาสอนให้กล้าแสดงออก มันก็อยากแสดงให้เขาเห็นว่าเราทำได้ เด็กอย่างเราก็มีความสามารถเหมือนกัน อยากให้คนอื่นมองว่าเราก็มีความสามารถไม่ได้ด้อยกว่าคนอื่นเลย”

ขณะที่ถูกไถ่ใหม่ ขวัญ ตัวเล็ก และแหม่มก็รู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเองในเรื่องนี้เช่นกัน

แหม่มบอกว่า เป็นเพราะบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นมิตรสร้างความรู้สึกที่ดีในการแสดงออก *“ตอนไปครั้งแรกเขาให้ออกไปนำเสนอเราก็อาย เพราะเราไม่รู้จั๊กกับเพื่อนกลุ่มอื่น พอได้ออกไปนำเสนอต้องจับไมโครโฟน เรายังเอากระดาษปิดหน้า หันหลังให้ ไม่มองหน้าเพื่อน*

เพราะอาย กลัวพูดผิดพูดถูก รู้สึกว่าเขาจ้องหน้าเรา ถ้าพูดผิดไปเขาจะเยาะเย้ย เป็นความกลัวของเรา แต่พอเราพูดผิดไปเพื่อนเขาก็ไม่เยาะเย้ย เขายิ้มให้ เราก็รู้สึกว่ามันดีนะ เขาไม่เยาะเย้ย เลยทำให้กล้าพูดมากขึ้น”

เมื่อพาตัวเองออกจากพื้นที่ปลอดภัยได้แล้ว การทำโครงการและการได้ไปเจอเพื่อนๆ ต่างหมู่บ้าน จึงกลายเป็นความสุขและความสนุก หากจะมีอุปสรรคเล็กๆ อยู่บ้างก็เรื่องการจัดการภายในทีมที่บางครั้งบางครบบางคนก็เพลอมีอาการตรองเดิม ก้มหน้าก้มตาเล่นโทรศัพท์ ไม่สนใจความเป็นไปรอบตัว จนเพื่อนต้องกระตุ้นกระตุ้นให้วางโทรศัพท์แล้วมาช่วยกันทำงาน ซึ่งอาการแบบนี้มักเป็นสลับกันไปมาในกลุ่ม ทางแก้ก็คือทุกคนต้องช่วยกันเตือน

ในระยะสุดท้ายของโครงการ เยาวชนทั้งกลุ่มได้จัดประชุมเพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงข้อมูลการทำงาน และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ โดยเชิญตัวแทนผู้นำชาวบ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มาร่วมรับฟัง

“การได้ทำงานร่วมกันทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากคนข้างบ้านที่เห็นหน้าเห็นตารู้จักชื่อ ก็ได้รู้จักลึกซึ้งไปถึงนิสัยใจคอ ถักทอความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความรู้สึกนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกที่เป็นสังคมกับหน้าให้ลุกขึ้นมาปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น”

“ส่วนใหญ่เขาก็สนใจฟังกันดี เพราะตอนที่หนูนำเสนอมีคนคุยกันเขาก็ห้ามกันเอง บอกว่าเขาอยากฟังเราพูด รู้สึกชื่นใจที่มีคนอยากฟังเรา”

เมื่อไฟในใจลุกโช

วันนี้ แม้ว่าการดำเนินงานโครงการจะสิ้นสุดอย่างเป็นทางการ แต่สำหรับเยาวชนทีมหมาน้อยยังคงไม่สิ้นสุดการทำงานเพียงเท่านั้น ด้วยยึดมั่นที่จะรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับชาวบ้านว่า จะเพาะพันธุ์หมาน้อยมาแจกจ่ายให้ชาวบ้านได้นำไปปลูกกันถ้วนหน้า สัญญาที่ติดค้างดังกล่าวก่อเกิดขึ้นเพราะในช่วงที่ดำเนินโครงการ ไม่ใช่ฤดูกาลที่เหมาะสมที่จะเพาะพันธุ์หมาน้อย ซึ่งทีมตั้งใจที่จะทำเองทั้ง ๆ ที่ทราบว่าต้นกล้าหมาน้อยมีจำหน่ายและใช้งบประมาณของโครงการจัดซื้อได้

“คิดว่างานที่ทำยังไม่เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ เพราะยังมีงานที่ไม่ได้ทำคือ การเพาะพันธุ์ เนื่องจากชาวบ้านเขาอยากปลูกมาก พวกเขาเลยตั้งใจว่าจะเพาะพันธุ์แล้วนำไปปลูกที่โรงเรียน วัด และแจกตามบ้าน ๆ ละ 5 ต้น ซึ่งคิดว่าวิธีนี้จะช่วยอนุรักษ์พันธุ์หมาน้อยให้อยู่คู่กับชุมชนได้บ้างไม่มากก็น้อย”

โครงการนี้เปรียบเสมือนการเปิดโลกการเรียนรู้ของกลุ่ม ทำให้พวกเขาติดใจถึงขั้นบอกว่า ถ้ามีโครงการมาอีกก็จะทำอีก

เพราะเห็นข้อดีที่ทำให้รู้จักสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และรู้จักการวางแผนการทำงาน ซึ่งประเด็นที่มีอยู่ในใจที่อยากทำต่อมีทั้งการต่อยอดศึกษาเรื่องสมุนไพรพื้นบ้านชนิดอื่นที่มีอยู่ในชุมชน เรื่องวัฒนธรรม ทั้งด้านการแต่งกายและการใช้ภาษา ซึ่งหม่อมในฐานะเยาวชนสะท้อนปัญหาของเยาวชนที่พบเห็นและเป็นอยู่ว่า

“บ้านเราเป็นเขมร อยากให้เด็กรุ่นใหม่เวลาไปวัดตัดบาตรใส่ผ้าถุงมัดคูดุน่ารักดี และอยากให้พูดจาไพเราะ มีมารยาท เพราะเด็กสมัยนี้ใช้คำหยาบเยอะมาก อยู่ในวัดเราต้องสำรวม พูดเพราะ ๆ แต่สมัยนี้เด็กบางคนตะโกนด่ากันข้ามหัวผู้ใหญ่ พวกหนูก็อยากเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขาพูดเพราะ สำรวม”

สร้างภูมิคุ้มกันแก่เยาวชน

เพ็ญทิศา สารบุตร พี่เลี้ยงชุมชนเล่าว่า เธอได้จัดรวมกลุ่มเยาวชนหลังจากที่กำนันตำบลโคกเพชรประสานงานว่าจะมีโครงการให้เด็กทำ จึงได้พิจารณาว่ามีเด็กคนไหนที่จะสามารถร่วมกิจกรรมนี้ได้บ้าง แต่ในตอนนั้นก็ยังไม่ทราบว่าป็นกิจกรรมแบบไหน ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงเป็นการชักชวนผ่านเครือข่ายแม่ของเด็กที่เป็น อสม. อบต. และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ รพ.สต.เคยทำงานร่วมกัน

“อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นตัวอย่างแก่เด็กคนอื่น ๆ ในชุมชน อีกทั้งเป็นการเฝ้าระวังโดยทำให้เยาวชนรู้สึกว่ามีที่ปรึกษาที่พร้อมจะให้คำปรึกษา ไม่ใช่เฉพาะเรื่องการดำเนินงานในโครงการ แต่ยังรวมถึงเรื่องวิถีชีวิต การคบเพื่อนชาย เพื่อนหญิง ที่เขาจะมีคนๆ หนึ่งคอยให้คำแนะนำ”

“ได้ตัวแทนเยาวชน 7 คน ซึ่งเกินจากที่กำหนดไว้คือ 5 คน เกินมา 2 คน เราก็ไม่ตัดออกเพราะเขามาเป็นทีม เป็นเพื่อนกันแล้ว ก็เลยพาไปด้วยกัน ซึ่งก็กลายเป็นจุดแข็งในการทำงานของกลุ่ม เนื่องจากมีตัวแทนที่สามารถสลับกันไปเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกครั้ง แม้ว่าใครบางคนอาจจะติดภารกิจอื่น ๆ ไปร่วมกิจกรรมไม่ได้”

เบื้องหลังความคิดในการสร้างโอกาสการทำงานให้แก่เด็ก เพ็ญทิพวาทบอกว่า มาจากความตั้งใจล้วน ๆ อยากให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นตัวอย่างแก่เด็กคนอื่น ๆ ในชุมชน อีกทั้งเป็นการเฝ้าระวังโดยทำให้เยาวชนรู้สึกว่ามีที่ปรึกษาที่พร้อมจะให้คำปรึกษาไม่ใช่เฉพาะเรื่องการดำเนินงานในโครงการ แต่ยังรวมถึงเรื่องวิถีชีวิต การคบเพื่อนชาย เพื่อนหญิง ที่เขาจะมีคน ๆ หนึ่งคอยให้คำแนะนำ โดยหมอเองก็สอดส่องเอาใจใส่ต่อความเป็นไปของน้อง ๆ เช่น การนั่งรถไปด้วยกันก็ทำให้ทราบถึงความเป็นไปของน้อง ๆ ว่ากำลังคุยกับใคร ใครมีปัญหาอะไร หรือบางครั้งก็สอบถามถึงสถานการณ์ของเยาวชนคนอื่น ๆ

“อย่างน้อยก็มี 7 คนที่เราเฝ้าระวังได้ เพราะเด็กชุมชนตรงนั้นมันค่อนข้างน่ากลัว ถ้าศึกษาย้อนไปในอดีตเด็กอายุ 15-16 ปี ตั้งท้องมาทั้งหมดแล้ว มีแต่กลุ่มนี้ที่ไปเรียนหนังสือ เราก็จะบอกเขาว่า รู้จักใช้ไหมพี่คนนั้น พี่คนนี้ ถ้ารู้จักต้องระวังไม่ทำแบบเขา ให้เรียนให้จบก่อนการทำโครงการตรงนี้ทำให้เขาได้เรียนรู้ ทำให้รู้จักวางแผนหมอก็กจะกล่อมไปด้วยว่า จบ ม.6 ยังไม่ต้องแต่งงานนะ ให้เรียนต่อ ให้ตั้งเป้าหมายที่การเรียนก่อน”

แม้ว่าการทำงานจะเน้นไปที่โครงการของเยาวชนที่ได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านหมาน้อย ศึกษาวิถีการเพาะพันธุ์เพื่อขยายกล้าพันธุ์หมาน้อย และคิดค้นการแปรรูปเป็นอาหารคาว-หวาน เพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชนแล้ว ผลที่เกิดขึ้นยังย้อนมาช่วยผลิตคนรุ่นใหม่ของชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันจากสิ่งเร้ารอบตัวสามารถป้องกันเด็กเยาวชนจากปัญหาตั้งครรถ์โดยไม่พร้อม และปัญหายาเสพติด ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้เป็นทั้งแหล่งข้อมูลเรื่องสถานการณ์ต่างๆ ของวัยรุ่นในชุมชน และเป็นกระบอกเสียงช่วยตักเตือนเพื่อน ๆ วัยเดียวกันที่มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยง นำไปสู่การเฝ้าระวังจัดการปัญหาเยาวชนกลุ่มเสี่ยงในชุมชนร่วมกันให้สามารถตั้งรับกับเหตุการณ์ที่จะกลายเป็นปัญหาด้านสุขภาพได้ดียิ่งขึ้น

โครงการต้นกล้าเยาวชนคนหมาน้อย

พี่เลี้ยงชุมชน

เพ็ญทิศา สารบุตร

ทีมทำงาน

สิวนาท คณะรัมย์

ปนัดดา ศรีบุญเรือง

อรัญญา แซ่มรัมย์

รวีวรรณ สว่างราม

ลลิตา จันทะสี

สุขชีวัน ใจเพ็ง

ขวัญฤดี ประสพสุข

เหตุเกิดจาก...เห็ด

โครงการเพาะเห็ดเพาะใจสานสายใยชุมชน

หนูจะทำต่อ

พลังและคุณค่าที่เกิดขึ้น

- เยาวชนกลุ่ม TAP มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- เห็นความสำคัญต่อการประกอบอาชีพสุจริต
- ได้เรียนรู้ข้อผิดพลาดจากการทำงาน สามารถวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา
อันนำไปสู่การหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทำให้พวกเขาได้คิดทบทวนตัวเอง
จนเกิดความรักความสามัคคีในกลุ่ม และเกิดความแข็งแกร่งขึ้น
ในการทำโครงการเพื่อชุมชนต่อไป

4.

ดูแลรดน้ำเห็ด

5.

3 เดือนผ่านไป

เห็ดไม่ขึ้น

แม้ผลสัมฤทธิ์ของการทำโครงการในแง่
รูปธรรมจะยังไม่เกิด แต่ทีมงานบอกว่า
พวกเขาเกิดการพัฒนาตนเอง
เพราะอย่างน้อยก็เพาะเห็ดเป็น รู้ขั้นตอน
วิธีการ และพัฒนาทักษะด้านการนำเสนอ
เพราะต้องทำอยู่บ่อยๆ เมื่อต้องไป
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ ในเครือข่าย
ซึ่งประสบการณ์การทำงานในโครงการ
ยังนำไปใช้ในการเรียนได้ เช่น การทำงาน
เป็นทีม และการแบ่งบทบาทหน้าที่

กลุ่มเยาวชน TEEN AGE POWER หรือ TAP
ก่อตั้งเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ.2556 จากการรวมตัวกันของ
เยาวชนในชุมชนหนองมะเกลือ หมู่ 3 หมู่ 16 และ
หมู่ 20 ตำบลโนนค้อ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ
มีสมาชิกประมาณ 50 คน เพื่อลดปัญหาเด็กและเยาวชน
ว่างงาน ทะเลาะวิวาท และยาเสพติด ที่ผ่านมาได้มีการ
เสริมศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้ผ่านการจัดค่ายเรียนรู้
ทักษะชีวิตและกิจกรรมสันทนาการ โดยการเอื้ออำนวย
ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่เป็นผู้ประสานงาน
ขอความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชนจากพื้นที่ใกล้เคียงคือ
กลุ่ม SOI ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดค่ายเยาวชนเข้ามา
จัดกระบวนการให้ ผลจากการเข้าค่ายทำให้เยาวชนใน
บ้านหนองมะเกลือหมู่ 3 รวมตัวกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

บ้านหนองมะเกลือ หมู่ 3 ตำบลโนนค้อ อำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ มีประชากร 287 คน หรือ 74 ครัวเรือน สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ปลูกข้าว พริก ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์คือ โค กระบือ สุกร และไก่ ประชากรส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยอีสานในการสื่อสาร

เมื่อโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษจัดอบรมเพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการของเยาวชน **อริวัฒน์ วราพัฒน์** นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองมะเกลือ ได้เชิญชวนตัวแทนเยาวชนกลุ่ม TAP เข้าร่วม เพราะเห็นว่าการทำโครงการเป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับเยาวชน ซึ่งครั้งนั้นมี **จุ่ม-จากรุวรรณ เพตรนิจ** และ **น้ำ-จิรัชยา พันธุ์ปกครอง** เข้าร่วมอบรม ด้วยคิดว่าการอบรมครั้งนี้เป็นการเล่นสันทนาการเช่นที่เคยมีประสบการณ์กับกลุ่ม SOI

“ครั้งแรกที่ไปอบรมนึกว่าเราจะให้เล่นเกมอีก ไม่นึกว่าต้องทำโครงการ ตอนนั้นรู้สึกไม่อยากทำ เพราะไม่เคยทำโครงการมาก่อน แล้วก็ซีเกียดด้วย” น้ำสารภาพตรงๆ

วิเคราะห์ศักยภาพตนเอง

แต่คนที่เห็นดีเห็นงามว่าควรทำโครงการคือ **พี่บอย-ธีระพงษ์ ป้องกัน** ที่มาชักชวนน้องๆ ช่วยกันระดมสมอง แลกเปลี่ยนความเห็นว่าจะทำโครงการอะไร ทีมงานซึ่งประกอบด้วย **จุ่ม น้ำ และแจ่ม-อุทัยพร ทองลือ ตาร์-มลวิภา พุ่มจันทร์ อู่อิง-วนิดา เทนโสภา** จึงช่วยกันคิดโจทย์และวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง ซึ่งพบว่า การเพาะเห็ดขอนขาวมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากมากนัก น่าจะเป็นทางเลือกในการสร้างอาชีพให้แก่เยาวชน และสร้างแหล่งอาหารให้กับชุมชนได้ น้องๆ จึงตกลงใจร่วมหัวจมท้ายทำโครงการเพาะเห็ดเพาะใจสานสายใยชุมชน โดยมีพี่บอยเป็นผู้นำทีม

ทีมงานคาดหวังว่า กิจกรรมเพาะเห็ดจะเป็นกิจกรรมที่นำพาเยาวชนในชุมชนมาร่วมกันทำงาน ทำให้เกิดการพูดคุยวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหา ร่วมกัน จนบ่มเพาะให้เกิดสายใยแห่งความรักและความผูกพันขึ้นในกลุ่ม

ด้วยความที่สมาชิกในทีมอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน เรียนโรงเรียนเดียวกัน และรู้จักสนิทสนมกันดีอยู่แล้ว จึงไม่ยากต่อการรวมตัว แม้ว่าจะเรียนอยู่ต่างระดับชั้น แต่นั่นไม่ใช่ปัญหา เพราะคนที่เป็นศูนย์รวมความสนุกคือ **จุ่ม** ที่ทุกคนบอกว่าเป็นคนตลก สนุก อยู่ด้วยแล้วมีความสุข เป็นแรงดึงดูดให้ทุกคนมารวมตัวกัน

เพาะเห็ด...เรื่องใหม่ที่ต้องเรียนรู้

เนื่องจากการเพาะเห็ดขอนขาวเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยรู้มาก่อนเลย การเติมความรู้เรื่องการเพาะเห็ดจึงเป็นเรื่องแรกที่ทีมงานต้องแสวงหา พี่บอยได้ประสานงานวิทยากรเข้ามาอบรมให้ความรู้แก่น้อง ๆ ก่อนที่จะช่วยกันสร้างโรงเรือน และดำเนินการเพาะเห็ด โดยพี่บอยอีกเช่นกันที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงไปซื้อไม้ระแนงที่ตัดขายเป็นท่อน ๆ มาเจาะรูเพื่อใช้เป็นวัสดุปลูก ขณะที่น้อง ๆ ขมิขมันช่วยกันคนละไม้ละมือ บ้างก็ใช้แอลกอฮอล์เช็ดรูที่เจาะเสร็จแล้วเพื่อฆ่าเชื้อโรค บ้างก็นำเชื้อเห็ดมาใส่ในรู แล้วนำจากไม้ไผ่มาตอกปิด จนในที่สุดไม้ระแนง 100 ขอนก็ถูกบรรจุเชื้อเห็ดครบวันเดิโต

เวลา 3 เดือนที่ต้องแบ่งเวรกันมารดน้ำทุกวันหลังเลิกเรียน เป็นภาระเพิ่มเติมจากที่ต้องช่วยทำงานบ้านของแต่ละคน เวรที่จัดสรรไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะต่างมาช่วยกันทำงาน งานเป็นเล่น เล่นเป็นงาน สนุกสนานเพราะได้มาเจอกัน

แต่ทีมก็ได้รับบทเรียนบทที่สอง เรื่องการวางแผนการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับฤดูกาล เนื่องด้วยกิจกรรมที่ทำเป็นเรื่องการเพาะปลูกที่เกี่ยวข้องกับดิน ฟ้า อากาศ เห็ดชอบอากาศร้อนชื้น แต่โครงการดำเนินงานในฤดูหนาว แม้จะเพียงมารดน้ำอย่างไร ผ่านเดือนที่ 3 แล้วดอกเห็ดก็ยังไม่บานให้เห็น อาจต้องควบคุมความชื้นให้มากขึ้น จนความรู้สึกของทุกคนลั่นคลอนระหว่างการรดคอย

เมื่อเห็ดขอนแรกเริ่มออกดอก ความชื่นใจจากผลที่ได้ลงแรงก็เกิดขึ้น แต่จากขอนแรกที่เห็ดบานก็ไม่ปรากฏว่าขอนอื่น ๆ จะได้ผลผลิตตามมา รดน้ำก็แล้วเห็ดก็ยังไม่ออก ซ้ำร้ายเห็ดขอนแรกที่ออกดอกยังถูกผู้หวังดีเก็บไปไม่เหลือ ความเชิงใจโถมจนหัวใจไม่อยากจะโครงการอีกต่อไป

“ถ้าเห็ดออกคงดีใจ แต่ตอนนี้เห็ดไม่ออก และก็ยังไม่ได้หาสาเหตุว่าทำไมเห็ดไม่ออก ถามพี่บอยพี่เขาก็ไม่รู้เหมือนกัน เราสันนิษฐานกันว่าเป็นเพราะเราเพาะเห็ดในช่วงหน้าหนาวที่อากาศเย็น” จุ่มบอกเล่าความรู้สึก

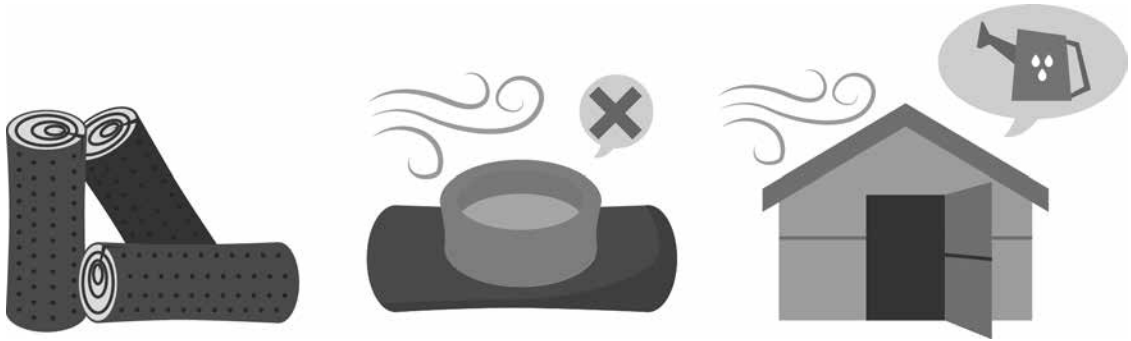
พลิกสถานการณ์...สร้างความมั่นใจให้ทีม

พี่บอยในฐานะพี่ใหญ่ที่ดูแลใกล้ชิด พยายามพลิกสถานการณ์ เห็นว่างบประมาณยังมีเหลือ จึงชวนน้อง ๆ วิเคราะห์ศักยภาพตนเองร่วมกันอีกครั้งว่า พอจะทำเรื่องใดได้บ้าง ทุกคนเห็นว่า ช่าง ๆ โรงเห็ดยังมีพื้นที่ว่าง การปลูกพืชผักสวนครัวน่าจะเป็นทางเลือกที่ดี เพราะทุกคนก็เคยผ่านวิชาเกษตรที่โรงเรียนมาแล้ว จึงพอจะมีความรู้ติดตัว การปลูกผักจึงเป็นกิจกรรมเสริมที่ทุกคนเต็มใจลองอีกครั้ง

ทีมงานจึงร่วมกันปรับผืนดินข้าง ๆ โรงเห็ดยกเป็นแปลงเพื่อเตรียมปลูกพืชผักสวนครัว เพราะชุมชนมีแหล่งน้ำพอเพียงที่จะปลูกพืชผักสวนครัวที่มีอายุสั้น ด้วยหวังว่าถ้าได้ผลผลิตอาจจะช่วยฟื้นฟูความมั่นใจ ให้กลับคืนมาได้

การลงแรงครั้งใหม่จึงเกิดขึ้น ทั้งผั้วถางที่ทางให้โล่งเตียน กำจัดวัชพืชรกไม้ ขุดดินยกแปลง น้องทำบ้าง พี่ทำบ้าง คราวนี้แต่ละคนต่างเลือกชนิดผักที่ชอบกินมาปลูก ต่างคนต่างแอบมีความหวังอีกครั้งกับการปลูกพืชผักสวนครัว แต่ก็ยังไม่ทิ้งการดูแลเห็ด ที่ตั้งใจว่าจะมารดน้ำและดูแลโรงเห็ดทุกวัน

“เยาวชนกลุ่มนี้แม้จะพูดไม่เก่ง แต่เรื่องการลงแรงทำงานนั้น ต้องยอมรับว่าน้องๆ ทำได้ดี และตั้งใจทำ”

แม้ว่าขณะนี้ผลสัมฤทธิ์ของการทำโครงการในแง่รูปธรรมจะยังไม่เกิด แต่น้องๆ บอกว่า พวกเขาเกิดการพัฒนาตนเองเพราะอย่างน้อยก็เพาะเห็ดเป็น ฐั้ขั้นตอน วิธีการและพัฒนาทักษะด้านการนำเสนอ เพราะต้องทำอยู่บ่อยๆ ตอนไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ ในเครือข่าย ซึ่งประสบการณ์การทำงานในโครงการยังนำไปใช้ในการเรียนได้ เช่น การทำงานเป็นทีม และการแบ่งบทบาทหน้าที่

พี่บอยสะท้อนว่า น้องๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะเรื่องความรับผิดชอบที่มีมากขึ้น แต่ยังมีจุดอ่อนอยู่ที่ไม่ค่อยกล้าพูดกับคนที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งที่ผ่านมา พี่มवल-ประมवल ดวงนิล เจ้าหน้าที่โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ ได้เข้ามากระตุ้น ด้วยการชวนถอดบทเรียนพบว่า น้องๆ ทุกคนยอมรับว่ามีจุดอ่อนเรื่องอะไร แต่ก็ยังไม่สามารถก้าวข้ามได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นพี่บอยยกย่องว่า เยาวชนกลุ่มนี้

แม้จะพูดไม่เก่ง แต่เรื่องการลงแรงทำงานนั้น ต้องยอมรับว่า น้องๆ ทำได้ดี และตั้งใจทำ

ในวาระที่พี่ๆ เรียนจบชั้น ม.3 และกำลังจะแยกย้ายกันไปเรียนต่อที่ต่างๆ จุ่มซึ่งเป็นน้องเล็กสุด ยังติดใจการทำโครงการ เธอบอกว่า ถ้าให้ทำโครงการอีกก็ยังอยากทำ อาจจะชวนน้องในหมู่บ้านมาทำเรื่องปลูกผักเลี้ยงปลา เพราะอยากมีเพื่อนช่วยกันทำงาน การทำงานโครงการสนุกกว่าการทำเองคนเดียว

เรียนรู้จากความไม่สำเร็จ

อริวัฒน์ วราพุด พี่เลี้ยงชุมชนเล่าว่า กลุ่ม TAP ตั้งขึ้นมาได้ระยะหนึ่งแล้ว เมื่อมีโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเข้ามาเห็นว่าเป็นโอกาสดีที่จะได้พัฒนาศักยภาพของเด็กๆ แต่หลังจากดำเนินงานไประยะหนึ่งพบว่าไม่ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจ

“วันนี้เห็นที่เยาวชนกลุ่ม TAP เพราะไฉ่ยังไม่ผลิตดอกออกผล แต่พลังและคุณค่าของพวกเขาที่มาร่วมกันคิดทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เพื่อสร้างอาชีพและรายได้เสริม ก็ทำให้พวกเขามีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เห็นความสำคัญต่อการประกอบอาชีพสุจริต รู้จักพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส และที่สำคัญคือ ได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของการทำงาน สามารถวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา อันนำไปสู่การหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน”

เพราะเห็นไม่ออก ทำให้เด็ก ๆ หมดกำลังใจ ในฐานะพี่เลี้ยงจึงได้อธิบายว่าเป็นเพราะสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย

อย่างไรก็ตามในฐานะพี่เลี้ยงที่ดูแลอยู่ห่าง ๆ เพราะทางโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเองก็ไม่อยากให้พี่เลี้ยงเข้าไปนำเด็กมากนัก แต่ก็รู้สึกว่ายังทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ควรเพราะหากเข้าไปดูแลใกล้ชิดกว่านี้จะช่วยสร้างการเรียนรู้ผ่านบทเรียนความไม่สำเร็จของโครงการได้ ซึ่งหากจะปรับปรุงการทำงานกับกลุ่มเยาวชนต่อไปในอนาคต มีข้อเสนอว่า ต้องมีพี่เลี้ยงที่มีเวลาพอสมควรที่จะดูแลกลุ่มเยาวชนอย่างใกล้ชิดเพื่อรวมกลุ่มเขาในการประชุม วางแผน หรือสรุปบทเรียน ซึ่งจะช่วยประคับประคองการทำงานและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเยาวชนได้มากขึ้น

แม้วันนี้เห็นที่เยาวชนกลุ่ม TAP เพราะไฉ่ยังไม่ผลิตดอกออกผล แต่พลังและคุณค่าของพวกเขาที่มาร่วมกันคิดทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เพื่อสร้างอาชีพและรายได้เสริม ก็ทำให้พวกเขามีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เห็นความสำคัญต่อการประกอบอาชีพสุจริต รู้จักพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส และที่สำคัญคือ ได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของการทำงาน สามารถวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา อันนำไปสู่การหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทำให้พวกเขาได้คิดทบทวนตัวเอง จนเกิดความรักความสามัคคีในกลุ่ม และเกิดความแข็งแกร่งขึ้นในการทำโครงการเพื่อชุมชนต่อไป

โครงการเพาะเห็ดเพาะใจ

สานสายใยชุมชน

พี่เลี้ยงชุมชน

อธิวัฒน์ วราพุด

ทีมงาน

จารุวรรณ เพตรนิจ

จิรัชยา พันธุ์ปกครอง

อุทัยพร ทองลือ

มลวิภา พุ่มจันทร์

วนิดา เทนโสภา

เส้นทางสร้าง เยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ

“จังหวัดศรีสะเกษกำลังเสี่ยงต่อการสูญหายไปของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และภาษา หากคนรุ่นใหม่ไม่เข้ามารับช่วงต่อ งานจากผู้ใหญ่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชุมชนในอนาคต เพราะหากเยาวชนไม่เข้าใจรากเหง้าเดิม เวลาพัฒนาชุมชนก็จะทำอย่างผิวเผิน”

สิ่งที่ “รุ่งวิจิต คำงาม” ในฐานะผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษพูดถึงนั้น มิได้ไกลเกินความจริงแต่อย่างใด หากพินิจพิเคราะห์อย่างถ่วงถ่วง โดยเฉพาะกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามหัวเมืองชายแดนที่สังคมไม่เข้มแข็งมากนัก

และการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการ มิได้ส่งผลเชิงบวกหรือเชิงลบเฉพาะระบบเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อสังคมสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม โดยเฉพาะกับสังคมชนบทที่เปราะบางและขาดภูมิคุ้มกันทางสังคม ย่อมเสี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเผชิญกับสภาวะ “**เสี่ยงต่อการสูญหายของวัฒนธรรมท้องถิ่น**”

ยังมีพิกัดของเอเย่ถึงระบบการศึกษาใหม่ที่บางหลักสูตรมิได้ลงลึกเข้าไปในรายละเอียดของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และประเพณีของคนท้องถิ่น เพราะหลักสูตรส่วนใหญ่เขียนจาก “**ส่วนกลาง**” ออกแบบมาเพื่อให้เด็กเรียนรู้เพื่อการแข่งขันเรียนต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น มีหน้าที่การงานดี ๆ และจะกลับไปพัฒนาบ้านเกิดหรือไม่...นั่นก็อีกเรื่องหนึ่ง

ขณะที่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ประเพณีท้องถิ่นกลับปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่สืบทอดกันเองอย่างเงียบ ๆ ผ่านงานบุญงานประเพณีที่มีปีละไม่กี่ครั้ง ซ้ำบางพื้นที่ก็จัดกันแบบผิด ๆ ถูก ๆ ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้าใจถึงแก่นแกนที่แท้จริงของประเพณีวัฒนธรรมนั้นได้

ศรีสะเกษ...เมืองแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม และชาติพันธุ์

อีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 106 ล้านไร่ หรือประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ 19 จังหวัด และเป็นแหล่งอารยธรรมที่เคยเจริญรุ่งเรืองมานานหลายพันปี ดังจะเห็นได้จากคู่อปราสาท และร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ

ประชากรอีสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หากข้อมูลที่ถูกสื่อถึงคนภายนอก กลับบ่งชี้ว่าอีสานเป็นดินแดนแห้งแล้ง ผืนดินไม่เหมาะสมกับการปลูกพืชข้าวปริมาณน้ำฝนน้อย และสิ่งที่ตอกย้ำความเข้าใจนี้คือพื้นที่ 2 ล้านไร่คือ “ทุ่งกุลาร้องไห้” ที่ทำให้กลายเป็นภาพจำว่าอีสาน “แห้งแล้ง” และทำให้ตลอด 40 ปีที่ผ่านมา ทั้งรัฐบาลและองค์กรภายนอกต้องยื่นมือเข้ามาพัฒนาภาคอีสาน จนขาดมิติเชื่อมต่อบริเวณอดีตกับปัจจุบัน ชุมชนท้องถิ่นเริ่มหารากเหง้าของตัวเองไม่พบ และขาดความภาคภูมิใจในตัวเอง

และศรีสะเกษที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ใน “ทุ่งกุลาร้องไห้” ก็มีอาจหลีกเลี่ยงผลกระทบในข้อนี้ แม้จะเป็นเมืองชายแดนที่มีสถานที่ท่องเที่ยวอันเลื่องชื่อคือ “ปราสาทเขาพระวิหาร” แต่ศรีสะเกษก็อ่อนไหวต่อ

สถานการณ์ เนื่องจาก “การท่องเที่ยว” มิได้สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำมาสู่เมืองชายแดนแห่งนี้เท่าที่ควร หากยังนำเอาความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านเข้ามา อาทิ การเปลี่ยนแปลงเรื่องของการหาอยู่หากิน การสืบทอดและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี เพราะต้องปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวส่วนมากให้ความสำคัญที่ “ตัวปราสาท” มากกว่าวิถีชีวิตของผู้คน... ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มเยาวชนในพื้นที่

นอกจากการท่องเที่ยวแล้ว “ระบบการศึกษา” รวมทั้ง “ระบบเศรษฐกิจ” ก็ส่งผลกระทบต่อเยาวชนเช่นกัน กล่าวคือ ระบบการศึกษาแบบท่องจำและเรียนอยู่ในห้อง มีครูยืนสอนอยู่หน้าชั้น ตกเย็นได้กลับบ้าน เข้าเอามาส่ง และสำคัญว่านั่น เด็ก ๆ ใช้ตำราเรียนเหมือนกันทั่วประเทศ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ศรีสะเกษคงไม่ต่างจากเด็ก ๆ ที่จังหวัดสงขลา น่าน สมุทรสงคราม และกรุงเทพฯ

อย่างไรก็ตาม ผู้เกี่ยวข้องก็มิได้นิ่งนอนใจกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พยายามตั้งรับกับสถานการณ์ปัญหาข้างต้น

เบื้องต้น...คือการเข้ามาหนุนเสริมทั้งด้านงบประมาณและกำลังคนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผ่านการทำงาน “วิจัย” ที่ชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ลุกขึ้นมาดำเนินงานด้วยตัวเอง ทั้งในเรื่องของการ “คิดโจทย์วิจัย” การเก็บข้อมูล รวมทั้งการลงมือปฏิบัติเพื่อ “แก้ไขปัญหา” ด้วยตัวเอง

ศรีสะเกษเริ่มต้นใช้ “กระบวนการวิจัย” เป็น “เครื่องมือ” ในการพัฒนาคนราวปี พ.ศ.2552 เน้นงานด้านวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ชายแดน หากแต่ก่อนหน้านั้นชาวบ้านพยายามใช้กระบวนการวิจัยเพื่อรื้อฟื้นภูมิปัญญา ผ่านการศึกษาเรื่องราวของ “ตัวเอง” ว่า เป็นใคร มาจากไหน และอนาคตจะเป็นอย่างไร...

และหนึ่งในงานวิจัยที่ทำให้คนศรีสะเกษเข้าใจรากเหง้าของตนเองคือ “กอนกวย...สวยไม่ลืมชาติ”

วิจัยท้องถิ่น...ใครๆ ก็ทำได้

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR) เป็นการวิจัยแนวใหม่ ที่ก่อกำเนิดขึ้นบนสถานการณ์ที่พบว่า การวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมามีประโยชน์น้อยมากสำหรับชุมชนท้องถิ่น เพราะงานวิจัยส่วนใหญ่เกิดจากคนภายนอกเข้ามาดำเนินการวิจัย ซึ่งบางครั้งโจทย์วิจัยไม่ใช่ความต้องการของชุมชน

แต่การที่ชุมชนจะ “ทำวิจัยได้” ต้องมีกลไกการหนุนงานที่เรียกว่า “พี่เลี้ยง” หรือ หน่วยประสานงาน (Node) เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการวิจัยแบบนี้ และจะช่วยให้การวิจัยมีคุณภาพ นั่นคือ ชุมชนมีส่วนร่วมสูงและเข้มข้น โจทย์วิจัยตรงกับปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาที่ซ่อนเร้นได้ถูกเขาน้ำแข็งและไข้แก้ปัญหามุมชนได้จริง ซึ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการวิจัยจะได้ 1) นักวิจัยที่ตื่นรู้เรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาและการแก้ปัญหาของชุมชน 2) ความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาที่แฝงในตัวคนหรือกลุ่มคน (Tacit knowledge) ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์และความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับการระดมพลังการพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และ 3) ชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ช่วยก่อให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคมในระยะยาว

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเริ่มต้นตัวทำงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อหาคำตอบให้กับตัวเอง และมุ่งสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่น ไปพร้อมๆ กับการเคลื่อนไหวทางสังคม

“งานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสานหลายเรื่องเริ่มจากการตั้งประเด็นปัญหาจากชุมชน และเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรมก็มีการฟื้นฟูทรัพยากร ปัญหาเด็กและเยาวชนก็มียานวิจัยเพื่อค้นหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งพบว่าสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด หรือแม้แต่ปัญหาเศรษฐกิจด้านการผลิต เช่น ปัญหาเรื่องของการเกษตร ซึ่งวันนี้ปัญหาการเกษตรคือการผลิตที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ก็พบว่างานวิจัยก็ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และแก้ไข ทิศทางการผลิตที่อาศัยภูมิปัญญาเป็นตัวจุดตั้งขึ้นมา แล้วนำมาปรับใช้ หรือกรณีประวัติศาสตร์ เราก็ใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นตัวสร้างสำนึก จุดประกายสำนึกของชุมชน” (บัญญัติ แก้วส่อง: วารสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2556)

นอกจากนี้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นบางโครงการยังสามารถฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ใกล้สูญหาย เพื่อใช้แก้ไขปัญหาลูกหลานเด็กและเยาวชน เช่น **“กลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กวย” โดยใช้พื้นที่ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ** เป็นพื้นที่วิจัย นอกจากนี้ กลุ่มเยาวชนในโครงการยังร่วมกับผู้ใหญ่ผลิตหนังสือของชาวกวยเรื่องแรกของโลก ชื่อเรื่อง **“กอนกวยส่วยไม่ลืมชาติ”** มีความยาวประมาณ 40 นาที โดยมี สุรสิทธิ์ ผาธรรม ผู้กำกับภาพยนตร์ชื่อดัง และมีนักเขียนชื่อดัง เช่น **นายวีระ สดสังข์ หรือ ฟอน ฝ้าฟาง** นักเขียนจากกลุ่มวรรณกรรมลุ่มน้ำมาเป็นที่ปรึกษา พร้อมทั้งได้แต่งเพลงและทำเสียงประกอบให้กับหนังสือเรื่องนี้ด้วย

วีระผู้ประพันธ์และร้องเพลงประกอบภาพยนตร์ชาวกวย กล่าวว่า ได้ดูความก้าวหน้าของการจัดทำภาพยนตร์เรื่องนี้ตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้น้ำตาไหล และสิ่งที่ทีมงานวิจัยชาวกวยทำได้ถึงขนาดนี้ ทั้งที่ไม่เคยจับงานด้านนี้มาก่อน

“หลังจากที่หนังตัดต่อเสร็จสมบูรณ์แล้ว ได้มีการนำมาฉายให้ชาวบ้านบ้านตาตา ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญได้ดู ซึ่งชาวบ้านตอบรับสูงมาก เนื่องจากที่น้องชาวกวยภูมิใจที่เรื่องราวของชาวกวย หรือชาวกูย ได้รับการถ่ายทอด ทำให้ตัวตนของชาติพันธุ์ชัดเจนขึ้น ในสายตาของสังคม นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษก็เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด รวมทั้งสื่อมวลชนทุกแขนงก็ให้ความสำคัญเช่นกัน ทำให้ค่อย ๆ ลบล้างปมด้อยที่เคยมี”

สร้างเด็กบ้านเรา...เยาวชนพัฒนาได้

ความสำเร็จของ **“กอนกวย”** แม้จะเป็นการค้นพบศักยภาพของเด็กและเยาวชนในจังหวัดศรีสะเกษว่า มีความสามารถหลายด้าน อาทิ ในแง่ของการเป็นนักวิจัยน้อยร่วมกับทีมผู้ใหญ่ การเป็นนักแสดงหลักและรองของหนังสือ กอนกวยส่วยไม่ลืมชาติ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ข้อจำกัดของ **“งานวิจัย”** คือการพัฒนาจิตวิสัยที่ต้องใช้เวลานาน และเพราะเด็ก ๆ ต้องเรียนหนังสือ โอกาสในการเข้าร่วมทีมกับผู้ใหญ่จึงมีไม่มาก

แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า **“การพัฒนาจะทอดทิ้งเยาวชน”**

กระทั่งมีการประสานงานจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ชักชวนให้ขับเคลื่อนงาน Active Citizen หรือการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีสำนึกความเป็นพลเมือง

ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานความรู้ภูมิปัญญา โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นทุกระดับ เห็นว่า รูปแบบการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านโครงการ **Active Citizen** เป็นงานใหม่ที่มีความท้าทาย แม้ความยากของจังหวัดศรีสะเกษจะอยู่ที่การมีกลุ่มคน 4 ชชาติพันธุ์ ที่มีอัตลักษณ์แตกต่างกัน เช่น ส่วย เขมร ลาว เขมร ไชคดีที่มีฐานทุนเดิมทำงานวิจัยกับผู้ใหญ่มาเป็นเวลานานนับสิบปี แต่ข้อค้นพบคือขาดการรับช่วงต่อของเยาวชนในการทำโครงการ อีกทั้งผู้ใหญ่ก็มองว่าเยาวชนไม่มีคุณค่า ทำอะไรไม่สำเร็จ เด็กไม่สนใจเรื่องในชุมชน และผู้ใหญ่เองก็ไม่เชื่อมั่นในตัวเยาวชน จึงคิดว่างาน **Active Citizen** จะสามารถกระตุ้นสำนึกและสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะกับตัวเด็ก เพราะเท่าที่เห็นจากการทำงานของสงขลาพอร่มพบว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถกระตุ้นสำนึกความเป็นพลเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้จริง จึงตั้งทีมทำงาน โดยมีรุ่งวิจิต คำงาม ในฐานะศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) เป็นหัวหน้าโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ พร้อมด้วยทีมงานคือ เบ็ญญ-เบ็ญญมาภรณ์ แดนอินทร์ ตึก-ปราณี ระงับภัย และ มวล-ประมวล ดวงนิล

Learning by doing

เพราะ “การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการคิดและลงมือทำ” จึงนำไปสู่กรอบคิดในการทำงานให้เยาวชนพลเมืองศรีสะเกษเป็น “พลเมืองแห่งการตื่นรู้” ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานความรู้ภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ โดยเฉพาะคุณลักษณะของเยาวชนที่โครงการฯ อยากรู้เห็นคือ 1.มีสำนึกความเป็นพลเมือง 2.เป็นแกนนำพัฒนาชุมชน 3.มีสำนึกท้องถิ่น 4.รู้จักตนเอง 5.คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้ ใช้ข้อมูลความรู้ในการทำงาน 6.รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 7.กล้าแสดงออก 8.ทักษะในการจัดการโครงการ 9.รู้เท่าทันสื่อ 10.มีการทำงานเป็นทีม การทำงานแบบมีส่วนร่วม

“เราตั้งเป้าหมายไว้ตั้งแต่แรกว่า แม้จะเป็นเรื่องเล็กๆ ที่เยาวชนได้ลงมือทำ แต่ 2 สิ่งที่เยาวชนต้องมีคือ ประเด็นหรือโจทย์ในการทำงาน และชุดข้อมูลความรู้”

นอกจากเป้าหมายข้างต้นแล้ว คณะทำงานยังหวังว่าผลจากการทำโครงการนี้จะเป็น “พลัง” ในการหนุนเสริมงานชุมชนของผู้ใหญ่ ให้เด็กและเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วม มีบทบาท มีการจัดการตนเองในพื้นที่มากขึ้น สามารถต่อยอดการทำงานของชุมชนได้ แม้ว่าความเข้าใจเรื่องพลเมืองจะยังไม่ชัดเจนนัก แต่ก็คิดว่าเด็กในชุมชนมีพลังอยู่แล้ว การที่เขาได้มีพื้นที่ทำกิจกรรมบางอย่าง น่าจะสร้างเยาวชนที่ตื่นรู้ มีความรับผิดชอบ และใส่ใจกับเรื่องราวความเป็นไปของชุมชนและสังคมได้

เมื่อเป้าหมายการทำงานชัด การหากกลุ่มเป้าหมายก็ไม่ยาก งานนี้ใช้การประชาสัมพันธ์ไปตามกลุ่มพื้นที่ที่ทีมงานวิจัยอยู่ ใช้ “เวทีวิจัย” เป็น “เครื่องมือ” พุดคุยทำความเข้าใจกับนักวิจัยและแกนนำชุมชนในพื้นที่ก่อน ซึ่งทุกคนต่างเห็นด้วยว่าเป็นสิ่งดีที่จะให้เด็กมาทำงานเพื่อชุมชน แต่หากพื้นที่ไหนไม่ได้เป็นพื้นที่วิจัยก็อาศัยเวทีประชุมสัมพันธ์มาที่คนศรีสะเกษมาประชุมพุดคุยกันเรื่องการขับเคลื่อนงานเยาวชน หากใครสนใจก็จะจัดเวทีพุดคุยในพื้นที่อีกครั้ง

รุ่งวิศิษฏ์ยอมรับว่า สำหรับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ถ้าเป็นชุมชนที่ยังไม่ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นการทำงานร่วมกันจะค่อนข้างยาก อาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ที่ยังไม่คุ้นเคยกัน แต่ถ้าเป็นพื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน แถมแต่ละคนยังรู้จักฝีมือลายมือกันดีอยู่แล้ว การเคลื่อนไหวงานจึงทำได้ง่ายกว่า “เหมือนคนคุยเรื่องเดียวกัน งานจึงเดินได้เร็ว” ด้วยเหตุนี้การทำงานกับพื้นที่ที่ยังไม่ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ผ่านกระบวนการจึงต้องใช้เวลาสร้างความคุ้นเคยและสอบทานแนวคิดกันนานกับทีมพี่เลี้ยงชุมชน

เนื่องจากปีนี้เป็นปีแรกของโครงการ แถมยังเป็นการเริ่มต้นอย่างกะทันหัน เรียกได้ว่าเป็นการขยับหน้างานใหม่ ทีมพี่เลี้ยงจึงต้องระดมระดมสมองด้วยการเลือกทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กเยาวชนระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาซึ่งอิงกับพื้นที่ฐานวิจัยและงานเยาวชนเดิม ยังไม่ได้ขยายกว้างไปถึงระดับมหาวิทยาลัย ด้วยเหตุนี้โครงการของเยาวชนที่เสนอเข้ามาจึงมีทั้งจากพื้นที่ที่มีงานวิจัยและพื้นที่ที่มีฐานงานพัฒนา ซึ่งได้แก่ พื้นที่อำเภอโนนคูณ ซึ่งเป็นฐานงานของทีมสาธารณสุขและโรงพยาบาลโนนคูณที่ทำงานกับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่อยู่แล้ว

กว่าจะเป็น “เยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ”

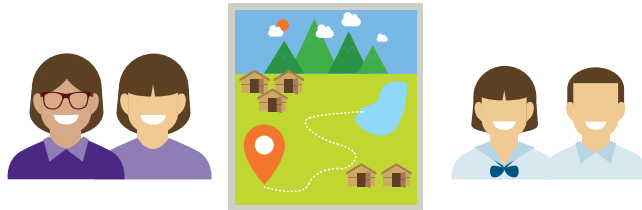
จากกรอบคิดที่ต้องการสร้าง “พลเมืองแห่งการตื่นรู้” เพื่อสานต่องานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน นำไปสู่การ “ออกแบบ” กระบวนการเรียนรู้ งานนี้ที่มพี่เลี้ยงงัดชุด “เครื่องมือ” ต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เข้ากับช่วงวัยของเด็กและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ โดยการออกแบบกระบวนการดังกล่าวรุ่งวิชิตบอว่าทำพร้อมกันใน 2 ส่วนคือ การสร้างเยาวชน และการสร้างกลไกพัฒนาพลเมืองเยาวชนจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการทำงานเข้มแข็งยิ่งขึ้น

กระบวนการ “สร้างเยาวชน”

กระบวนการสร้างเยาวชนจะมีการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ บ้างทำในพื้นที่ บ้างนำเด็กมารวมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ “เป้าหมาย” ของกิจกรรมเป็นหลัก

- **เรียนรู้แผ่นดินถิ่นเกิดผ่าน “แผนที่ชุมชน”**

เนื่องจากโครงการนี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับพื้นที่ และทีมงานที่ต้องเริ่มต้นทำงานไปพร้อมกัน การสร้างความคุ้นเคย และปรับความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงพื้นที่และทีมงานจึงเป็นสิ่งจำเป็น

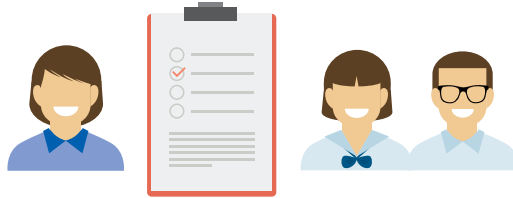
รุ่งวิชิตบอว่า ในช่วงพัฒนาโครงการเพื่อหา “ประเด็น” ทำโครงการ ทีมใช้วิธีนัดทีมวิจัยชุมชนกับเยาวชนมาพูดคุยเป็นรายพื้นที่ เริ่มจากให้เด็ก ๆ ทำ “Story board” หรือ แผนที่ชุมชน เพื่อค้นหาว่าปัญหาของชุมชนอยู่ตรงไหน มีข้อดีข้อเสียอะไรให้ช่วยกันคิดวิเคราะห์ แล้วค่อยนำมาเป็นโจทย์การทำงาน

เมื่อได้โจทย์แล้วจึงใช้เครื่องมือ “ต้นไม้ปัญหา” เพื่อให้เด็กแตกประเด็น เห็นปัญหา เห็นสาเหตุ เห็นผลกระทบ จากนั้นจึงออกแบบการทำงานของทั้งโครงการให้ครบถ้วน ซึ่งทีมจะใช้กระบวนการตั้งคำถามเพื่อชวนคิด เช่น ตั้งชื่อโครงการว่าอย่างไร ชื่อโครงการมีความหมายว่าอย่างไร โครงการที่ทำนำไปสู่อะไร วัตถุประสงค์ของโครงการเป็นอย่างไร พื้นที่ดำเนินการที่ไหน ทีมเป็นใครบ้าง และมีใครเข้าร่วมบ้าง เป็นต้น

การตั้งคำถามชวนคิดก็เพื่อให้เด็กและเยาวชนแต่ละทีมได้คิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งถึงสิ่งที่เด็ก ๆ จะต้องทำ ถือเป็นกาให้เด็ก “จัดระเบียบความคิด” และ “สร้างระบบ” การทำงานที่ต้องมีการคิดวิเคราะห์ในทุกขั้นตอน ซึ่งในกระบวนการนี้พี่เลี้ยงในชุมชนก็จะได้เรียนรู้วิธีการทำงานไปพร้อมกัน

การตั้งคำถามชวนคิดก็เพื่อให้เด็กและเยาวชนแต่ละทีมได้คิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งถึงสิ่งที่เด็ก ๆ จะต้องทำ ถือเป็นกาให้เด็ก “จัดระเบียบความคิด” และ “สร้างระบบ” การทำงานที่ต้องมีการคิดวิเคราะห์ในทุกขั้นตอน ซึ่งในกระบวนการนี้พี่เลี้ยงในชุมชนก็จะได้เรียนรู้วิธีการทำงานไปพร้อมกัน

• พัฒนาโจทย์โครงการ...เติมทักษะบริหารจัดการโครงการ

3 เดือนหลังจากทีมลงพื้นที่พัฒนาโครงการ เพื่อให้โจทย์แต่ละโครงการชัด ไม่สะเปะสะปะเวลาทำงาน ทีมจึงจัดประชุมระดมความคิดระดับจังหวัดขึ้น เพื่อขอความเห็นจากคณะกรรมการให้ช่วยขัดเกลาโครงการให้คมชัดและสามารถปฏิบัติได้จริง โดยในช่วงต้น ๆ ขอความอนุเคราะห์จากเครือข่ายศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในจังหวัดใกล้เคียง และนักวิชาการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมาช่วยให้ข้อเสนอแนะเวลาเด็ก ๆ นำเสนอโครงการ พร้อมกับเติมทักษะบริหารจัดการโครงการ เช่น “หลักคิด 5 ข้อ” ซึ่งเป็นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ประกอบด้วย เหตุผล ความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน ความรู้และคุณธรรม มาให้เด็ก ๆ ใช้เป็น “แนวทาง” การบริหารจัดการโครงการของตนเอง

• Workshop ออกแบบ “เครื่องมือ” การทำงานกับชุมชน

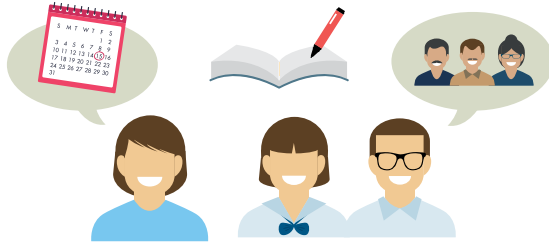
หลังจากเวทีถกถ่วงของคณะกรรมการ และการพิจารณาอนุมัติ ทีมถือโอกาส “หนุนเสริม” การทำงานของเยาวชนอีกครั้งด้วยการจัดเวทีออกแบบเครื่องมือในการทำงานกับชุมชนเนื่องจากการทำงานมีภาคบังคับให้เด็ก ๆ ต้องศึกษาข้อมูลก่อน จึงจำเป็นต้องเติมความรู้เยาวชนได้เรียนรู้ “เครื่องมือ” การทำงานกับชุมชน พร้อมทั้งทำแผนการศึกษา วางกรอบข้อมูล แดกประเด็น และตั้งประเด็นคำถามร่วมกัน ซึ่งในการอบรมดังกล่าวมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่ใกล้เคียงร่วมเรียนรู้ด้วยการเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มย่อย เช่น 5W 1H ทำเป็น Action plan ตัวอย่างเช่น ปลูกผัก ฝักอะไร ปลูกที่ไหน ทำอย่างไร เพื่อให้เด็กใช้เป็นเครื่องมือไปสอบถามผู้รู้ในชุมชน ซึ่งในเวทีนี้บางชุมชนก็จะใช้แผนผังชุมชน เช่น กลุ่มที่เรื่องผ้าลายลูกแก้วเขาจะใช้แผนผังเป็นเครื่องมือ เป็นต้น

• “สะก๊อนการเรียนรู้” เครื่องมือพัฒนากระบวนการทำงานของเยาวชน

ด้วยเป้าหมายที่ว่าทุกโครงการต้องทำงานบนฐานข้อมูลและชุดความรู้...

3 เดือนผ่านไป เมื่อเด็กลงพื้นที่เก็บข้อมูล ศึกษาหาความรู้ได้ระดับหนึ่ง ทีมได้จัดเวทีนำเสนอความก้าวหน้าโครงการ เป้าหมายของเวทีนี้คือให้เด็ก ๆ นำข้อมูลความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อวางแผนปฏิบัติการ ซึ่งทีมได้ออกแบบกระบวนการทำงานไว้ว่า ทุกโครงการจะต้องทำงานบนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น นั่นคือ การทำงานต้องมีฐานความรู้ ฐานข้อมูลก่อน ถ้าข้อมูลพร้อม ข้อมูลพอ การทำงานก็จะเกิดผลสำเร็จ เพราะเชื่อว่าถ้ามี

ข้อมูลชุดความรู้ชุดจะทำให้การปฏิบัติชัดเจนตามไปด้วย เหมือนเป็น “ข้อบังคับ” กระจาย ๆ ว่าทุกโครงการต้องทำงานบนฐานข้อมูลความรู้ แม้บางกลุ่มจะได้ข้อมูลไม่ชัด แต่สิ่งที่เด็กได้คือ **“พวกเขาได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเรื่องการค้นหาข้อมูล”**

ส่วนคำว่า **“วิเคราะห์ข้อมูล”** รุ่งวิชิตมองว่า สำหรับเด็กแล้วมีความแตกต่างกันตามสภาพของข้อมูล บางพื้นที่ได้ข้อมูลชัดก็สามารถเขียนอธิบายชัด บางพื้นที่อาจได้ข้อมูลยังไม่ชัด หน้าที่ของพี่เลี้ยงจังหวัดคือ หนุนเสริมต่อในการทำงานกลุ่มย่อย โดยให้แต่ละทีมทบทวนว่า ข้อมูลของตนมีเรื่องอะไรบ้างที่ยังไม่ได้ หรือได้ไม่ครบ หรือข้อมูลที่เก็บมาได้จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เกิดผลได้หรือยัง โดยทบทวนร่วมกับแผนงานที่เคยออกแบบไว้ เพราะตอนแรกทีออกแบบไว้ยังไม่เห็นข้อมูล เมื่อเห็นข้อมูลแล้วจะเปลี่ยนแปลงแผนการทำงานหรือไม่อย่างไร ถ้าสิ่งๆ ทำไม่ได้มาจากฐานข้อมูล เด็กต้องบอกให้ได้ว่า เพราะอะไร หรือต้องทำอะไรเพิ่มเพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

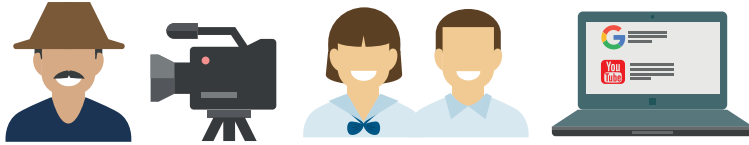
“เราให้เด็กทบทวนว่า นี่ใช้สิ่งที่เขาอยากทำจริงหรือไม่ เหตุที่เราต้องทบทวนเด็กอยู่ตลอดเวลา เพราะตอนแรกเด็กวางแผนในขณะที่เขายังไม่มีข้อมูลประกอบ แต่เมื่อเขาได้ลงพื้นที่และมีชุดข้อมูลแล้ว แผนงานที่วางไว้จะมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่อย่างไร อยากให้เขาทบทวนใหม่อีกครั้งบนพื้นฐานข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้โครงการสัมฤทธิ์ผล” มวลเล่า

ขณะที่รุ่งวิชิตเสริมว่าถ้าเราไม่ให้เกิดทบทวนเด็กก็จะทำเรื่องอื่นไปเรื่อยๆ เราก็ต้องคอย **“กระตุก”** ดึงกลับมาบ่อย ๆ ให้เขามีใจจดจ่อกับเรื่องที่ทำ ไม่เช่นนั้นพอเขาไปเจอเรื่องใหม่ก็ไหลไปเรื่อย สิ่งที่เราทำก็เพื่อให้เขารู้จักตัวเอง การได้ทบทวนงานก็เหมือนกับการได้ทบทวนตัวเอง ได้ทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเอง

เพื่อให้เด็กมีทักษะในการทำงานมากขึ้น การอบรมครั้งนี้ทีมได้เสริมกระบวนการทักษะชีวิต โดยจัดเป็นฐานการเรียนรู้ 4 ฐานคือ ฐานการทำงานเป็นทีม ฐานการวิเคราะห์ข้อมูล ฐานการวางแผน และฐานสร้างเมือง เหตุที่เสริมเรื่องนี้ให้กับเด็กเพราะตอนนั้นเด็กยังอยู่แต่กลุ่มของตนเอง เราอยากให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้รู้จักเพื่อนใหม่จากต่างพื้นที่บ้าง จึงละลายข้อขัดแย้งด้วยการจับเด็กคละกลุ่มให้เวียนเรียนรู้ตามฐานต่าง ๆ หลังจบกิจกรรมฐาน ทีมเห็นความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเด็กชัดเจนนว่า เริ่มมีการพูดคุยกันข้ามกลุ่มมากขึ้น มีการพูดคุยและวางแผนการทำงานร่วมกัน แม้จะต่างภาษาต่างชาติพันธุ์ก็ตาม

ถ้าเราไม่ให้เกิดทบทวน เด็กก็จะทำเรื่องอื่นไปเรื่อยๆ เราก็ต้องคอย **“กระตุก”** ดึงกลับมาบ่อย ๆ ให้เขามีใจจดจ่อกับเรื่องที่ทำ ไม่เช่นนั้นพอเขาไปเจอเรื่องใหม่ก็ไหลไปเรื่อย สิ่งที่เราทำก็เพื่อให้เขารู้จักตัวเอง การได้ทบทวนงานก็เหมือนกับการได้ทบทวนตัวเอง ได้ทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเอง

• “การสื่อสาร” ทักษะที่ต้องเติม

ระหว่างการทำงาน ทีมวิเคราะห์พบว่า เด็กเยาวชนยังขาดทักษะเรื่องการสื่อสาร กอปรกับต้องการเตรียมเด็กนำเสนอผลงานในเทศกาลการเรียนรู้ ทีมจึงจัดให้มีการเติมเต็มเรื่อง “การออกแบบสื่อสาร” ทั้งการถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ แนวคิดในการนำเสนอ เป็นต้น ซึ่งเดิมตั้งใจจะจัดเวทีการเรียนรู้สัญจร แต่เนื่องด้วยกรอบเวลาที่จำกัด จึงปรับเป็นเวทีใหญ่ครั้งเดียว

แม้รู้ว่าเด็กยังขาดเรื่องทักษะการสื่อสาร แต่กิจกรรมนี้ก็มาเข้าเกินไป รุ่งวิชิตบอกว่า หากจะให้เกิดประโยชน์จริงๆ จึงหว่านที่ผสมในการเติมเต็มความรู้เรื่องนี้ น่าจะทำในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินงาน โดยทำไปพร้อมๆ กับเรื่องการออกแบบเครื่องมือการทำงานชุมชนให้เป็นกระบวนการเดียวกัน

“ถ้ามาเติมเรื่องการสื่อสารในตอนท้าย วัตถุประสงค์ในการผลิตสื่อบางทีเด็กไม่ได้เก็บภาพ ไม่ได้ถ่ายวิดีโอไว้ หรือถ้าถ่ายก็คุณภาพไม่ค่อยดี ถ้าเราเติมเรื่องนี้ตั้งแต่ต้น เด็กๆ ก็จะสามารถถ่ายภาพเก็บวิดีโอระหว่างทำกิจกรรมได้ไฉย”

• เทศกาลการเรียนรู้...งานนี้ต้องขยาย

ผลงานของเด็ก ถ้าไม่นำเสนอสู่สาธารณชน ความรู้และสิ่งที่เด็กทำมาก็จะสูญเปล่า กอปรกับทีมต้องการให้คนทำงานด้านเด็กในจังหวัดศรีสะเกษรับรู้ถึง “กระบวนการสร้างพลเมืองเยาวชน” และนำ “แนวคิด” ดังกล่าวไปต่อยอดการทำงานกับเยาวชนในพื้นที่ หรือเกิดภาคีความร่วมมือสนับสนุนการทำงานระหว่างกันต่อไป จึงวางแผนจัดเวทีขยายผลเพื่อนำเสนอผลงานของเด็กๆ ให้สาธารณชนได้รับรู้

รุ่งวิชิตบอกว่า เวทีนี้นอกจากต้องการให้ “คนอื่น” ได้รับรู้แล้ว เป้าหมายสำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ การให้คนในพื้นที่ ในหมู่บ้าน ในชุมชนที่กลุ่มเยาวชนอาศัยอยู่รับรู้รับทราบ และร่วมชื่นชมผลงานของลูกหลาน

“อยากให้เห็นในชุมชนที่เด็กๆ ทำงานด้วยมาดู เพราะตอนแรกบางพื้นที่พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ไว้ใจให้เด็กทำวันนี้ก็อยากให้เขามาเห็นว่าเด็กทำอะไร ให้คนในพื้นที่ได้มาเห็นว่า ลูกหลานเขาไม่ได้ทำคนเดียว แต่ยังมีพื้นที่อื่นๆ ด้วย และอยากให้มีคนในจังหวัด รวมถึงผู้หลักผู้ใหญ่ในจังหวัดมาดูด้วยว่า “พลัง” ของเด็กสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนได้อย่างไร”

กระบวนการการสร้าง “กลไก” พัฒนาเยาวชน พลเมืองดีศรีสะเกษ

อาจกล่าวได้ว่าโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษไม่เพียงแต่สร้างเด็กเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้ลุกขึ้นมาเอาธุระกับชุมชนท้องถิ่นได้เท่านั้น แต่ยังช่วยสร้าง “กลไกระดับจังหวัด” ให้เข้ามาร่วมเป็นภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนาเด็กเยาวชนของจังหวัดศรีสะเกษได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับกลไกระดับจังหวัดที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการโครงการประกอบด้วย เครือข่ายศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในจังหวัดใกล้เคียง และนักวิชาการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษที่เข้ามาช่วยให้ข้อเสนอแนะการทำโครงการของเด็กเป็นระยะ ๆ

รุ่งวิจิตบอกว่า นอกจากกลไกระดับจังหวัดแล้ว “กลไกในพื้นที่” หรือ “พี่เลี้ยงชุมชน” ก็สำคัญไม่แพ้กัน ด้วยเหตุนี้จึงสร้าง “กลไกร่วม” ของกลุ่มคนที่ทำงานด้านเยาวชน มีกลไกระดับจังหวัดทำหน้าที่พิจารณากลับกรองโครงการ ให้ข้อเสนอแนะทั้งพี่เลี้ยงจังหวัด พี่เลี้ยงชุมชน และการทำโครงการของเด็ก ส่วนพี่เลี้ยงจังหวัดทำหน้าที่หนุนเสริมและติดตามการดำเนินงานของเด็ก ขณะที่พี่เลี้ยงชุมชนที่อยู่ในพื้นที่จะทำหน้าที่กระตุ้น กระตุ้นให้เด็กลงมือทำโครงการตามแผนที่วางไว้

“โค้ช” ผู้สร้างการเรียนรู้และสร้างคน

“โค้ช” ทำหน้าที่อะไร คำถามนี้คงมีหลายคำตอบ แต่สำหรับโครงการ Active Citizen แล้ว “โค้ช” ก็คือ “พี่เลี้ยง” นั่นเอง ซึ่งในที่นี้หมายถึงผู้ทำหน้าที่สนับสนุนให้เด็กเรียนรู้จากการลงมือทำได้อย่างเต็มศักยภาพ ด้วยการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ผ่านการทำโครงการชุมชน ให้คุณค่ากับการที่เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มากกว่าตำรา ให้เด็กได้ทดลอง สร้างสรรค์ ลงมือทำ ลองผิดลองถูก โดยมีผู้ใหญ่คอยสนับสนุน กลับปล่อยให้เด็ก ล้มและลุกด้วยตัวเอง สอนโดยไม่สั่ง แนะนำโดยไม่นำ เปิดใจกว้าง และที่สำคัญคือต้องเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก

สำหรับโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษแบ่ง “โค้ช” ออกเป็น 2 ระดับคือ “โค้ชที่เป็นที่ปรึกษาเด็ก” ซึ่งในที่นี้เรียกว่า “พี่เลี้ยงชุมชน” และ “โค้ชที่เป็นเจ้าหน้าที่ไหนด” หรือ “พี่เลี้ยงจังหวัด” นั่นเอง โดยโค้ชทั้งสองจะทำงานหนุนเสริมซึ่งกันและกันเพื่อให้โครงการเดินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

ทั้งนี้คุณลักษณะการเป็น “โค้ช” ที่ดีคือ 1.รู้จักสังเกตและเข้าใจเยาวชน นำความชอบมาต่อยอดสร้างฝัน ให้เป็นจริง รู้สถานการณ์ปัญหาที่กำลังเผชิญ และสามารถสนับสนุนได้ทันท่วงทีให้เยาวชนก้าวสู่อนาคตที่คาดหวังไว้ อย่างราบรื่น 2.เปิดโอกาสให้เยาวชนเรียนรู้วิถีจากชีวิตจริง ประสบการณ์จริงในชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงตัวเองกับพื้นที่ ได้มากกว่าความรู้สำเร็จรูป 3.มีทักษะสร้างแรงบันดาลใจ เดิมพลังใจ ให้สร้างความเปลี่ยนแปลงกับสังคมด้วยพลังพลเมืองในตัวเยาวชน 4.มีทักษะการ “ตั้งคำถาม” กระตุ้นความคิด สร้างความท้าทาย เพื่อยกระดับความสามารถเยาวชน เปิดอิสรภาพทางความคิดโดยไม่ครอบงำ แต่สร้างการเรียนรู้หรือกระตุ้นความคิดจากการตั้งคำถาม และ 5.ยอมรับความต่าง ให้คุณค่ากับความคิดที่หลากหลาย และคุณค่าของการสร้างสรรค์ไปด้วยกัน

เทคนิคการโค้ชเพื่อสร้างเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ

สำหรับเทคนิคการโค้ชของพี่เลี้ยงจังหวัดจะใช้วิธี “แบ่งพื้นที่” กันดูแล เพื่อความสะดวกในการตามงานอย่างใกล้ชิด โดยมวลดูแลโครงการในพื้นที่อำเภอโนนคูณ ตีคู่ดูแลโครงการในพื้นที่อำเภอขุนหาญ ส่วนเบ็ญดูแลโครงการในพื้นที่อำเภอปรังค์ภู

มวลบอกว่า ช่วงแรกที่เขาลงพื้นที่ ทั้งเด็ก ๆ และพี่เลี้ยงต่างก็เกร็งกันหมด คงกังวลว่าเขาจะมาตามงาน แต่พอช่วงหลังไม่มีใครเกร็งแล้ว แถมยังถามอีกว่า “พี่มวลจะมาวันไหนจะเตรียมอาหารไว้รอ”

“ตอนที่เรามาแบ่งพื้นที่กันดูแล เพราะยังจัดระบบการทำงานของทีมไม่ลงตัว ไหนจะงานประจำสำนักงาน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใครจะลงพื้นที่ ใครจะอยู่สำนักงาน เลยต้องมีการสลับกันลงพื้นที่ ส่วนใครจะลงพื้นที่ไหน ทีมจะใช้การเขียนขึ้นตารางบอกว่าใครไปทำอะไร ที่ไหน อย่างไร” มวลเล่าบรรยากาศการทำงานในทีม

อย่างไรก็ตามทีมงานจะร่วมกันประเมินเป็นช่วง ๆ ว่า แต่ละครั้งที่ลงไปเยี่ยมในพื้นที่เห็นเด็กเป็นอย่างไร ทั้งนี้ทีมงานได้ตั้งข้อสังเกตต่อความแตกต่างประเด็นชาติชาติพันธุ์และพื้นที่งานวิจัยเก่า พื้นที่ใหม่ซึ่งคาดหมายว่าน่าจะเป็นมิติที่จะใช้สังเคราะห์โครงการในช่วงท้าย ๆ ได้

• จังหวะ “เข้ามวย” กับพี่เลี้ยงในชุมชน

เป็นสิ่งที่ทีมงานให้ความสำคัญมาก เพราะต้องอยู่ใกล้ชิดเด็ก รุ่งวิชิตมองว่า โครงการ Active Citizen “พี่เลี้ยงชุมชน” คือผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด การที่เราจะชวนเด็กมาร่วมเวทีแต่ละครั้งต้องได้รับการไว้วางใจจากพ่อแม่ผู้ปกครองในชุมชนด้วย ไม่เช่นนั้นเขาจะไม่ให้มา และต้องมีคนที่เขาไว้วางใจมาด้วย ซึ่งคนที่ชุมชนไว้วางใจคือ พี่เลี้ยงชุมชนนั่นเอง เรามองว่าตัวพี่เลี้ยงเองก็ต้องเรียนรู้ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้เมื่อทีมจัดอบรมทุกครั้งจึงต้องเชิญพี่เลี้ยงชุมชนเข้าร่วมด้วย แต่จะจัดวงพูดคุยกันเฉพาะพี่เลี้ยง เพื่อหารือเรื่องทิศทาง แนวทาง และกระบวนการทำงาน ด้วยการ “สร้างความเข้าใจ” ร่วมกันว่า โครงการนี้เด็กต้องคิดเองทำเอง

“จังหวะและท่าที” ในการทำงานกับพี่เลี้ยงในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ทีมงานตระหนักว่า มีผลอย่างยิ่งต่อการทำงานของเยาวชน โดยเฉพาะการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างทีมพี่เลี้ยงจังหวัดกับพี่เลี้ยงในชุมชน ระหว่างพี่เลี้ยงในชุมชนกับกลุ่มเยาวชน หรือระหว่างพี่เลี้ยงจังหวัดกับกลุ่มเยาวชน เป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ที่จะจัดวางความสัมพันธ์ให้พอดี ให้ต่างฝ่ายต่างสบายใจในการทำหน้าที่

“ช่วงแรก ๆ ยอมรับว่า ต้องทำความเข้าใจกันอย่างหนักถึงบทบาทของพี่เลี้ยง เพราะเป้าหมายที่อยากเห็นร่วมกันคือ อยากให้เด็กคิดวิเคราะห์ได้ คิดเอง ทำเอง ดังนั้นต้องให้เด็กมีบทบาทมากกว่าพี่เลี้ยง แต่พอกลับไปในพื้นที่ก็ตกร่องเดิม พี่เลี้ยงเผลอนำเด็กอีกแล้ว เจอแบบนี้ก็ต้องคุยใหม่เป็นรอบ ๆ ลงไปพื้นที่ก็คุยเฉพาะตัวบ้าง เราเองก็ต้องระวังท่าทีในการห้ามด้วย ก็กลัวอยู่ว่า เขาจะเคืองเอา” มวลสารภาพถึงอาการเกร็ง

เช่นเดียวกับการจัดความสัมพันธ์กับคนที่อยู่รายรอบเด็ก ซึ่งมีทั้งผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง อบต. อสม. ที่ต้องเปลี่ยนกระบวนการการทำงานเยาวชน เน้นให้เด็กได้คิด ได้ออกแบบ ได้วางแผน ได้ลงมือปฏิบัติ และสรุปผลด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่ที่รายล้อมคอยช่วยประคับประคองอำนวยความสะดวก ไม่ใช่ครอบงำ

• “กระดาษปรีฟ” คัมภีร์ตามงานของพี่เลี้ยง

หลังจากติดต่ออาจารย์การทำงานให้เด็กด้วย “เครื่องมือ” การทำงานกับชุมชนแล้ว เมื่อแต่ละทีมกลับเข้าพื้นที่ ทำการศึกษาข้อมูลความรู้ในเรื่องที่ทำตามแผนงานที่ ออกแบบไว้แล้ว ระหว่างนี้ทีมพี่เลี้ยงจังหวัดก็ต้องคอย เฝ้ามองและประเมินดูว่า ทีมไหนเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้หนุนเสริมได้ทันท่วงที ซึ่งเครื่องมือการทำงานของทีมพี่เลี้ยงจังหวัดคือ “กระดาษปรีฟ” ที่แต่ละทีมบันทึกไว้ เช่น แผนที่ชุมชน แผนงานที่ออกแบบ การแตกกรอบ ประเด็น เป็นต้น

“เวลาที่ทีมลงพื้นที่ทุกครั้งจะต้องบอกเด็ก ๆ ให้นำกระดาษปรีฟมาด้วยเพื่อใช้ทบทวนการทำงาน เรียกว่าเป็น “คัมภีร์” ก็ว่าได้ เพราะบางครั้งสิ่งที่เด็ก ๆ ทำก็ไม่ตรงตามแผนที่วางไว้ หากรู้สึกว่าคุณไม่เข้าใจ เราก็ต้องพาเด็กตั้งต้นใหม่ พยายามชวนคิดชวนคุยแล้วให้เขาทำเอาตัวโครงการมาดูเป็นรายกิจกรรมเลย กิจกรรมนี้ทำทำไม ทำแล้วมีใครมาร่วมบ้าง ทำแล้วเราจะได้อะไร แล้วตอนลงมือจะทำออกแบบกันอย่างไร ใครจะทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ ใครจะไปชวนผู้รู้ ใครจะไปชวนผู้นำชุมชน ถ้าเราพยายามกระตุ้นเขาก็ทำ” มวลเล่าถึงวิธีการทำงาน

สำหรับเด็กซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้ชิดกับโครงการ ดักแด่แตกใหม่ทอกรทอใหม่สายใย (ไซดลละเว) โครงการ Eng Easy สานใจเติมฝัน เรียนรู้ร่วมกันจากพี่สู่น้อง และโครงการสานสัมพันธ์ก่อนกวยท่วยอีกที่ดูแลอยู่ จะมีความสนิทสนมกับเด็ก ๆ มากกว่า เด็ก ๆ จึงกล้าพูดกล้าถาม บางครั้งก็จะซื้อมอเตอร์ไซด์มาหาถึงบ้าน ถ้าไม่อยู่ที่โทรศัพท์ถามไถ่ว่า กิจกรรมนี้ต้องเริ่มอย่างไร ต้องเริ่มเก็บข้อมูลอย่างไร

• พี่เลี้ยงต้องกระตุ้น กระตุ้นเด็กตลอดเวลา

คิด 3 เดือน ทำ 3 เดือน คือ การแบ่งแผนการทำงานของโครงการเยาวชน โดยมีเงื่อนไขว่า 3 เดือนแรกศึกษาข้อมูลความรู้ ทำรายงานสรุปความก้าวหน้า และสรุปการเงินในงวดแรก เพื่อนำมาเบิกงบประมาณช่วงที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงปฏิบัติการ ทีมพบบทเรียนในเชิงของการ

บริหารจัดการโครงการของหลายพื้นที่ว่า การบริหารจัดการโครงการช่วงแรกหลายพื้นที่ยังอยู่ในมือพี่เลี้ยงเกินครึ่ง แต่ด้วยความหวังดี เพราะเงินเยอะไม่กล้าให้เด็กถือเงิน งานจึงสะดุด เพราะติดที่พี่เลี้ยง เด็กก็ไม่กล้าเอาเงินไปใช้

เมื่อเป็นเช่นนี้ พอถึงงวดที่ 2 ทีมต้องทำความเข้าใจกับเด็กและพี่เลี้ยงใหม่ว่า โครงการนี้เราอยากให้เด็กได้ลองบริหารจัดการการเงินเอง อยากให้เด็กลองทำดู หายก็ไม่ใช่เป็นไร มาถอดบทเรียนดูว่าเงินหายได้อย่างไร เพราะเขาดูแลไม่ได้ หรือเป็นเพราะอะไร บริหารจัดการกันอย่างไร ให้เขาลองจัดการเขียนบัญชี ลองเก็บเงิน วิธีการก็แล้วแต่กลุ่ม บางกลุ่มอาจจะแบ่งกันถือเงินก็ได้

ผลของการทดลองบริหารจัดการการเงินพบว่า ไม่มีเยาวชนกลุ่มไหนที่มีปัญหาเรื่องการดูแลเงิน แต่มีปัญหาเรื่องการทำบัญชี เพราะบางกลุ่มก็ลืมจดค่าใช้จ่าย ต้องมาช่วยกันคิดว่า กิจกรรมที่จัดไปใช้จ่ายอะไรไปบ้าง

ในช่วงปฏิบัติการของเด็ก ทีมพี่เลี้ยงจังหวัดไม่ได้เน้นการลงพื้นที่มาก แต่จะใช้แรงกระตุ้นจากโครงการของเด็ก ๆ ด้วยตัวเองผ่านโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะเฟสบุ๊กที่พบว่า สามารถสร้างแรงกระตุ้นแก่กันและกันได้เป็นอย่างดี

“มีบางกลุ่มที่ทำงานแล้วอัพ พวกกลุ่มอื่นเห็นก็ทำตามทำไปอัปเดตไป เราใช้ตัวนี้เป็นแรงกระตุ้นส่วนหนึ่ง เห็นได้ชัดเลยว่า ถ้าวันนี้มีกลุ่มไหนอัปเดตแล้วอีกไม่กี่วันกลุ่มอื่นก็จะอัปเดตบ้าง แต่ก็มีบางกลุ่มที่เฉย ๆ เราก็ต้องกระตุ้น เวลาที่เด็กอัปเดตเราก็ต้องไปกดไลค์ กดแชร์ และลิงค์มาที่เพจโครงการ หรือหากกลุ่มไหนไม่มีเฟสบุ๊กเราก็ช่วยอัปเดตในเพจโครงการ แล้วพี่เลี้ยงชุมชนก็มาแชร์ต่อ” เบญญาเล่าถึงการใช้โซเชียลมีเดียหนุนเสริมการทำงาน

มวลเล่าต่อว่า ในช่วงปฏิบัติการเห็นได้ชัดว่า เมื่อเด็ก ๆ มีพื้นที่เรียนรู้ ทำให้เกิดความกระตือรือร้น แต่ก็ยังมีความคิดที่ครุ่นเป็นโซน ๆ

เบญญาเสริมว่าความคิดที่ครุ่นอันหนึ่งเกิดจากรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ เขารู้สึกว่าเป็นโครงการของเขา ส่วนพื้นที่ที่เจียบเป็นเพราะเขายังไม่รู้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของอย่างกลุ่มไซดลละเวเขามีความเข้าใจ

ว่าอยากทำเรื่องผ้า อะไรที่ทำให้เขาขยับเรื่องผ้าได้ เขาก็จะทำเต็มที่ แต่พื้นที่ไหนที่เป็นโครงการที่เขายังไม่อินกับเรื่องนั้น เขาก็จะเฉื่อยๆ

แต่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่เฉื่อย หรือกลุ่มที่ท้อ หน้าทีของพี่เลี้ยงต้อง “กระตุก” ด้วยการพูดคุย ซึ่งส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะสะท้อนว่า ไม่สนุก เมื่อเกิดอาการเช่นนี้ พี่เลี้ยงก็ต้องชวนสรุปบทเรียนว่า ถ้ารู้สึกไม่สนุก เป็นไปได้ไหมที่เราจะปรับเปลี่ยนให้สนุกขึ้น ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องรักษาสมดุลระหว่างการปรับเปลี่ยนใหม่กับการพยายามสู้กับปัญหา

“ถ้าจะปรับเปลี่ยนใหม่เลย ดูเหมือนจะง่ายไป เราคิดว่าอันนี้ไม่ใช่แล้ว ไม่ชอบแล้วหยุดทำ เปลี่ยนใหม่เลย ไม่ใช่วิธีที่ดี เพราะถ้าเด็กไปเจอภาวะเดิมว่า ไม่ชอบ ไม่ใช่อีก เขาจะเปลี่ยนอีกใหม่ เราต้องกระตุกเด็กว่าลองหยุดก่อนไหม ชวนคุยว่าปัญหาที่ไม่ชอบไม่ใช่คืออะไร แล้วถ้าจะทำเรื่องใหม่ ปัญหาเดิมที่เจอจะเคลียร์ได้ไหม พยายามให้เขานิ่งกับตัวเองก่อน ชวนทบทวนก่อนจะไปทำเรื่องใหม่” เบื้องต้นถึงกระบวนการ กระตุกกระตุ้นสร้างสำนึกความรับผิดชอบ

ความครึ้มอันหนึ่งเกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ เราบู๊สึกว่าเป็นโครงการของเรา ส่วนพื้นที่ที่เจียบเป็นเพราะเรายังไม่รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ... แต่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่เฉื่อย หรือกลุ่มที่ท้อ หน้าทีของพี่เลี้ยงต้อง “กระตุก” ด้วยการพูดคุย ชวนสรุปบทเรียนว่า ถ้ารู้สึกไม่สนุก เป็นไปได้ไหมที่เราจะปรับเปลี่ยนให้สนุกขึ้น ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องรักษาสมดุลระหว่างการปรับเปลี่ยนใหม่กับการพยายามสู้กับปัญหา

1 ปี...สิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้น จากการสร้างเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ

ผศ.ดร.เอมอร แสนภูวา คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ กลไกระดับจังหวัด บอกว่า “โครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษเป็นโครงการที่ดี เพราะมุ่งเน้นไปที่ตัวเยาวชน มีกระบวนการต่างๆ เพื่อฝึกเยาวชน ตั้งแต่กระบวนการคิด การวางแผน การมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติ การประเมินผลด้วยตนเอง ให้เยาวชนได้พัฒนาชุมชนสังคมของตนเอง สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การฝึกให้เด็กได้เรียนรู้กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ และโครงการนี้ก็มาถูกทางแล้วที่ทำให้เด็กหันมาใส่ใจความเป็นไปของชุมชนตนเอง โดยส่วนตัวคิดว่า ถ้าหน่วยงานต่างๆ จะส่งเสริมสนับสนุนก็น่าจะออกแบบในรูปแบบนี้จะทำให้เยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะการพัฒนาชุมชนจะมั่นคงและยั่งยืนได้ต้องมาจากคนในชุมชนเอง”

โครงการนี้ก็มาถูกทางแล้วที่ทำให้เด็กหันมาใส่ใจความเป็นไปของชุมชนตนเอง โดยส่วนตัวคิดว่า ถ้าหน่วยงานต่างๆ จะส่งเสริมสนับสนุนก็น่าจะออกแบบในรูปแบบนี้ จะทำให้เยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง

กมลรัตน์ จูสีมา หัวหน้ากลุ่มงานเวชศาสตร์ครอบครัวและปฐมภูมิ โรงพยาบาลโนนคูณ ในฐานะพี่เลี้ยงชุมชน บอกว่า “เมื่อผ่านกระบวนการ 1 ปี สัมผัสได้ถึงพัฒนาการของเด็ก เช่น มีความรับผิดชอบมากขึ้น หนึ่งขึ้นจัดการโครงการได้ จัดการตัวเองได้ดีขึ้น พฤติกรรมเรียกร้องความสนใจลดลง ปัญหาทะเลาะวิวาทหรือความขัดแย้งในกลุ่มเด็กก็ลดลง ความเป็นผู้ใหญ่ มีจิตอาสา และกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กเยาวชนเป็นไปในทิศทางที่ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ จึงคิดว่า ทีม รพ.สต. และโรงพยาบาลน่าจะเข้ามามีบทบาทในการหนุนเสริมเยาวชนให้มากกว่าเดิม โดยมีการเช็ครูปแบบการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น”

วรุฒิ ศรีทองธนเดช กรรมการหมู่บ้านบ้านแต่พัฒนา หมู่ 11 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ “ตอนเขามาบอกว่าจะทำโครงการ กรรมการบอกว่าถ้าจะทำต้องทำจริงจัง ทำให้เป็น ไม่ทำทิ้งๆ ขว้างๆ จะเสียชื่อหมู่บ้านไปด้วย ทีแรกไม่เชื่อว่าเด็กจะทำได้สำเร็จ ตั้งแต่โตมาไม่เคยเห็นเด็กกลุ่มไหนทำได้เลย แต่เด็กกลุ่มนี้ทำได้สำเร็จ แรกๆ เด็กเขาไปรวมตัวทำกันจนดึกดื่นก็แอบไปดูเหมือนกัน กลัวว่าเขาจะทำอะไรไม่ดีหรือเปล่า เพราะชุมชนมียาเสพติดระบาด พอเด็กๆ มาทำผ้าไหม ยาเสพติดก็หายไป แต่ก่อนเด็กมั่วสุ่ม ขับรถออกนอกหมู่บ้าน ตอนนี้อยู่เด็กเลิกเรียน กินข้าวเสร็จ ก็ไปเรียนรู้การทอผ้า ตอนนี้อย่างไรก็เริ่มมองเขาใหม่แล้ว”

จำรูญ นาคนวล ผู้ใหญ่บ้านบ้านร่งระ ตำบลตุม อำเภอลำปางค์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เลี้ยงชุมชน

“การที่ยาวชนได้มีความรับผิดชอบในการทำโครงการเอง ทำให้พวกเขาพัฒนาทักษะในหลาย ๆ ด้าน ผู้สูงอายุควมมีชีวิตชีวามากขึ้นเวลาที่มาสอนเยาวชน ผู้สูงอายุจะดีใจ จะรีบมา รู้สึกอยากเล่น อยากสอน เพราะรู้สึกว่ามีคนให้ความสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเด็กและผู้สูงอายุเข้าหากัน ตอนนี้เยาวชนมีอะไรเขาจะรีบไปหาผู้สูงอายุ ถามหากัน ปรึกษากัน ผูกพันกันมากขึ้น”

ยายแก้ว เลิศศรี ผู้รั้ววัย 83 ปี ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

“รู้สึกดีใจที่ลูกหลานสนใจศึกษาและสืบต่อภูมิปัญญา รู้สึกยินดีมากที่ได้มีส่วนช่วยสอนให้เด็ก ๆ เล่นที่รวยอีกจนเป็น การละเล่นนี้หายไปจากหมู่บ้านระยะหนึ่งแล้ว คนแต่ละรุ่นจะมีวิธีการเล่นไม่เหมือนกัน คนรุ่นเดียวกับยายที่เล่นเป็นมี 2-3 คน แต่มียายจำได้คนเดียว เด็ก ๆ มารับไปทำกิจกรรมก็ดียายก็เพลิดเพลินไปกับเขาด้วย”

คุณแม่น้องน้ำฝน-สุนันทา ทองคำฝูย โครงการเติมใจวัยใส ใสใจวัยเก่า

“พอถูกเข้าร่วมโครงการนี้ เรารู้ได้ทันทีเลยว่าเขาเปลี่ยนไป จากที่เคยอารมณ์หงุดหงิด ใจร้อน ตอนนี้ก็ใจเย็น เป็นหัวหน้าทีมคอยชักชวนน้องมาเข้าทำโครงการ รู้สึกภูมิใจในตัวเขาที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น เขารู้จักแบ่งเวลาทั้งทำโครงการ ทั้งเรียน รู้จักคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก เมื่อก่อนติดโทรศัพท์มาก ตอนนี้เวลาไปโรงเรียนก็ไม่เอาโทรศัพท์ไปแล้ว ทั้งไว้ที่บ้าน เพราะอย่างไรก็มีแม่ ป้า และย่า อยู่รับสายให้”

รุ่งวิจิต คำงาม “โครงการนี้ทำให้เขาเห็นพลังของพลเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัดศรีสะเกษที่จะรับช่วงต่อจากผู้ใหญ่ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1.การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กำลังจะสูญหาย 2.การเรียนรู้วิถีชีวิตการหาอยู่หากินบนฐานทรัพยากร และ 3.การทำโครงการจิตอาสาเพื่อชุมชน”

**โครงการนี้ทำให้เห็นพลังของพลเมืองรุ่นใหม่
ของจังหวัดศรีสะเกษที่จะรับช่วงต่อจากผู้ใหญ่**

บทเรียนของการเริ่มต้น

หน้างานใหม่ และการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แน่แน่นอนว่าทีมต้องเผชิญปัญหาใหม่ ๆ ให้ได้ ลับคมสมอง การดำเนินงานโครงการเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษก็หนีไม่พ้น ทั้งปัญหาในระดับพื้นที่ และปัญหาเชิงการจัดการ ที่ทีมงานต้องเรียนรู้และก้าวข้ามไปให้ได้

ก้าวข้าม “ปัญหา”

รุ่งวิจิตบอกว่า ปัญหาแรก ๆ ที่ทีมต้องเผชิญคือ ความคุ้นชินของคนในพื้นที่ต่อการทำงานเยาวชน ที่บางกลุ่มยังชินกับการเป็นผู้นำเด็ก เด็กเป็นแค่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น แต่การทำงานในโครงการนี้เน้นให้เด็กได้คิดเอง ลงมือทำเอง บริหารจัดการเอง การพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกับพี่เลี้ยงในชุมชนเป็นสิ่งที่ทีมให้ความสำคัญ ซึ่งส่วนนี้ทีมก็ได้รับการหนุนเสริมจากมูลนิธิสยามกัมมาจลมาร่วมพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการไปด้วย

และปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีโครงการที่ต้องหยุดไปกลางคัน 1 โครงการคือโครงการรู้จัก รู้ชอบ โลกของ สุขใจ ซึ่งเมื่อทีมร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ก็พบว่า เด็กที่เข้าร่วมโครงการเป็นเครือข่ายที่พี่เลี้ยงชุมชนชวนมา และติดตามรุ่นพี่ที่สนิทเข้ามาทำกิจกรรม เมื่อรุ่นพี่ต้องไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา กลุ่มจึงขาดผู้นำ เกิดอาการท้อ ทำให้ไม่สามารถขยับงานต่อได้ ซึ่งประเด็นนี้ทีมได้วิเคราะห์การทำงานของตนเองพบว่า พวกเราอาจจะมีจุดอ่อนที่ไม่รู้จักพื้นที่ดีพอ ทำให้เข้าผิดช่องทาง เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีฐานงานพัฒนาที่พัฒนาชุมชนได้ไปสร้างฐานการทำงานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ทำให้ในชุมชนมีกิจกรรมค่อนข้างเยอะ หากเราประสานงานผ่านกลไกของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่น่าจะเป็นช่องทางที่ดีกว่า อย่างไรก็ตามทีมก็ยังตั้งใจที่จะนัดหมายกับกลุ่มเยาวชน เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกันอีกครั้ง

“เวลาเจอแบบนี้ทีมก็แก้เหมือนกัน เราต้องเยียวยาตัวเอง ด้วยการไปหากกลุ่มอื่นไปรับพลังจากกลุ่มอื่น อาจจะมีแวะมาทางโนนคูณบ้าง ชุนหาญบ้าง” มวลพูดถึงยามเสียดายของของทีมที่ต้องเยียวยา

ปัญหาการจัดการเวลาเรียนกับเวลาทำกิจกรรมของเด็กเยาวชนไม่ใช่ปัญหาใหญ่ในการทำงาน แต่การจัดการช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำงานโครงการเป็นบทเรียนที่ทีมต้องนำมาปรับใช้ในการทำงานต่อไป จากเดิมที่คิดว่า การทำงานกับเด็กเยาวชนน่าจะทำได้สะดวกช่วงปิดเทอม แต่ในความเป็นจริงแล้วทำได้ยาก เพราะบริบทของพื้นที่ที่เด็กเยาวชนส่วนหนึ่งนิยมไปทำงานหารายได้ในกรุงเทพฯ บางส่วนต้องไปอยู่กับพ่อแม่ที่ทำงานในจังหวัดอื่น หรือบางกลุ่มก็เป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน ต้องหาที่เรียนต่อ จึงกลายเป็นว่า กิจกรรมหลายอย่างที่วางแผนไว้ว่าจะขับเคลื่อนในช่วงปิดเทอมก็ต้องเร่งทำก่อนปิดเทอม หรือต้องเลื่อนออกไปให้ถึงช่วงเปิดเทอมเด็ก ๆ จึงจะพร้อมหน้าพร้อมตา

“มีบางกลุ่มเหมือนกันที่ทำไมไม่ได้ตามแผน เด็กก็บอกว่าติดเรียนทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรม หรือกิจกรรมเยอะ และเพื่อนไม่ให้ความร่วมมือ แต่พอเราให้เขาทบทวนตัวเองเขาก็รู้ว่าเป็นเพราะเขาขี้เกียจ” เบ็ญเล่าถึงปัญหาที่เด็ก ๆ สะท้อน ซึ่งมवलเสริมว่า บางกลุ่มจะมีปัญหาอยู่บ้างเรื่องเวลา เพราะในกลุ่มจะมีทั้งรุ่นพี่รุ่นน้องที่เรียนต่างระดับชั้นกัน เวลาว่างไม่ตรงกัน จึงหาเวลาทำงานร่วมกันได้ยาก แต่เด็ก ๆ ก็สามารถจัดการเวลาที่มีได้เป็นอย่างดี

สำนึกพลเมือง...เกิดได้จากการลงมือทำ

“เริ่มทำกระบวนวันแรกเด็ก ๆ ตื้อมาก ไม่ฟังที่เลี้ยงทุกคนเอาแต่คุยกันเอง บางคนก็เล่นมือถือ พอผู้ใหญ่พูดเขาก็พูดแทรกบ้าง แชวเล่นบ้าง พอมาพักหลัง ๆ เขาเริ่มนิ่งขึ้น” ตึกสะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงที่เธอสัมผัสได้

หากจะวิเคราะห์ว่า เด็ก ๆ เปลี่ยนไปเพราะอะไร คงต้องยกความดีให้ “เวที” ต่าง ๆ ที่นำกลุ่มเด็กเยาวชนมาพบเจอกัน เพราะการมาเวทีทำให้เด็กได้เห็น ได้เรียนรู้ และซึมซับว่า เพื่อนในกลุ่มอื่น ๆ เขาทำงานอะไร และทำอย่างไร เป็นเชื้อไฟที่ช่วยเร่งให้เด็ก ๆ มีพลังในการทำงานให้ก้าวหน้ามากที่สุด

รุ่งวิชิตย้ำว่า กระบวนการในเวทีช่วยได้มากจริง ๆ เพราะเวลามาเวทีแต่ละครั้ง เด็กจะได้พบเจอเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มไฮดลเวทีทุกคนในทีมต่างช่วยกันวางแผนการทำงาน พอเห็นเช่นนี้ กลุ่มอื่นก็อยากทำบ้าง อยากให้งานเสร็จเหมือนกลุ่มไฮดลเวทีบ้าง ก็เริ่มมีการออกแบบหรือวางแผนการทำงานจริงจังมากขึ้น **กล่าวได้ว่าเวทีอบรมแต่ละครั้งคือ “เครื่องมือ” สำคัญที่จะช่วยปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิธีการทำงานของเด็กได้เป็นอย่างดี**

นอกจากนี้ยังมีอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญคือ การที่พี่เลี้ยงจังหวัด พี่เลี้ยงจากมูลนิธิสยามกัมมาจล และฝ่ายสื่อสารสังคมของมูลนิธิสยามกัมมาจลลงไปพบปะ พูดคุยถามไถ่ ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เด็ก ๆ รู้สึกได้ว่า เขามีคนคอยสนับสนุนอยู่ การทำงานของกลุ่มเด็กไม่ได้สิ้นสุดอยู่ที่

สำนึกพลเมืองน่าจะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็ก ๆ ได้ไปคลุกคลีกับชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเก็บข้อมูลในพื้นที่ น่าจะเป็นช่วงที่ทำให้เด็ก ๆ ได้ซึมซับ เริ่มรัก และเริ่มเห็นที่บ้านของเขามีอะไรดี อยู่มากมาย

ชุมชน แต่จะมีคนคอยเข้ามาเติมเต็ม หรือนำเรื่องราวของพวกเขาออกไปเผยแพร่สู่ภายนอก

แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การได้มีโอกาสคิด วางแผน และลงมือทำที่สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และสร้างความภาคภูมิใจในผลลัพธ์ที่สัมผัสได้จากการทำงาน ทั้งมิตรภาพจากเพื่อนพ้องน้องพี่ การได้เรียนรู้อย่างลึกซึ้งกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน บรรยากาตเช่นนั้นจึงเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ ปรับให้กลุ่มเยาวชนหันมารับผิดชอบงานอย่างจริงจังมากขึ้น รู้สึกรู้สากับสิ่งรอบตัว เอาใจเขามาใส่ใจเรา รับฟังเป็น กล้าแสดงออก ทั้งหมดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงชนิดที่ต้องออกปากว่า เทียบกับครั้งแรกแล้วเหมือนหน้ามือกับหลังมือเลยทีเดียว

เมื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของเด็ก ๆ กับกรอบคิดเรื่องสำนึกความเป็นพลเมือง รุ่งวิชิตบอกว่ายังหาจุดระเบิดไม่เจอ แต่คิดว่าการเกิดสำนึกพลเมืองของเด็ก ๆ เริ่มจริงจังมากขึ้นในช่วงที่เขาได้ลงมือปฏิบัติการ แต่ทั้งนี้ทีมประเมินว่า ที่ผ่านมามีขบวนการกระบวนการเรื่องการสร้างการเรียนรู้เรื่องสำนึกพลเมือง ซึ่งหากจะปรับก็คงเป็นเรื่องของการสรุปหมวดท้ายกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ในเรื่องนี้อย่างจริงจังมากขึ้น

สำหรับตึกและเบ็ญมองว่า **สำนึกพลเมืองน่าจะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็ก ๆ ได้ไปคลุกคลีกับชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเก็บข้อมูลในพื้นที่ น่าจะเป็นช่วงที่ทำให้เด็ก ๆ ได้ซึมซับ เริ่มรัก และเริ่มเห็นที่บ้านของเขามีอะไรดี ๆ อยู่มากมาย**

ขณะที่มวลบอกว่ ในความคิดของเขาแล้วคิดว่าสำนักพลเมืองของเด็กเกิดได้ทุกเวทีทุกระดับ และทุกช่วง ตั้งแต่เริ่มพัฒนาโครงการที่ทีมไล่ให้เด็กเห็นปัญหาในชุมชนของตนเอง โดยเฉพาะการ “ระดมความคิด” จากเด็ก ๆ ว่า ในความคิดของเขาสำนักพลเมืองคืออะไร เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการทำคุณลักษณะของพลเมืองดีศรีสะเกษว่าควรเป็นอย่างไร ซึ่งการจัดเวทีทุกครั้งทีมจะเสริมความรู้เรื่องนี้ตลอด แต่อาจจะได้ช่วงละนิดละหน่อย บางช่วงอาจได้เรื่องการทำงานเป็นทีม การเข้าใจคนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือบางช่วงอาจได้เรื่องการมีจิตอาสาร่วมงานในชุมชน หลังจากที่เราเห็นหลาย ๆ ทีมจับกลุ่มกันไปช่วยงานในชุมชน ไม่ว่าจะเป็งานแต่ง งานศพ งานวัด เห็นได้ชัดเลยว่าช่วงปฏิบัติการเด็ก ๆ จะไปร่วมงานกับชุมชนเยอะขึ้น แต่ทีมยังไม่ได้เชื่อมโยงให้เด็กเห็นว่า สิ่งที่เขาทำนั้นเป็นสำนักพลเมืองตรงไหนอย่างไร

จุดที่ยังข้องขัด...

หนึ่งปีผ่านไป แม้จะเห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับเด็กชัดเจน และเป็นพลังใจที่เต็มเต็มให้กับทีมงาน แต่ทีมพี่เลี้ยงก็สะท้อนตนเองว่า ยังมีจุดที่ยังต้องปรับปรุงหลายอย่าง

มวลบอกว่ ปัญหาของเขาคือเรื่องการจัดกระบวนการ ที่เขาต้องสะสมชั่วโมงบินให้มากขึ้น เพราะทุกวันนี้ยังทำได้แบบตืด ๆ ขัด ๆ ไม่ราบรื่นนัก นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการออกแบบกระบวนการติดตามเด็ก ๆ ในพื้นที่ที่แม่จะเตรียมประเด็นพูดคุยไว้แล้ว แต่พอลงพื้นที่จริงๆ ก็คุยไม่ได้ ต้องปรับวิธีการตลอด บางที่คุยไปคุยมากก็ไม่เป็น ไปต่อไม่ได้ ดูติดขัดไปหมด มันไม่ไหลลื่น ซึ่งคิดว่าน่าจะพัฒนาตัวเองจุดนี้ด้วย

ส่วนดีก็บอกว่ การพูดหน้าเวทีคือจุดอ่อนที่เรารู้สึกว่า ทำไม่ได้ ไปไม่เป็น เธอยอมรับว่า การทำโครงการนี้ของเธออยู่ในขั้นของการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก จึงอาศัยครูพักลักจำ เทคนิคการทำงานจากเพื่อน ๆ

“เราไม่เคยทำงานแบบนี้มาก่อน เหมือนกับว่าเราต้องเรียนรู้ไปพร้อมกับเด็ก ๆ จำจากหัวหน้ารุ่งวิจิตบ้าง เวลาหัวหน้าพูดก็ต้องฟัง ก็ต้องจำว่าต้องทำอะไรบ้าง เราไม่รู้กระบวนการทำงานกับเด็กต้องทำอะไร **ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เวลาใครพูดต้องฟัง บางอารมณ์ก็รู้สึกกดดัน ตอนที่เราไม่สามารถไปหนุนเขาได้ คิดไม่ออกก็นิ่ง เอย พักก่อน แล้วค่อยคิดใหม่”**

ขณะที่เบญจบอกว่า เธอมีเรื่องที่ยากปรับเยอะเหมือนกัน โดยเฉพาะงานหน้าเวทีที่เธอไม่ถนัดเช่นกัน “ถ้าจะให้หนักก็ต้องเตรียม ต้องให้บทบาท ให้นำที่ จะให้ทำอะไรเฉพาะหน้าทำไม่ได้เลย เป็นความไม่ถนัด และความไม่ชอบ นอกจากนี้ก็มีเรื่องบุคลิกส่วนตัวที่เป็นคนใจร้อน ถ้าไม่ใช่ ก็จะไม่เลยทันที ซึ่งอันนี้ก็ต้องปรับเช่นกัน”

ในฐานะหัวหน้า รุ่งวิจิตมองเรื่องการปรับกระบวนการทำงานว่า เขาเองก็มีหลายเรื่องที่ต้องปรับ เช่น เนื้อหาบางเรื่องที่ไม่ค่อยคุ้น หรือเรื่องการหนุนเสริมเด็กแต่เรายังมีชุดความรู้ไม่พอ และเรื่องการขมวดสรุปขบยอดที่ยังทำไม่ได้ เห็นได้จากเวลาเสร็จสิ้นกิจกรรมแต่ละครั้ง เราน่าจะมีการขมวดสรุปขบยอดที่ไม่ได้ทำ พอไม่ได้ทำบ่อย ๆ ก็เลยแก้ ๆ กัน ๆ อยู่ แต่ถ้าได้ฝึกบ่อย ๆ คิดว่าน่าจะดีขึ้น

ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เวลาใครพูดต้องฟัง บางอารมณ์ก็รู้สึกกดดัน ตอนที่เราไม่สามารถไปหนุนเขาได้ คิดไม่ออกก็นิ่ง เอย พักก่อน แล้วค่อยคิดใหม่

วอบปีแรกของการสร้างพลเมืองดีศรีสะเกษ

1 ปีของการสร้างเยาวชนพลเมืองดีศรีสะเกษ สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ได้มีเฉพาะจำนวนเด็กเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเท่านั้น แต่ “กระบวนการ” ยังมีส่วนช่วยพัฒนาศักยภาพผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย อาทิ ครูที่ปรึกษา พ่อแม่ผู้ปกครอง กลุ่มชาวบ้านที่เด็ก ๆ เข้าไป เชื้อเชิญมามาร่วมกันทำกิจกรรม รวมทั้งกลุ่มพี่เลี้ยงจังหวัดและชุมชนที่ต่างได้เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพตนเองไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะทักษะการเป็น “โค้ช” หรือ “พี่เลี้ยง”

รุ่งวิจิตเผยว่า พอเข้าโครงการมาแล้วทำให้เห็นความแตกต่างของการทำงานพัฒนาผู้ใหญ่กับเยาวชนว่า การสนับสนุนเยาวชนให้แสดงศักยภาพ ถ้าผู้ใหญ่เห็นก็จะเปิดโอกาสเปิดพื้นที่ และเข้ามาช่วยหนุนทันที ผิดกับการเข้าไปหนุนผู้ใหญ่ที่เยาวชนเข้ามาร่วมแค่ตามคำสั่ง มาเกาะรั้วดูผู้ใหญ่ทำงานเท่านั้น จึงคิดว่าวันนี้เรามาถูกทางแล้ว เพราะเกิดความร่วมมือของผู้ใหญ่และเด็กเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกระบวนการที่มูลนิธิสยามกัมมาจลเข้ามาหนุนเสริม ทั้งกรอบคิดเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการคัดกรองโครงการ

หรือการใช้ Project Management ให้เยาวชนได้พัฒนาตัวเอง ได้ความรู้ คิดวิเคราะห์ฐานชุมชนตัวเองว่ามีสถานการณ์ปัญหาอะไร และตัวเองจะเข้าไปแก้ไขปัญหาอย่างไร ที่ผ่านมามีกลุ่มเยาวชนที่คิดเชื่อมโยงและกำหนดอนาคตตัวเองได้ เช่น น้องเต่า-อภิชาติ วันอุบล จากกลุ่มไซดลเวที่ตอนแรกต้องไปเรียนต่อข้างนอก แต่หลังเข้าโครงการก็คิดว่าจะไปทำไม เลือกเรียนใกล้บ้านจะได้ไม่เสียเงินเยอะและเก็บเงินไว้เรียนต่อมหาวิทยาลัยดีกว่า เด็กเริ่มเปลี่ยนความคิดตัวเอง ทีมพี่เลี้ยงก็ได้ทักษะกระบวนการวิธีการทำงานเพิ่มขึ้น ส่วนชุมชนก็มีการช่วยกันให้บทบาทกับเยาวชนมากขึ้น เช่น โครงการสืบสานภูมิปัญญาการละเล่นดนตรีพื้นบ้านชาวกูย โดยกลุ่มเยาวชนบ้านระระ ที่เมื่อก่อนเยาวชนมีบทบาทแค่บางส่วน แต่หลังจากชุมชนเห็นว่าเยาวชนมาทำโครงการฯ นี้ และเห็นศักยภาพที่มีมากขึ้น จึงให้มีบทบาทในการนำกระบวนการเวลามีคนเข้าศึกษาดูงานในชุมชน

ผลของการทำโครงการหนึ่งปีที่ผ่านมาทำให้ **เห็นพลังของพลเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัดศรีสะเกษที่จะรับช่วงต่องานจากผู้ใหญ่ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1.การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กำลังจะสูญหาย 2.การเรียนรู้วิถีชีวิตการหาอยู่หากินบนฐานทรัพยากร และ 3.การทำโครงการจิตอาสาเพื่อชุมชน**

นอกจากนั้นเด็กและเยาวชนยังมี “ศักยภาพ” และเป็น “พลัง” สำคัญในการพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่น เพียงผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพของตนเองที่สร้างสรรค์ ทั้งเรื่องกรคิด ศึกษาความรู้วิเคราะห์ ออกแบบ วางแผน และลงมือทำกิจกรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น

ซึ่งทั้งหมดมันได้เกิดขึ้นและเป็นທີ່ประจักษ์ต่อสายตาผู้ที่มาร่วมในกิจกรรม Learning Festival ที่เด็กและผู้ใหญ่ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่า

เยาวชนพร้อมแล้ว...ที่จะรับมือกับสถานการณ์ทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

